

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему

«ВИРОБНИЧА ПРОГРАМА ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

(на матеріалах ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»)

Виконав: здобувач першого рівня вищої
освіти, групи 402 ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»

Малиш Г.Ю.

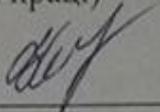
Керівник: Валявський С.М.

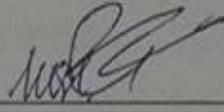
Рецензент: Маньковський М.М.

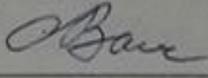
Полтава – 2021 рік

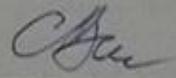
Консультанти:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

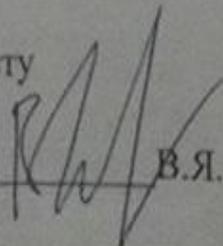
07 . 06 .2021 Биба В.В.

Здобувач 12 . 06 .2021 Малиш Г.Ю

Керівник роботи 12 . 06 .2021 Валявський С.М.

Нормоконтроль 12 . 06 .2021 Валявський С.М.

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри 18 . 06 .2021 В.Я. Чевганова

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

ступінь вищої освіти «бакалавр»

Напрямок підготовки _____

(шифр і назва)

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу

В.Я. Чевганова

“ 3 ” _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Малиш Георгій Юрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Виробнича програма підприємства та оцінювання стану її реалізації (на матеріалах ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»»)

керівник роботи Валявський С.М., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “ 03 ” 03 2021 року № 158 фз

2. Строк подання здобувачем роботи 14.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства

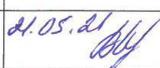
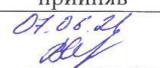
4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні основи виробничої програми підприємства та оцінка стану її реалізації 2. Характеристика підприємства ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» 3. Виробнича програма підприємства та оцінка її реалізації на матеріалах ТОВ «Агрофірма ім. Довженка»

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості 20 аркушів представлений у Додатку 1

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Биба В.В., к.т.н., доцент	21.05.21 	07.08.21

7. Дата видачі завдання 26.04.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична частина	26/04–09/05	30%
2	Аналітична частина	10/05–23/05	60%
3	Проектна частина	24/05–06/06	88%
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	07/06–13/06	95%
5	Рецензування та підготовка до захисту	14/06–20/06	100%
6	Захист випускної роботи бакалавра	22/06–27/06	+

Здобувач

(підпис)

Малши Г.Ю.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Валявський С.М.

(прізвище та ініціали)

Примітки:

28. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (циклової комісії) і декана факультету (завідувача відділення).

29. Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (цикловою комісією).

30. Формат бланка А4 (210 X 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Малиш Г.Ю. Виробнича програма підприємства та оцінювання стану її реалізації (на матеріалах ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка»). Машинопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого рівня вищої освіти спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2021.

Робота містить 216 сторінок, 16 таблиць, 30 рисунків, список використаних джерел складає 70 найменувань та 4 додатків.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність ТОВ «Агрофірма ім. Довженка».

Мета роботи – дослідження формування виробничої програми промислового підприємства та розробка заходів, спрямованих на досягнення її збалансованості. Провести аналіз загальних показників ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка», та проаналізувати виробничу програму підприємства, для розробки заходів до її покращення.

В роботі досліджена динаміка складу, структури та джерел формування виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка», визначені показники ефективності її використання, запропоновані шляхи підвищення ефективності покращення виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» та її оцінка.

За результатами запропоновані шляхи підвищення ефективності формування та використання виробничої програми підприємства ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка» Отримані результати можуть бути використані у практичній діяльності ТОВ «Агрофірма «ім. Довженка».

Ключові слова: виробнича програма, товариство з обмеженою відповідальністю, виробнича структура підприємства, планування, моделювання, оптимальна виробнича програма, норма прибутку, норма прибутку.

ABSTRACT

Malysh G..Production program of the enterprise and assessment of its implementation (on the materials of LLC "Dovzhenko Agrofirma"). Typescript. Qualification work for obtaining the first level of higher education in the specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities". - Poltava: National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk", Poltava, 2021.

The work contains 216 pages, 16 tables, 30 figures, the list of used sources is 70 names and 4 appendices.

The object of study is the economic activity of LLC "Agrofirma. Dovzhenko".

The purpose of the work is to study the formation of the production program of an industrial enterprise and to develop measures aimed at achieving its balance LLC "Agrofirma. Dovzhenko", and to analyze the production program of the enterprise, to develop measures to improve it.

The dynamics of the composition, structure and sources of formation of the production program is investigated in the work of LLC "Agrofirma" named after Dovzhenko », indicators of efficiency of their use are defined,suggested ways to increase the efficiency of improving the production program of LLC Agrofirma named after Dovzhenko "and their assessment

According to the results, ways to increase the efficiency of formation and use of the production program of the enterprise are proposed of LLC "Agrofirma" named after Dovzhenko "The results obtained can be used in the practice of LLC" Agrofirma "them. Dovzhenko ».

Keywords: production program, limited liability company, production structure of the enterprise, planning, modeling, optimal production program, profit rate, profit rate.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ 1. Теоретичні основи виробничої програми підприємства та оцінка стану її реалізації	8
1.1. Сутність та поняття виробничої програми.....	8
1.2. Формування виробничої програми підприємства.....	19
1.3. Принципи оцінки стану реалізації виробничої програми підприємства.....	30
Розділ 2. Характеристика підприємства ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка».....	39
2.1. Стан та розвиток аграрного сектору України.....	39
2.2. Організаційно-правові основи функціонування підприємства ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка».....	55
2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності підприємства.....	59
2.4. Стан охорони праці на підприємстві.....	73
Розділ 3. Виробнича програма підприємства та стан її реалізації на підприємстві ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка».....	91
3.1. Оцінка виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»....	91
3.2. Основні фактори покращення виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка».....	99
3.3. Оцінка ефективності запропонованих заходів.....	114
Висновок.....	126
Глосарі.....	130
Список використаних джерел.....	136
Додаток А.Бухгалтерська і статистична звітність за 2017 рік.....	144
Додаток Б. Бухгалтерська і статистична звітність за 2018 рік.....	155
Додаток В. Бухгалтерська і статистична звітність за 2019 рік.....	165
Додаток Г. Ілюстративний матеріал.....	174

Прибуткова виробнича діяльність підприємств в умовах ринкового середовища залежить від виробничої програми, яка визначає обсяги виробництва та очікувані прибутки. Завдання виробничої програми передбачають максимальний обсяг виробництва і продажу продукції заданого асортименту, потрібної якості у визначені терміни, досягнення високої конкурентоспроможності та отримання максимальних фінансових прибутків .

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що саме виробнича програма визначає необхідний обсяг виробництва продукції в плановому періоді, який відповідає за номенклатурою, асортиментом і якістю вимогам плану продажів. Вона обумовлює завдання по введенню в дію нових виробничих потужностей, потребу в матеріально-сировинних ресурсах, чисельності персоналу, транспорті .

Основним завданням виробничої програми є максимальне задоволення потреб споживачів у високоякісній, конкурентноздатній продукції при оптимальному використанні ресурсів з метою отримання прибутку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблемні питання у сфері розроблення та реалізації виробничої програми підприємства досліджували такі науковці, як М. Бондарчук, І. Євсєєва, Ю. Єгупов, В. Іваненко, Л. Іваненко, С. Іванов, С. Мостовий, О. Орлов, С. Погорєлов, М. Повідайчик та інші. Разом з тим, у різних літературних джерелах наведено різні трактування поняття виробничої програми.

Найбільш правильним визначенням виробничої програми є: виробнича програма підприємства – основний розділ перспективного і річного бізнес-плану розвитку підприємства, в якому визначаються об'єм виготовлення і випуску продукції за номенклатурою, асортиментом і якістю в натуральному і вартісному виразах.

Метою роботи є дослідження формування виробничої програми промислового підприємства та розробка заходів, спрямованих на досягнення її збалансованості. Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- дослідити теоретичні основи формування виробничої програми на промисловому підприємстві;
- оцінити сферу діяльності обраного об'єкта дослідження;
- провести аналіз загальних показників ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»;
- дослідити особливості формування виробничої програми на підприємстві;
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності формування виробничої програми на досліджуваному підприємстві;
- здійснити економічну оцінку розроблених проектних рішень.

Об'єктом дослідження дипломної магістерської роботи є діяльність товариства з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «ім.Довженка» .

Предметом дослідження є особливості формування виробничої програми на підприємстві. Методи дослідження. Для розв'язування поставлених завдань використовувалися загальнонаукові методи дослідження — емпіричні (спостереження, опис) та теоретичні (аналіз, синтез даних, інтерполяція, узагальнення, пояснення).

Джерела дослідження. Інформаційною базою дослідження слугували наукові праці українських і зарубіжних вчених, статистичні матеріали, законодавчі та нормативні акти, звітні дані досліджуваного підприємства, періодична література, ресурси Internet. Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає у дослідженні теоретичних засад формування виробничої програми промислового підприємства, в аналізі сучасних наукових підходів до

трактування поняття «виробнича програма», на основі чого у роботі запропоновано оптимальне визначення цього терміну, а також у розроблені заходів щодо покращення планування на досліджуваному підприємстві. Практичне значення отриманих результатів полягає у розробленні та обґрунтуванні комплексу заходів щодо більш оптимального формування виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка». Цього можна досягти шляхом розрахунку оптимальних рівня цін та обсягів випуску різних видів продукції, врахуванням ресурсних можливостей підприємства. Зменшення непотрібних витрат та покращення агротехнологій дасть змогу підприємству збільшити прибутки .

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА СТАНУ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

1.1. Сутність та поняття виробничої програми підприємства

В сучасних умовах господарювання, яким притаманні високий рівень ризику й невизначеності та посилення конкурентної боротьби, формування ефективної виробничої програми промислового підприємства є одним із засобів зростання конкурентоспроможності, запорукою отримання високих економічних результатів та передумовою ринкового успіху.

Основним завданням виробничої програми є максимальне задоволення потреб споживачів у високоякісній продукції, яка випускається підприємствами при найкращому використанні їх ресурсів та отриманні максимального прибутку.

Виробнича програма підприємств визначає склад, кількість і обсяг продукції, яка повинна бути виготовлена у плановий період і поставлена споживачам. Відображаючи головне завдання господарської діяльності, вона є головним розділом планів підприємства. Всі інші розділи планів розробляються у відповідності з виробничою програмою і спрямовані на забезпечення її виконання [єгупов] .

Тому можемо говорити про те, що виробнича програма займає центральне місце в стратегічному плануванні підприємством. Виробнича програма підприємства є надзвичайно важливою оскільки вона виражає зміст

основної діяльності підприємства та визначає необхідні ресурси для досягнення поставлених цілей, вона є узагальненим планом виробництва продукції основними й допоміжними підрозділами підприємства. Планування виробництва продукції, перш за все, має бути орієнтоване на задоволення конкретних потреб покупців, замовників чи споживачів і взаємоузгоджене із загальною стратегією підприємства, проведеними маркетинговими та проектними роботами, технологічними й організаційними особливостями підприємства. Від ефективності та раціональності виробничої програми залежить успіх чи невдача підприємства на ринку [баранов].

З огляду на таку важливість виробничої програми для підприємства, варто дослідити більш детально її суть. Аналіз численної кількості наукових праць, що присвячені дослідженню виробничої програми показало відсутність єдиного трактування сутності поняття «виробнича програма». Тому вважаємо за необхідне у таблиці 1.1 відобразити основні підходи щодо трактування сутності поняття «виробнича програма».

Таблиця 1.1 – Основні підходи щодо трактування сутності поняття «виробнича програма»

Автор	Визначення поняття «виробнича програма»
А.П. Бурковський [...]	система планових завдань з виробництва і доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості у встановлені строки згідно угодом постачання
Ф. Горбонос [...]	певний обсяг і асортимент продукції відповідної якості, що відображають попит на дану продукцію і реальні можливості виробництва щодо задоволення цього попиту
Ю.А. Єгупов [...]	конкретна сукупність завдань щодо обсягу виробництва продукції визначеної номенклатури й асортименту, а також належної якості, надання промислових послуг на певний календарний період (місяць, квартал, рік, кілька років)
Т.І. Капінос [...]	ключовий план підприємства, що визначає необхідний обсяг виробництва (обсяг товарообороту) продукції, її номенклатуру та асортимент в плановому періоді згідно вимог плану продажу

О.С. Максимова [...]	сукупність продукції певної номенклатури й асортименту, яка має бути виготовлена у плановому періоді у визначених обсягах відповідно до потреб споживачів, згідно зі спеціалізацією та наявними виробничими потужностями підрозділів підприємства
Л.М. Малік [...]	розгорнутий або комплексний план виробництва та продажу продукції, яка характеризує їх річний обсяг, номенклатуру, якість і терміни виробництва, необхідні ринку
С.М. Погорелов [...]	сукупність продукції певної номенклатури й асортименту, яка має бути виготовлена в плановому періоді у визначених обсягах згідно із спеціалізацією і виробничою потужністю підприємства

Як бачимо, в науковій літературі існує чимала кількість визначення поняття «виробнича програма», усі які є подібними за суттю та різними за інтерпретацією. На нашу думку, під виробничою програмою підприємства слід розуміти плановий річний обсяг виробництва в розрізі асортиментних та номенклатурних позицій, який сформований за допомогою маркетингового аналізу ринку та приведений у відповідність до рівня виробничого потенціалу підприємства.

Виробничий потенціал та маркетинг займають ключове значення у виробничій програмі підприємства. Маркетинг дозволяє підприємству зрозуміти яку саме продукцію і в якій кількості виробити, щоб задовольнити потреби споживачів. Виробничий потенціал підприємства дає можливість зрозуміти підприємству здатність до виробництва певної визначеної кількості продукції[петрович].

Слід розуміти, що виробнича програма є планом виробництва та реалізації продукції, виступає основним та вихідним розділом складання плану фінансової діяльності, матеріально-технічного забезпечення, технічного розвитку і організації виробництва, праці та кадрів.

Результати розробки виробничої програми ґрунтуються на основі досліджень ринку та конкурентів. Підґрунтям (вихідними даними) формування виробничої програми є результати досліджень[пономаренко]:

- поведінки на ринку споживачів товарів підприємства та конкурентів;

- перспектив розвитку товарів та послуг, що випускаються та надаються підприємством, оцінювання форм і методів збуту;
- можливостей просування товарів на інші ринки;
- вдосконалення механізму ціноутворення на підприємстві.

Також виробнича програма визначає потребу у виробничому обладнанні, загальній виробничій потужності. Зростання або перепрофілювання діючої виробничої потужності передбачає формування інвестиційної потреби підприємства, яка знаходить своє відображення в інвестиційному плані.

Виходячи із зазначеного можемо констатувати, що виробнича програма або план виробництва продукції є центральним целенаправленим розділом поточного плану розвитку.

Головною метою виробничої програми є реалізація виробничої стратегії, тобто задоволення потреб замовників у виробництві продукції необхідного обсягу, якості, в обумовлені в договорах терміни. Виробнича програма є головним елементом планування діяльності підприємства[сабецька].

Важливе значення виробничої програми простежується через її завдання. Головні завдання виробничої програми підприємства наведено на рисунку 1.1.

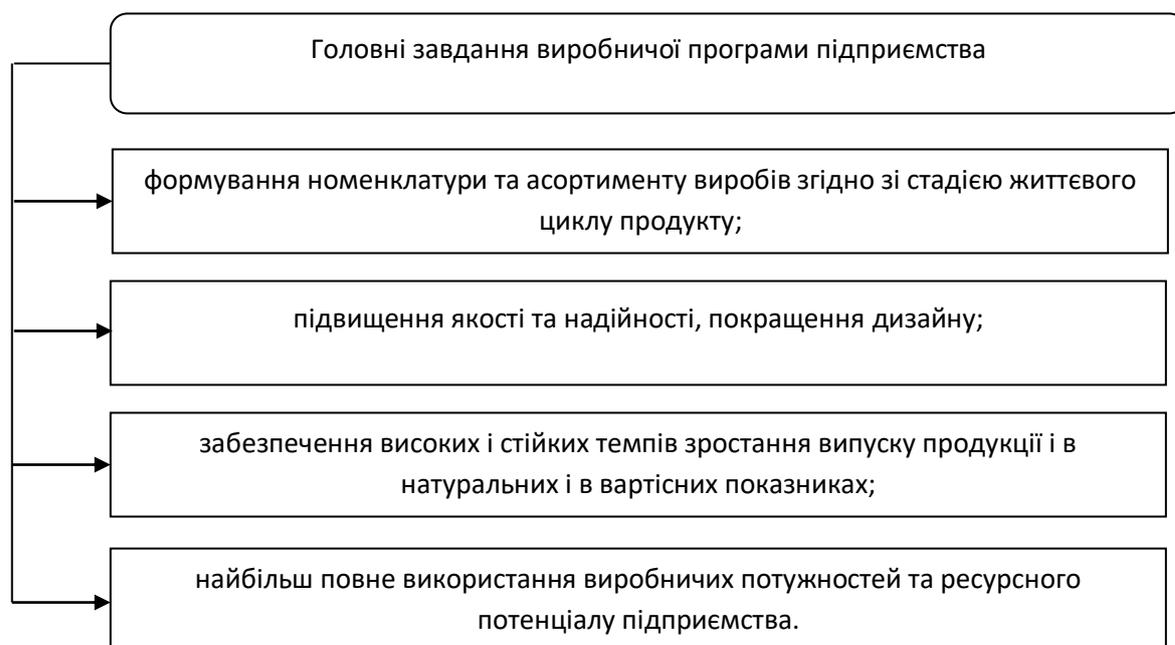

Рисунок 1.1 – Головні завдання виробничої програми підприємства[пономаренко]

Узагальнюючи можемо зазначити, що від виробничої програми підприємства залежать кінцеві результати його діяльності. Адже, від сформованої виробничої програми прямо залежить якість продукції, її обсяги виробництва, технічний та інший стан, основні споживчі властивості, а також технології, які будуть використані у виробничій діяльності підприємства.

Тому кожне підприємство повинне приділяти велику увагу розробці та формуванню виробничої програми. В результаті формування виробничої програми закладається фундамент до ведення основної господарської діяльності підприємства. Тому виробничі, фінансові та інші показники діяльності в значній мірі залежать від сформованої виробничої програми.

Виробнича програма визначає необхідний обсяг виробництва продукції в плановому періоді, який відповідає номенклатурою, асортиментом і якістю вимогам плану продажів. Вона обумовлює завдання по введенню в дію нових виробничих потужностей, потребу в матеріально-сировинних ресурсах, чисельності персоналу, транспорті тощо. Цей розділ плану тісно пов'язаний з планом по праці і заробітній платі, планом по витратах виробництва, прибутку і рентабельності, фінансовим планом[єгупов].

Слід зазначити, що план виробничої програми підприємства розробляється на основі плану обсягу продажу (сформованого портфелю замовлень), але з урахуванням виробничих можливостей підприємства. Вони залежать в значній мірі від наявних виробничих потужностей та перспектив щодо їх розширення.

В умовах ринкової економіки основу формування виробничої програми складає реальний попит споживачів на конкретну продукцію (роботи, послуги) промислового підприємства. Його визначення – це функція відділу маркетингу, який постійно здійснює дослідження кон'юнктури ринку, аналіз попиту та пропозиції, стратегію і тактику основних конкурентів підприємства.

Відділ маркетингу надає виробничому відділу обґрунтування для прийняття рішень про випуск найбільш вигідних видів продукції з урахуванням вимог ринку. На його базі здійснюється планування виробничої програми діяльності підприємства. Майбутню виробничу програму потрібно економічно обґрунтувати не тільки з боку забезпечення реалізації запланованої продукції, а й з боку реальної можливості її виконання.

Визначення можливості виконання виробничої програми випуску продукції полягає, перш за все, у визначенні максимального обсягу випуску виробів, який можуть забезпечити наявні виробничі потужності підприємства. На основі виробничої програми визначається потреба у ввідівиробничих потужностей, в матеріальних ресурсах, кількості персоналу, транспорту. Цей розділ плану тісно пов'язаний з планом по праці та заробітній платі, планами по витратам виробництва, прибутку та рентабельності, фінансовим планом.

Доцільно на рисунку 1.2 навести основні складові виробничої програми підприємства.

Рисунок 1.2 – Складові виробничої програми підприємства [складено на основі корінєв, пуріга]

Узагальнюючи можемо зазначити, що формування виробничої програми підприємства базується на таких елементах[хаан, єгупова]:

– на основі вивчення, аналізу та перспективи розвитку ринкового попиту підприємством укладаються зі споживачами-покупцями (торговельними підприємствами, посередниками, біржами) угоди на постачання певних видів продукції;

– державні контракти є засобом забезпечення потреб споживачів, що фінансуються за рахунок Державного бюджету, та поновлення державного резерву (при цьому держава гарантує оплату поставок продукції та забезпечує її виробництво найважливішими ресурсами);

– державні замовлення є засобом стимулювання збільшення виробництва у пріоритетних галузях, впровадження нових технологій, випуску дефіцитних видів продукції, державної підтримки важливих наукових досліджень (держава може надавати пільги підприємствам-виробникам, але не забезпечує їх фінансовими ресурсами);

– портфель замовлень на продукцію інших споживачів формується на основі контрактів між підприємствами-виробниками і підприємствами-споживачами та відображає його постійні прямі господарські зв'язки (такі контракти періодично переглядаються та поновлюються);

– частина продукції підприємства може споживатися безпосередньо ним самим (у виробничій програмі повинні враховуватися потреби підприємства, які визначаються на основі балансів матеріальних ресурсів, що відображають потребу у них та джерела її покриття).

Усі зазначені елементи повинні бути покладені в основу формування виробничої програми підприємства. Лише за таких умов можна сформувати оптимальну виробничу програму. Вона повинна носити комплексний характер та включати усі можливі ресурси та можливості підприємства.

За принципом формування виробничої програми можна виокремити три групи номенклатурних позицій[шляга]:

– номенклатура продукції, установлена в державному контракті та замовленні;

– номенклатура виробів і послуг, які використовуються підприємством на внутрішні виробничі потреби й визначаються планом виробництва продукції та послуг, які будуть реалізовані в плановому періоді.

Виробнича програма (план виробництва продукції) є визначальним розділом господарської діяльності та розвитку підприємства. Успіх підприємства незалежно від масштабів і сфери діяльності залежить від організації управління виробництвом. Основними функціями виробничої програми підприємства є: організація, нормування, планування, координація, мотивація, контроль і регулювання. Коротка характеристика основних функцій виробничої програми підприємства наведемо у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Характеристика функцій виробничої програми підприємства[чорна]

№	Функція	Характеристика
1	2	3
1	Організація	полягає у встановленні постійних і тимчасових взаємин між усіма підрозділами підприємства, у визначенні порядку і умов функціонування підприємства з метою забезпечення процесу виробництва продукції.
2	Нормування	процес розробки науково обґрунтованих розрахункових величин, які визначають кількісну та якісну оцінку різних елементів, які використовуються в процесі виробництва і управління. Ця функція

впливає на поведінку об'єкта, дисциплінує розробку і реалізацію виробничих завдань, забезпечуючи рівномірний і ритмічний хід виробництва, його ефективність. Є основою виробництва, визначають тривалість і порядок руху предметів праці в процесі виробництва

3 Планування

регламентує діяльність підприємства в процесі реалізації поставлених цілей. Функція планування передбачає визначення конкретних завдань кожному підрозділу на різні планові періоди і розробку виробничих програм. Планування набуває важливе економічне значення, так як при формуванні виробничих програм необхідно враховувати всі види наявних ресурсів, їх вартість, постачання, розподіл і раціональне використання.

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
4	Координація	<p>полягає в забезпеченні узгодженої роботи усіх працівників, які беруть участь в процесі виконання планових завдань виробничих і функціональних підрозділів підприємства і цехів. Ця функція реалізується в формі впливу на колектив людей, зайнятих в процесі виробництва, з боку лінійних керівників і функціональних служб підприємства і цехів, які регулярно і оперативно координують їх діяльність.</p> <p>впливає на колектив підприємства та пов'язана з ефективністю праці, колективними та особистими заохочувальними заходами. Ці форми впливу активізують роботу органів управління, підвищують ефективність всієї системи управління виробництвом.</p>
6	Контроль	<p>проявляється у формі впливу на виробничі процеси за допомогою виявлення, узагальнення, аналізу результатів виробничої діяльності кожного цеху і доведення їх до керівників підрозділів і служб управління з метою підготовки та прийняття управлінських рішень. Ця функція реалізується на основі інформації про хід виконання планових завдань (даних оперативного, статистичного, бухгалтерського обліку), виявлення відхилень від встановлених показників роботи (контролю виконання завдань) і аналізу причин відхилень.</p>
7	Регулювання	<p>безпосередньо пов'язана з функціями координації і контролю. Вплив на персонал, зайнятий у виробництві, здійснюється шляхом прийняття оперативних заходів щодо усунення виявлених відхилень і збоїв в ході виробництва. Одночасно з цим здійснюється координація поточної роботи взаємопов'язані ланки виробництва з метою забезпечення ритмічного ходу виробництва.</p>

Слід зазначити, що функції контролю та регулювання в процесі виробничої діяльності є гнучкими інструментами, за допомогою яких йде чіткий виробничий процес, передбачений виробничим планом. Всі функції виробничої програми взаємопов'язані і доповнюють один одного.

На підприємствах, що здійснюють у великих масштабах виробничу діяльність, виробнича програма може виконувати більшу кількість функцій. Ці функції можуть встановлюватися по конкретних факторів виробництва або за змістом завдань виробничої програми.

Виробнича програма підприємства постійно повинна перебувати у процесі розвитку, змін та удосконалення. Адже, на виробничу діяльність підприємства має вплив досить багато факторів, які на різних періодах часу по-різному проявляється. Тому на підприємствах важливо проводити постійний моніторинг зовнішнього середовища, проводити аудит виробничої діяльності, здійснювати маркетингові дослідження тощо. За результатами даного аналізу варто постійно переглядати виробничу програму та вносити сучасно зміни. Тобто виробнича програма підприємства не є сталою та може змінюватись протягом періоду реалізації [пономаренко].

На рівні окремого економічного суб'єкта (мікрорівні) виробнича програма є прямим відображення процесу перетворення певної величини виробничих ресурсів у затребуваний ринком продукт і посідає головне місце в системі мікроекономічного кругообігу, забезпечуючи взаємозв'язок між зовнішнім та внутрішнім середовищем роботи підприємства (рис. 1.3)

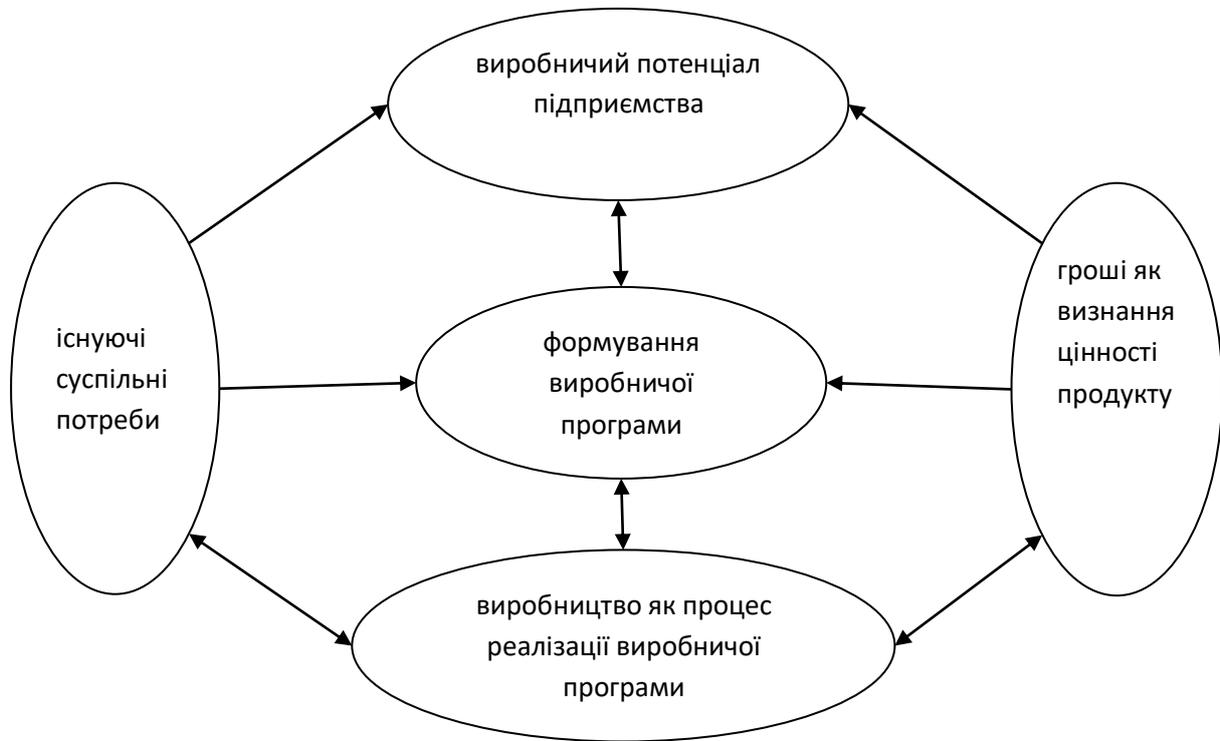

Рисунок 1.3 – Місце виробничої програми в системі мікроекономічного
 кругообігу

[запозичено – гринчуцький, сабецька]

За терміном на яких розробляється виробнича програма може бути оперативна, тактична та стратегічна. Стратегічна виробнича програма підприємства розробляється на досить тривалий період від 2 до 5 років. На основі стратегічного виробничого плану відбувається й організаційний та технічний розвиток підприємства. Оперативна виробнича програма розробляється на короткий період часу: на місяць, квартал. Оперативна виробнича програма може стосуватись кожного окремого підрозділу підприємства.

Найбільш поширеним є формування на підприємствах тактичної виробничої програми. Як правило, даний вид виробничої програми підприємства формується на період до 1-2 років. Він є базовим і на його основі здійснюється господарсько-виробнича діяльність підприємства. На основі

тактичної виробничої програми підприємства формується укрупнений її план у вигляді оперативної виробничої програми[капінос].

Таким чином, для сучасних підприємств важливим є формування виробничої програми. Виробнича програма є комплексним планом, яка визначає кількість певної продукції й асортименту, яка має бути виготовлена у плановому періоді у відповідності до технічних та виробничих можливостей підприємства. Виробнича програма є основою виробничої діяльності підприємства. Оптимальна виробнича програма підприємства є запорукою його успіху на ринку. Тому кожне підприємство повинне відповідально підходити до процесу формування та розробки виробничої програми.

З огляду на це при формуванні виробничої програми підприємства необхідно використовувати різні методи. Тому далі в дипломній роботі розглянемо методи планування виробничої програми підприємства.

1.2. Формування виробничої програми підприємства

Для належного та ефективного планування виробничої програми підприємства прийнято використовувати різні методи. Під методами, у даному випадку, слід розуміти сукупність способів і прийомів, за допомогою яких забезпечується розробка і обґрунтування показників виробничої програми підприємства. Будь-який метод планування виробничої програми включає конкретну сукупність прийомів і способів визначення і розрахунків планових показників.

Використання методів планування виробничої програми підприємства допоможе не просто сформувати виробничу програму, а забезпечити її оптимальність. Оптимальною виробничою програмою є та програма, яка

відповідає структурі ресурсів підприємства та забезпечує найкращі результати його діяльності за певними критеріями[явдак].

Використання методів планування дозволяє сформувати максимально ефективну та оптимальну виробничу програму підприємства. Це здійснюється з метою[пономаренко]:

- планування оптимальної структури номенклатури продукції;
- визначення максимально можливого обсягу виробництва продукції та економічної межі нарощування виробництва.

На даний час сучасна економічна практика у своєму арсеналі містить велику кількість методів, які можуть бути використані підприємствами при плануванні виробничої програми.

Проведений аналіз численної економічної літератури дозволив виділити такі найбільш поширені методи виробничої програми підприємства: програмно-цільовий, нормативний, економіко-математичний, факторно-аналітичний, екстраполяції та експертних оцінок (рис. 1.4).

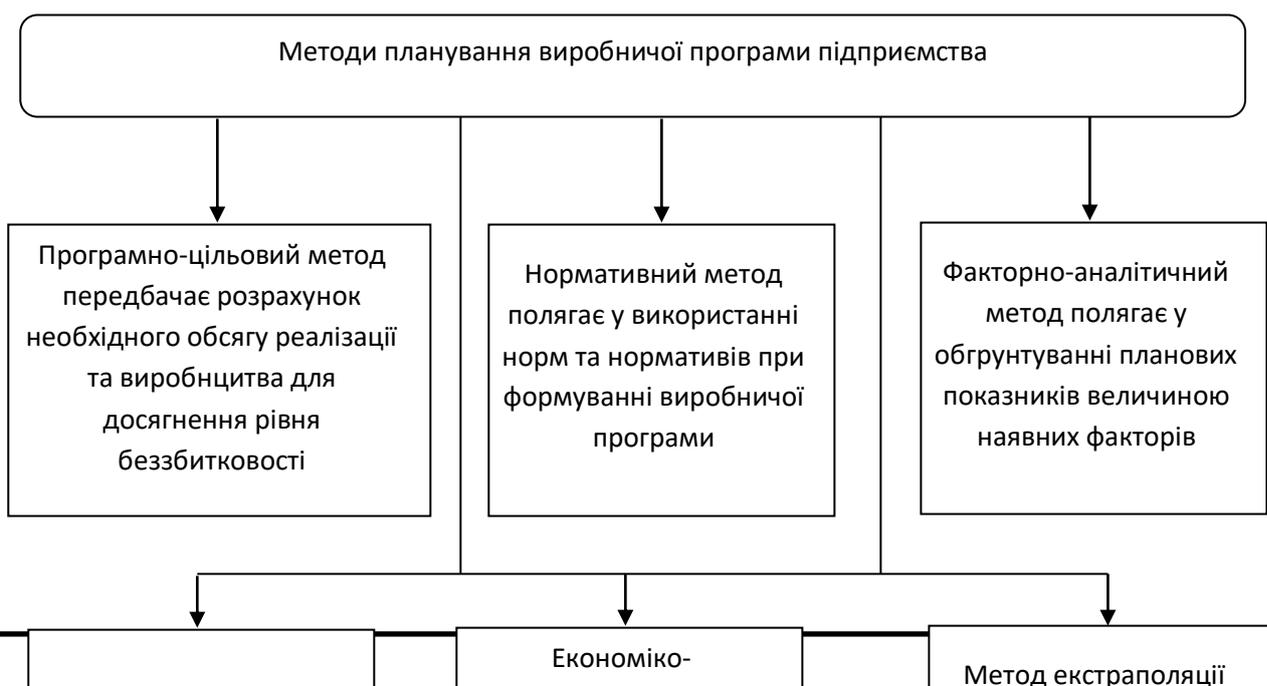

Рисунок 1.4 – Методи планування виробничої програми підприємства
[складено на основі хан, чорна, егупов]

Планування виробничої програми на основі застосування вищеподаних методів розрахунку планових виробничих показників дозволяє розробити план виготовлення продукції, що буде виправданим з точки зору внутрішньовиробничих можливостей підприємства, проте невідомо, чи буде він так само доцільним в аспекті існуючих ринкових тенденцій. Саме тому невід'ємною умовою формування виробничої програми та обов'язковим етапом виробничого планування є аналіз ринкових можливостей підприємства.

Доцільно дати більш детальну характеристику кожному із вищенаведених методів планування виробничої програми підприємства.

У процесі формування виробничої програми використовується єдина система нормативів, яка включає наступні загальнообов'язкові нормативи .

Аналіз впливу загальних і перехідних об'єктів на формування виробничої програми.

Кожна із систем виміру виробничої програми характеризує окремі її аспекти, а рішення про застосування вартісних, натуральних, трудових чи якісних вимірників залежить від ситуації. Виробнича програма промислового підприємства – широке, багатогранне й комплексне поняття, що формується з великої кількості елементів, які з різних сторін описують дану економічну категорію та дозволяють розглядати її в тій чи іншій площині. З огляду на це, нами запропонована схема декомпонувannya виробничої програми підприємства, яка відображає різні підходи до виділення окремих складових елементів плану виробництва (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Декомпонувannya виробничої програми промислового підприємства [запозичено – гринчуцький, сабецька]

Програмно-цільовий метод планування виробничої програми застосовується при складанні плану у вигляді програми: складання заходів за рішенням до намічених термінів комплексу завдань, об'єднаних однією метою. Намічається мета, розробляються завдання, необхідні для досягнення мети, і заходи для реалізації завдань. У процесі використання даного методу проводяться розрахунки щодо визначення точки беззбиткового виробництва.

Для цього встановлюється потрібний обсяг виробленої та реалізованої продукції для забезпечення беззбитковості виробництва підприємства. Дана цифра є орієнтиром для підприємства, оскільки визначає граничну межу обсягу виробництва. Менший обсяг виробництва продукції є збитковим та недоцільним для підприємства. Даний метод може бути використаний для кожного окремого виду продукції[чорна].

Відповідно до нормативного методу планування виробничої програми здійснюється на основі комплексу прогресивних норм та нормативів виробничих показників.

Норми і нормативи складають частину всієї економічної інформації, що характеризує основні елементи виробничого процесу, який передбачає взаємодію праці людини, предметів і засобів праці. У зв'язку з цим норми і нормативи поділяються на такі групи[хан]:

- норми витрат праці (норми виробітку, норми часу – трудомісткість виробу, норми обслуговування обладнання);

- норми використання матеріальних ресурсів (норми витрати сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, електроенергії, норми запасів сировини, палива);

- норми і нормативи використання основних виробничих фондів (обладнання, транспортних засобів) в натуральних показниках, а також у вартісних (випуск продукції на 1 грн. основних виробничих фондів та ін).

Розрізняють три нормативні методи планування виробничої програми підприємства: планування на основі нормативів споживання та планування на основі нормативів виробництва. Характеристика зазначених методів наведена у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Характеристика методів нормативного планування виробничої програми підприємства[чорна]

№	Назва нормативного методу	Характеристика
1	Планування на основі нормативів споживання	В їх основі лежить вивчення науково обґрунтованої, раціональної структури споживання однією людиною основних видів продукції, яка відображена у нормативних бюджетах споживання. Враховуючи те, що норми споживання, визначені споживчим бюджетом, є усередненими та відрізняються від реальних, даний метод може бути тільки орієнтиром для розробки попереднього прогнозу виробничої програми
2	Планування на основі нормативів виробництва	Передбачає обґрунтування планових показників виробництва виробничими можливостями підприємства. Виокремлюють такі групи норм: норми використання знарядь праці; норми тривалості освоєння проектної потужності підприємств, цехів, агрегатів; норми витрат трудових ресурсів та робочого часу; норми організації виробничого процесу. Так, обґрунтування плану виробництва матеріальними ресурсами здійснюється на основі врахування норм затрат сировини, матеріалів комплектуючих; а визначення величини необхідних для виконання виробничої програми трудових ресурсів проводиться шляхом розрахунку трудомісткості виробничої програми та норм часу на основні виробничо-технологічні операції. Обґрунтування планового обсягу виробництва виробничими потужностями підприємства здійснюється на основі розрахунку нормативного часу роботи обладнання, визначення пропускної здатності техніки та виявлення «вузьких» та «широких» місць, аналізу завантаженості обладнання та виробничих площ; усунення виявлених в процесі аналізу диспропорцій та врахування резервів використання виробничих потужностей.

Від так, на основі нормативного методу формується виробнича програма з урахування споживання відповідних продуктів або виходячи з власних можливостей підприємства.

Метод екстраполяції (обґрунтування показників «від досягнутого») передбачає визначення майбутнього стану підприємства на основі сформованих у минулому і сьогоденні темпів і пропорцій. Цей метод передбачає перенесення закономірностей і тенденцій минулого на майбутнє, що зумовлює використання

цього методу при стабільному і передбачуваному зміні показників в перспективі[максимова].

Якщо передбачається, що темпи і пропорції досить стійкі і їх зміна в перспективі не передбачається, то мова йде про формальну екстраполяцію на основі трендової моделі або середніх темпів зростання показників. Якщо цей метод використовується для формалізації мінімально допустимих або небажаних тенденцій, то мова йде про прогнозну екстраполяцію (показники, отримані цим методом, розглядаються як гранично допустимі). Формалізація зміни показників на основі цього методу передбачає вивчення статистичних рядів динаміки (при цьому ряд за минулі роки повинен бути не менше періоду, на який вони екстраполюються), а також використання факторного аналізу для визначення ступеня залежності одного показника від інших (зростання прибутку в залежності від зростання виручки тощо)[куперман].

При проведенні розрахунків на основі екстраполяції динамічний ряд показників приводиться в порівнянний вигляд з урахуванням коефіцієнта інфляції і структурних змін, що відбуваються на підприємстві (в організації).

Метод експертної оцінки базується на раціональних доказах експертів при високому рівні невизначеності зовнішнього середовища та використання непрямих даних про розвиток підприємства. Застосовується для визначення попиту на ті чи інші послуги, товари; зміни цін на сировину, послуги сторонніх організацій, при прогнозуванні конкурентної ситуації на ринку і т. д. При цьому доцільно в прогнозах і планах показники, що визначаються цим методом, представляти в граничних величинах («від і до»). Цей метод використовується в основному в середньостроковому і довгостроковому прогнозуванні та плануванні.

Планування цим методом здійснюється на основі судження експерта (групи експертів) щодо поставленого завдання. Експертом виступає кваліфікований спеціаліст по конкретній проблемі, який може на основі непрямих даних зробити висновок про об'єкт планування на основі власного досвіду, кваліфікації та інтуїції[пономаренко].

Економіко-математичне моделювання допомагає отримати інформацію про майбутній стан об'єкта планування та шляхи досягнення цього стану. Використання економіко-математичних методів передбачає широке використання комп'ютерних технологій та сучасного програмного забезпечення. Тому застосування даних методів на практиці передбачає наявність у дослідників спеціальних знань.

Використання зазначених методів дозволяє побудувати залежність між обсягом виробництва та прибутком, а також визначити можливий прогноз обсягу реалізації. Економіко-математичні методи ґрунтуються на використанні статистичної інформації про обсяги збуту продукції у попередні періоди.

Факторно-аналітичний метод використовується для розрахунку показників плану, аналізу їх динаміки і чинників, що забезпечують необхідний кількісний рівень показників. Оцінюється зміна основних показників плану в плановому періоді в порівнянні з базисним періодом за рахунок впливу основних факторів, розраховуються індекси зміни планових показників в порівнянні з базисним рівнем[ястремська].

Отже, існує досить багато методів, які можуть бути використані підприємствами для формування своєї виробничої програми. Коже із розглянутих методів має свої особливості при застосуванні. Вважаємо за необхідним у таблиці 1.4 навести основні переваги та недоліки методів планування виробничої програми підприємства.

Таблиця 1.4 – Переваги та недоліки методів планування виробничої програми підприємства[складено на основі ястремс, чорна, єгулов]

№	Метод	Переваги	Недоліки
---	-------	----------	----------

1	Програмно-цільовий	оперативність розрахунку, дозволяє визначити граничну межу обсягу виробництва певного виду продукції	велика кількість розрахунків, обмеженість використання
2	Нормативний	простота, висока точність розрахунку, врахування значної кількості факторів	велика трудомісткість, обґрунтування норм, необхідність коригування нормативів
3	Економіко-математичний	висока точність результатів, одночасна побудова декількох варіантів виробничої програми	громіздкість, необхідність володіння додатковими знаннями та сучасного програмного забезпечення
4	Факторно-аналітичний	логічна послідовність, вплив фактору на обсяги виробництва, можливість врахування великої кількості факторів	трудомісткість, одноваріантність, суб'єктивне визначення точної кількості факторів
5	Екстраполяції	простота обчислення, доступність інформації, висока точність при умові стабільності функціонування підприємства та потреб споживачів	орієнтація на минулий досвід без врахування можливих змін у потребах споживачів; обмеженість лише внутрішньою інформацією
6	Експертних оцінок	простота та швидкість розрахунку, легкість у використанні, широка доступність методу	високий рівень суб'єктивізму, обмеженість думок експертів, невисока точність результатів

Таким чином, існує велика кількість методів планування виробничої програми підприємства. Усі розглянуті методи мають як переваги, так і недоліки. Кожне підприємство самостійно визначає яким методом користуватись при планування виробничої програми. Найбільшого ефекту можна досягнути при використанню декількох методів.

В незалежності від того яким методом буде використовувати підприємство важливо забезпечити оптимальність виробничої програми. Тому при плануванні виробничої програми підприємства необхідно виходити з функції[пономаренко]:

$$F = \sum_{i=1}^m c_i * x_i, \quad (\text{формула 1.1})$$

c_i – прибуток від реалізації продукції;

x_i – кількість i -ї продукції.

У дану функцію вводяться обмеження щодо ресурсів, фонду часу роботи устаткування, за обсягами виробництва конкретних виробів. З погляду математичної постановки завдання вона не викликає сумнівів. В будь-якому випадку планування виробничої програми підприємства повинне бути направлене на максимізацію прибутку після її реалізації. Цим правилом слід користуватись постійно підприємствам при формуванні виробничої програми.

Слід зазначити, що **виробнича програма** складається з двох розділів: плану виробництва продукції в натуральному (умовно-натуральному) виразі та плану виробництва у вартісному вираженні.

План виробництва продукції в натуральному вираженні містить показники випуску продукції певної номенклатури, асортименту та якості у фізичних одиницях (штуки, тонни, метри). На окремих підприємствах застосовуються подвійні вимірники. Наприклад, виробництво паперу може плануватися в тоннах і квадратних метрах, труб – у тоннах і погонних метрах, тканин – в погонних і квадратних метрах. Використання подвійних вимірників дозволяє більш повно охарактеризувати в плані фізичний обсяг виробництва і споживчі властивості продукції. Планування виробництва і продажів продукції в натуральному вираженні дозволяє узгодити випуск конкретних видів продукції зі споживачами ринку, виробничими потужностями підприємства, потребою в ресурсах [чорна].

План виробництва продукції у вартісному вираженні містить наступні показники: реалізовану, товарну і валову продукцію. Основу обліку продукції становить грошовий вимірник, який може бути представлений собівартістю одиниці продукції або її ціною.

Реалізована продукція(РП) – найбільш значимий вартісний показник цього розділу плану, він характеризує валовий дохід підприємства в плановому періоді.

Процес реалізації завершує кругообіг господарських засобів, що дозволяє підприємству виконувати свої зобов'язання перед держбюджетом, робітниками і службовцями, постачальниками, відшкодовувати виробничі витрати.

Товарна продукція характеризує обсяг виробленої готової продукції, призначеної для відвантаження зовнішнім споживачам, і використовується для розрахунку витрат па виробництво, фінансових результатів, рентабельності та інших показників ефективності виробництва. Товарна (виготовлена) продукція виражається в оптових цінах підприємства і порівнянних цінах. Перші використовуються для ув'язки плану виробництва з фінансовим планом, другі – для визначення темпів, динаміки та зміни структури виробництва[максиме].

Валова продукція включає вартість всієї виробленої продукції і виконаних робіт, у тому числі незавершене виробництво. Як правило, вона оцінюється в порівнянних цінах.

Чиста продукція характеризує новостворену па підприємстві вартість. У неї не входить перенесена вартість, створена на інших підприємствах: витрати підприємства на придбання сировини, матеріалів, палива, енергії і т.д., а також амортизаційні відрахування, що включаються в собівартість продукції. До її складу включаються витрати на оплату праці з нарахуваннями на заробітну плату і прибуток підприємства[гринчуцький].

Крім того, слід додати, що для ефективного планування виробничої програми підприємства необхідно користуватись певними принципами. Принципи висупають у ролі правил, яких слід дотримуватись при формування виробничої програми підприємства. Проведений аналіз дозволив виявити цілу низку важливих принципів планування виробничої програми підприємства. На рисунку 1.6 наведемо основні принципи формування виробничої програми підприємства.

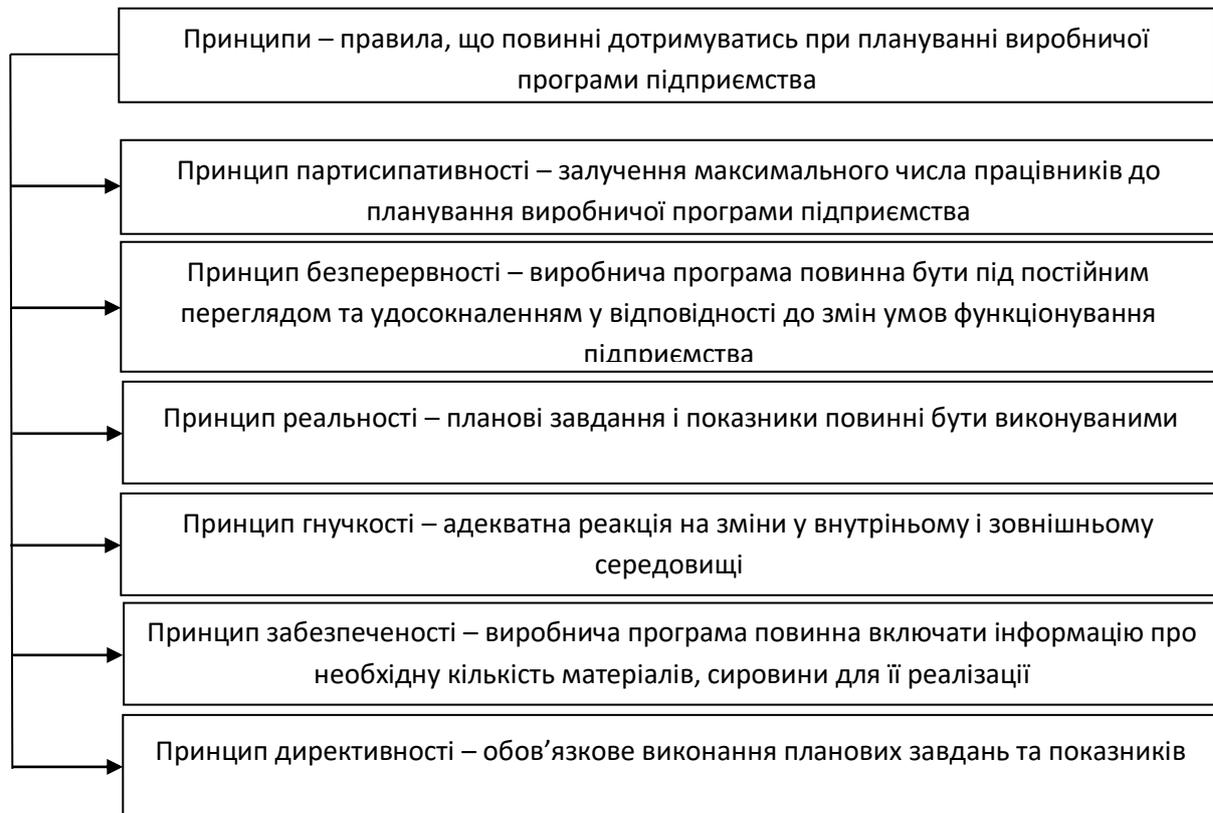

Рисунок 1.6 – Принципи планування виробничої програми підприємства
[складено на основі чорна]

Дотримання та суворе виконання зазначених принципів забезпечить більш ефективне планування виробничої програми підприємства. Наведений перелік принципів є не повним, кожне підприємство самостійно може доповнювати наведений вище список власними правилами в залежності від специфіки та сфери діяльності організації, цілями та метою виробничої програми тощо.

Таким чином, для планування виробничої програми підприємства слід використовувати методи. На сьогодні найбільш поширеними методами планування виробничої програми підприємства є такі: програмно-цільовий, нормативний, економіко-математичний, факторно-аналітичний, екстраполяції та експертних оцінок. Кожен із вищенаведених методів має свої переваги та недоліки, а також особливості застосування на практиці. Підприємства самостійно визначаються якими методами користуватись, найбільшого ефекту

можна домогтись при використанні одразу декількох методів. Крім того, для більш ефективного планування виробничої програми підприємства слід дотримуватись таких принципів: партисипативності, безперервності, реальності, гнучкості, забезпеченості та директивності. Комплексне застосування методів планування при дотриманні принципів забезпечить більш ефективне формування виробничої програми підприємства.

Наступним завданням дипломної роботи є визначення особливостей формування виробничої програми підприємства.

1.3. Принципи оцінки стану реалізації виробничої програми підприємства

Свідченням ефективності планування виробничої програми підприємства й економічним проявом успіху підприємства є задоволення ринкового попиту швидше і якісніше, ніж конкуренти. Досягнення прихильності споживачів позитивно впливає на формування стійких конкурентних переваг підприємства, сприяє зростанню його ринкової вартості та іміджу в зовнішньому середовищі, дозволяє досягти високих економічних результатів і покращити власний виробничий потенціал. Від так важливим для підприємств є планування виробничої програми підприємства.

Наявність ефективної виробничої програми підприємства, яка відповідає вимогам ринку та максимально задовольняє потреби споживачів є важливою конкурентною перевагою. Тому формування виробничої програми підприємства є вкрай відповідальним завданням. Водночас єдиного рецепту щодо планування дійсно ефективної та оптимальної виробничої програми підприємства немає[максимейко].

На кожному підприємстві процес планування виробничої програми підприємства є індивідуальним та залежить від розміру, форми власності, управлінської структури підприємства тощо. Також ефективність планування

виробничої програми підприємства залежить від залученості працівників до даного процесу. Планування виробничої програми підприємства може здійснюватись за різними схемами. Найбільш поширені схеми планування виробничої програми підприємства представлені на рисунку 1.7.

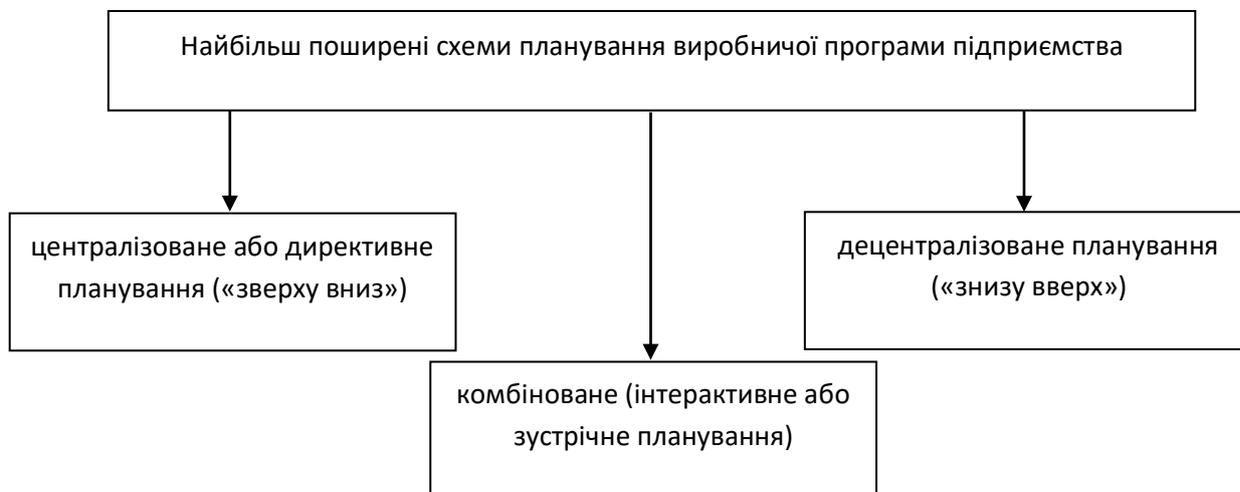

Рисунок 1.7 – Найбільш поширені схеми планування виробничої програми підприємства[складено на основі стеці]

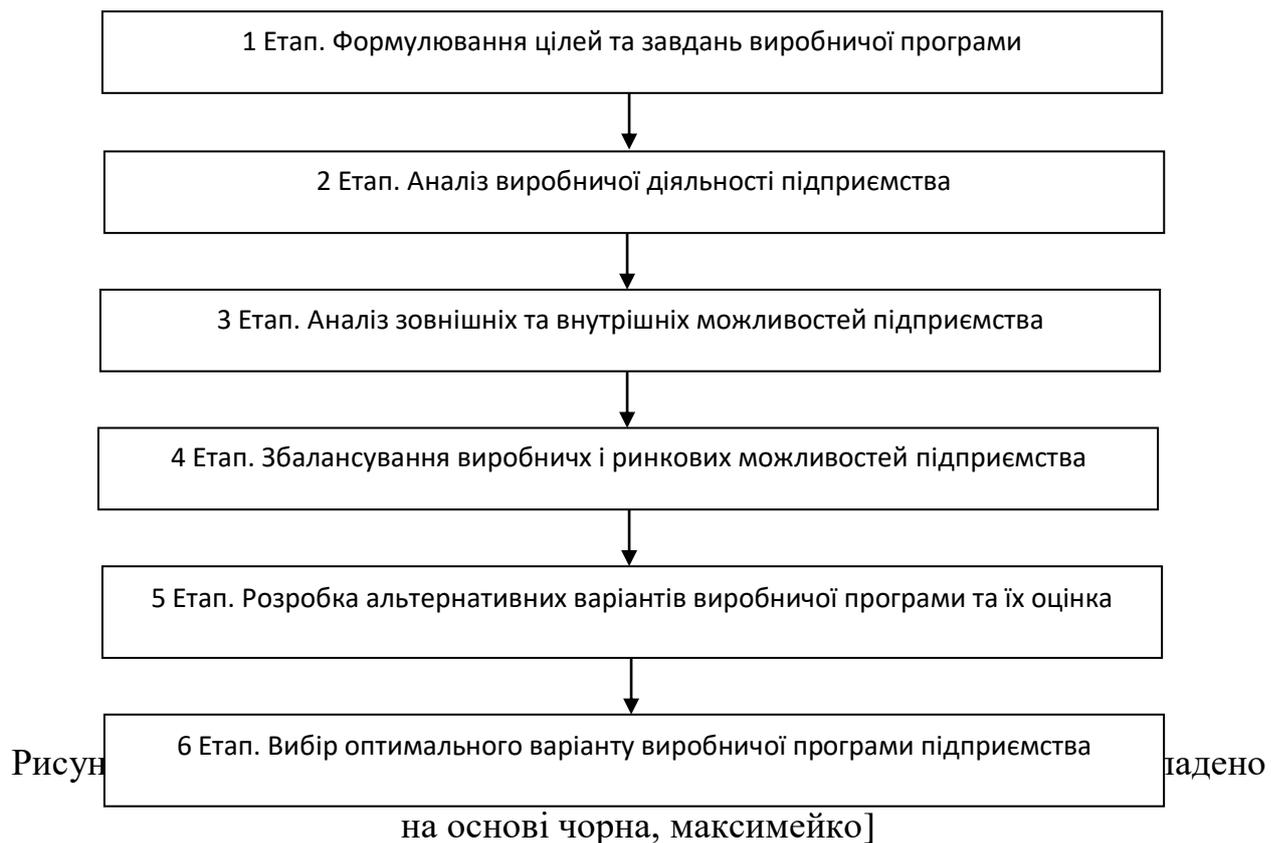
Доцільно дати більш детальну характеристику зазначеним схемам планування виробничої програми підприємства.

Централізоване або директивне планування передбачає формування комплексного плану виробництва для всього підприємства, його деталізацію за безпосередніми виконавцями та доведення до окремих підрозділів і робочих місць здійснюється вищою ланкою корпоративного управління.

Децентралізоване планування («знизу вверх») полягає в тому що процес розробки виробничої програми бере початок від нижчих ланок управління і поступово узагальнюється.

Комбіноване передбачає поєднання обох вищеописаних схем та забезпечує участь у плановому процесі вищого керівництва підприємства, працівників функціональних і оперативних підрозділів, а також безпосередніх виконавців. Застосування даної схеми формування виробничої програми дозволяє ліквідувати недоліки перших двох і забезпечує врахування як загальних цілей та напрямків розвитку підприємства [чорна].

В цілому процес планування виробничої програми підприємства повинен проходити декілька етапів, що наведені на рисунку 1.8.

Розглянемо більш детально кожен із вищенаведених етапів планування виробничої програми підприємства.

Процес планування виробничої програми починається з формування сукупності цілей, яких прагне досягти підприємство в плановому періоді, та вибору конкретних напрямків його виробничої діяльності відповідно до поставленої мети. При цьому всі поточні цілі повинні конкретизувати і втілювати в собі на порядок вищі стратегічні цілі та відповідати загальній місії підприємства. Так, отримання певного рівня прибутку від виробництва й реалізації продукції в плановому періоді є конкретизацією довгострокової цілі – максимізації прибутку; зниження рівня матеріальних, трудових, фінансових та інших витрат на виробництво продукції є практичним втіленням принципу мінімізації виробничих витрат і підвищення продуктивності факторів виробництва у довгостроковому періоді; а планування певного рівня ефективності виробничої діяльності відображає стратегічну мету

функціонування підприємства – зростання рентабельності економічної діяльності[орлов].

Необхідною передумовою виробничого планування є аналіз основних параметрів виробничої діяльності і ринкових можливостей підприємства. Загальна мета аналізу виробничої діяльності – визначити оптимальний обсяг, номенклатуру і асортимент продукції потрібної якості для підписання договорів з її виробництва та поставок при максимальному використанні економічного потенціалу підприємства і досягненні стійкої прибутковості виробничої діяльності. Такий підхід видається дещо обмеженим, оскільки передбачає виключно оцінку внутрішніх і зовнішніх перспектив ефективною виробничою діяльності підприємства на майбутнє й зовсім не враховує вже досягнутих виробничих показників[спільник].

Найважливішим етапом виробничого планування є аналіз зовнішніх та внутрішніх можливостей підприємства, що охоплює маркетингову й виробничу сфери, і орієнтований на передбачення ринкової ситуації та оцінку виробничих можливостей підприємства в плановому періоді. В його рамках на основі діагностики виробничого потенціалу і комплексного маркетингового аналізу ринкових факторів відбувається формування номенклатурно-асортиментної структури виробничої програми підприємства та розрахунок планових обсягів виробництва і реалізації продукції. Зокрема, перспективний аналіз ринкових можливостей підприємства, який ґрунтується на результатах маркетингових досліджень, дає змогу розрахувати потенційний рівень попиту, спрогнозувати поведінку конкурентів і визначити оптимальний рівень реалізації продукції, а діагностика виробничого потенціалу – оцінити внутрішні виробничі можливості підприємства і розрахувати оптимальний рівень виробництва.

Четвертим етапом процесу планування виробничої програми є збалансування очікуваного обсягу ринкового попиту на продукцію підприємства з величиною його виробничого потенціалу. Ідеальним є такий варіант виробничої програми, щоб плановий обсяг виробництва збалансовував

ринкові потреби з виробничими можливостями підприємства. Якщо ж величина виробничого потенціалу перевищує запланований обсяг виробництва і продажу, відбувається неповне використання виробничих потужностей підприємства і, як наслідок, зростання питомої ваги умовно-постійних витрат у собівартості готової продукції. І навпаки, якщо розмір ринкового попиту на продукцію перевищує виробничі можливості підприємства, доцільною є реалізація системи заходів, спрямованих на зростання виробничого потенціалу. В цьому аспекті важливо врахувати обсяги незавершеного виробництва, норми запасів матеріальних ресурсів, особливості технологічного процесу й організації виробництва, а також звернути увагу на внутрішні резерви підвищення виробничої потужності та оцінити можливості приросту виробничого потенціалу підприємства за рахунок залучення зовнішніх ресурсів[орликов].

Невід'ємними умовами функціонування підприємства в конкурентному середовищі є ризики і невизначеність, які пов'язані зі зміною ринкової кон'юнктури, впливом політичних, соціально-економічних та інших факторів, особливостями поведінки конкурентів і споживачів тощо. У зв'язку з цим наступним етапом планування виробничої програми на підприємстві є розробка кількох альтернативних варіантів виробничої програми, які ґрунтуються на прогнозуванні сценаріїв майбутнього розвитку зовнішнього макро- і мікросередовища і передбачають виробничу поведінку підприємства в різних ринкових ситуаціях. Альтернативні варіанти виробничої програми зазвичай об'єднані єдиною метою – забезпечення найвищого рівня ефективності виробничої діяльності підприємства; поряд із цим характеризуються різним способом досягнення поставлених цілей та різним рівнем імовірності досягнення успіху. В рамках даного етапу необхідним є виконання економічної оцінки кожного варіанту виробничої програми, яка передбачає аналіз сукупних витрат, доходів і прибутку та перевірку розташування запланованого обсягу виробництва в зоні беззбитковості[малік].

Оскільки ефективною є виробнича програма, яка забезпечує підприємству максимально можливий в даних умовах сукупний дохід та певний рівень фінансової стійкості, в процесі формування товарного асортименту пріоритет надається насамперед високоприбутковим, конкурентоспроможним товарам, які користуються високим попитом на ринку. Економічну оцінку виробничої програми також визначають такі показники: фондівіддачі, фондоємності, рентабельності продукції, рентабельності продажу і капіталу.

Важливим етапом процесу планування виробничої програми на підприємстві є оптимізація виробничої програми, яка проводиться з метою забезпечення зростання ефективності виробничої діяльності шляхом формування оптимальної асортиментно-номенклатурної структури плану виробництва на основі раціонального використання виробничих і ринкових можливостей підприємства[маршин].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що формування виробничої програми підприємства – це не просто планування обсягу виробництва продукції на певний проміжок часу, це пошук перспектив і нових можливостей, це цілий комплекс різноманітних складних, взаємопов'язаних та взаємообумовлених виробничо-технічних, маркетингових, адміністративних і фінансових рішень, в кінці-кінців, це вибір із переліку альтернативних варіантів найбільш оптимального. Саме тому даний процес повинен ґрунтуватися на результатах маркетингових досліджень, які забезпечують досягнення оперативних і стратегічних цілей підприємства, ефективно використання його виробничого потенціалу та відкривають перед ним широкий діапазон можливостей для подальшого розвитку і росту.

Слід зазначити, що найбільше на виробничу програму підприємства впливає ринковий попит, зміни в зовнішньому середовищі та власне виробничий потенціал підприємства. Тому в залежності від зазначених факторів підприємство може змінюватись виробнича програма. Відповідно до

зазначених факторів виробнича програма підприємства може бути побудована на 3 моделях виробничої поведінки[кугук]:

- модель сталого виробництва;
- модель змінного виробництва;
- модель змінного потенціалу.

Вищенаведені моделі виробничої поведінки підприємства є доволі узагальненими і, як правило, не існують в чистому вигляді. На практиці в процесі формування виробничої програми підприємство може дотримуватися одного з наведених шаблонів виробничої поведінки або ж обирати індивідуальну модель виробничої поведінки для кожної окремої асортиментної позиції.

Підприємство самостійно визначає, яку виробничу поведінку обрати, у відповідності до ринкової ситуації, сфери діяльності та розмірів, а також потреб споживачів. Опис основних моделей виробничої поведінки підприємства наведемо у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Опис основних моделей виробничої поведінки підприємства[малік, кугук]

Модель виробничої поведінки	Опис моделі виробничої поведінки	Особливості поведінки фірми у змінних ринкових умовах		Місце застосування моделі виробничої поведінки
		Збільшення обсягу ринкового попиту	Зменшення обсягу ринкового попиту	
Модель сталого виробництва	Постійний обсяг виробництва при постійній величині виробничого потенціалу	Зменшення розміру запасів готової продукції	Збільшення розміру запасів готової продукції	Продукція, яка довго не втрачає споживчих якостей: машинобудування

Модель змінного виробництва	Змінний обсяг виробництва відповідно до зміни ринкового попиту при постійній величині виробничого потенціалу	Інтенсифікація виробництва: понаднормова робота, передача виробничих функцій підрядникам	Зниження темпів виробництва: надання відгулів, додаткових відпусток працівникам, здача майна в оренду	Трудомістке і наукомістке виробництво, де неможливе створення запасів: літако-, суднобудування, видавнича справа
Модель змінного потенціалу	Змінний обсяг виробництва відповідно до зміни ринкового попиту при змінній величині виробничого потенціалу	Зростання обсягу виробництва шляхом додаткового найму працівників, купівлі та лізингу устаткування	Зниження обсягу виробництва шляхом звільнення працівників, продажу майна та здачі його в оренду	Підприємства з сезонним характером виробництва: цукрова промисловість

Слід зазначити, що для високої конкурентоспроможності на ринку підприємства використовують змішаний тип виробничої поведінки. Це зумовлено тим, що як зовнішнє, так і внутрішнє середовище підприємства є досить динамічним та відповідно постійно змінюється. Зокрема, потреби споживачів постійно змінюються, відповідно то зростає, то спадає попит на певний вид продукції. Тому підприємству необхідно пристосовуватись до вимог ринку.

Крім того є змінним й внутрішнє середовище підприємства. Адже, на підприємствах постійно ведеться робота щодо оновлення основних фондів, впровадження та використання передових технологій виробництва тощо. Постійно ведеться робота над підвищенням якості продукції, розширення господарської діяльності тощо.

На усі зазначені зміни підприємствам необхідно відповідно реагувати та адаптуватись до них. В одних випадках необхідно створювати певний рівень

запасу готової продукції, в інших потрібно позбуватись надлишкових розмірів запасів. Також важливо вести роботу по оновленню асортименту продукції. Для цього варто оцінювати постійний попит на наявну продукцію, вивчати потреби та бажання споживачів тощо. Тому виробнича поведінка, так само як і виробнича програма підприємства повинна бути під постійним аналізом та зміною[косянчук].

Розділ 2. Характеристика підприємства ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

2.1. Стан та розвиток аграрного сектору України .

Аграрний сектор є важливою складовою національної економіки, стратегічну роль якого обґрунтовано внеском у формування продовольчої безпеки та незалежності держави, розвитком внутрішнього і зовнішнього аграрного ринків та нарощування експортного потенціалу України. Ефективне функціонування структурно-функціональних параметрів аграрного сектора економіки є не лише основою забезпечення збалансованості економічної, соціальної та екологічної сфер держави, але й підвищення рівня добробуту сільського населення, формування його зайнятості.

Окрім того, вітчизняний аграрний сектор економіки володіє чітко вираженими конкурентними перевагами, демонструє лідируючі позиції, чому сприяють найбільш родючі ґрунти, унікальне поєднання сприятливих природно-кліматичних умов та геостратегічного положення, потужний людський потенціал і сформовані традиції господарювання сільського населення.

Водночас постає джерелом формування потужних ресурсних резервів для підвищення ефективності функціонування системи забезпечення економічної безпеки держави. Для економіки України розвиток аграрного сектора є сучасною яскраво вираженою характеристикою її стану, яка проявилася після утвердження принципів ринкових відносин.

Сьогодні, коли економіка країни обвалилася після краху металургійної та вугільної промисловостей, саме аграрний сектор стає пріоритетним видом економічної діяльності. За підсумками господарювання у 2019 році, частка аграрного сектора економіки в загальній структурі валового внутрішнього продукту (ВВП) України становила 13 %, у ньому було зайнято 18,0 % населення від зайнятого в економіці держави (для порівняння у промисловості було зайнято 14,8 %, у торгівлі – майже 22,3 %), використовувалося 4,4 % основних засобів, частка капітальних інвестицій перевищила 11,4 %, а частка продукції аграрного сектора у структурі національного експорту склала 39,32,0 % (18,6 млрд дол. США) .

Зазначимо, що основою аграрного сектора є сільське господарство, як важливий і невід’ємний напрям економіки кожної країни, що займає провідне місце серед інших видів економічної діяльності в Україні. Соціально-економічний результат аграрної діяльності характеризує показник обсягу створеної валової доданої вартості (ВДВ), величина якого підтверджує рівень функціонування аграрного сектора економіки. У 2018 році питома вага сільського господарства у валовій доданій вартості по країні дорівнювала 12,0 % і становила 362, 04 млрд грн (для порівняння ВДВ промисловості – 624,5 млрд грн, торгівлі – 470,7 млрд грн, транспорту – 226,3 млрд грн) (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Часта сільського господарства України у валовій доданій вартості у 2011-2019 роках , % [Створено на основі даних державної служби статистики України]

Попри наявність значного природно-ресурсного потенціалу та вагому роль аграрного сектора у формуванні ВВП України, все ж доцільно відзначити, що ефективність і масштаби функціонування його господарських комплексів є недостатніми, що характеризують окремі тенденції його функціонування і розвитку. Це підтверджує необхідність підвищення потенціалу розвитку аграрного сектора національної економіки для забезпечення економічної безпеки держави.

Важливим індикатором оцінювання масштабів розвитку аграрного сектора є його ресурсний потенціал. Земельно-ресурсний потенціал України слушно вважають первинним підґрунтям національної економіки, а в сільському господарстві – головним чинником виробництва. Проте сучасний розвиток та ефективність аграрного виробництва не відповідають потенційним можливостям його головного ресурсу – землі, внаслідок невідповідності суспільно-виробничих відносин, зокрема земельних, потребам сталого розвитку аграрного сектора, який передбачає взаємне узгодження екологічних, економічних і соціальних чинників розвитку.

В Україні переважають земельні ресурси сільськогосподарського використання. За даними Державної служби статистики України, у 2019 році

загальна площа сільськогосподарських угідь в Україні дорівнювала 41 689,3 тис. га (з неї 32 744,3 тис. га – рілля), що становить 68,7 % від загальної площі території держави . У структурі площ сільськогосподарських угідь 78,4 % займає рілля, 13,1 % – пасовища, 5,8 % – сіножаті. Попри зменшення обсягів земельних ресурсів, Україна продовжує займати одну з передових позицій у світі за показником площі сільськогосподарських угідь і ріллі на одного жителя (рис. 2.2).

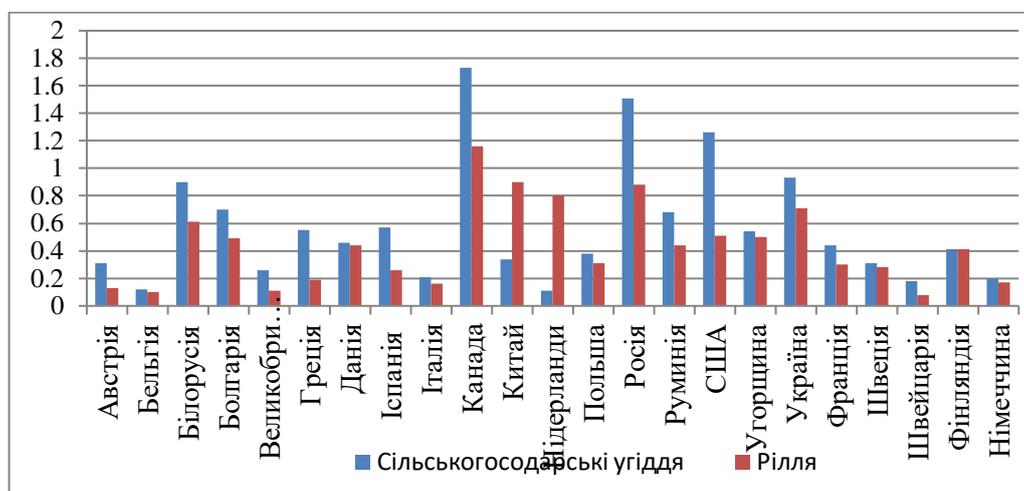

Рисунок 2.2 – Площа сільськогосподарських угідь та ріллі на одного жителя в окремих країнах світу та в Україні у 2019 році, га [Запозичено – https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/01/dis_urba.pdf]

За площею сільськогосподарських угідь на одного жителя лідером виступає Канада з показником 1,73 га, другу позицію займає Росія (1,51 га), третю – США (1,26 га), четверте місце займає Україна з показником 0,93 га, а за обсягом ріллі на одного жителя – друге місце (0,74 га). Зазначимо, що наведені показники, з одного боку, свідчать про забезпеченість великими обсягами землі всіх жителів країни та про достатність сільськогосподарських угідь для розвитку сімейного фермерства, а з іншого – про відсутність резервів для зростання земельних ресурсів.

У результаті проведення земельної реформи в Україні було сформовано основи нових земельних відносин та нового земельного устрою. Останній передбачав поступову передачу державної та колективної власності на землю в

приватну власність, що впродовж кількох наступних років призвело до суттєвих змін у структурі власності земельного фонду. Земля в Україні може перебувати у приватній, комунальній та державній власності. Іноземні громадяни можуть набувати права власності лише на землі несільськогосподарського призначення. Обіг земель сільськогосподарського призначення в Україні є доволі статичним через діючу заборону на відчуження земель сільськогосподарського призначення (так званий «мораторій»), що був встановлений у 2002 році (заборонено продавати, дарувати, передавати в заставу або іншими способами відчужувати 96 % всіх земель сільськогосподарського призначення). Враховуючи це, у загальній структурі власності на землю на початку 2019 року у приватній власності було зосереджено 74,9 %, державній – 24,1 %, комунальній – 1,06 % і лише 0,04 % припадало на колективну власність на землі сільськогосподарського призначення .

Негативною тенденцією значного впливу на структуру земельного фонду України має динаміка перерозподілу площ сільськогосподарських угідь серед діючих підприємств у напрямку великих інтегрованих компаній – агрохолдингів. Варто зазначити, що за останні дев'ять років кількість підприємств, земельний банк яких становить понад 10 000 га збільшилася на 97 одиниць, а їхній земельний банк – на 2 622 тис. га і у 2017 році дорівнював 3 528 тис. га. Якщо у 2007 році частка земель, що належали аграрним холдингам у структурі загальної площі сільськогосподарських угідь становила 4,4 %, то у 2017 році зросла до 17 % . Сьогодні в Україні нараховується більше 100 великих агрохолдингів, які обробляють 6329,05 тис. га землі. Такі структури активно інвестують фінансові активи в аграрний сектор економіки України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Земельні ресурси 10 найбільших агрохолдингів України за 2013-2019 роки.[Запозичено – https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/01/dis_urba.pdf]

Назва агрохолдигу	Площа земельного банку, тис. га						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ukelandfarming	532	670	670	654	605	604	611
Агропросперіс	400	405	405	430	430	602,5	609
«Кернел» груп	369	400	400	390	385	430	433
«Марія» Агрохолдинг	295	315	320	360	370	370	374
Миронівський хлібопродукт	280	295	261	261	250	250	248
Українські аграрні інвестиції	260	260	320	245	220	185	177
Астрата-Київ	245	245	245	180	185	151	156
HarvEast	220	204	197	150	151	137	131
Агротон	209	160	151	136,7	137	127	123
Sintal Agriculture	150	150	150	130	127	122	119
Загальна земельна площа 100 найбільших агрохолдингів	6381,2	6593,1	5956,1	6425,2	6326,3	6329,1	6330,2

Варто зазначити, що у 2018 році загальна площа найбільших агрохолдингів зменшилася на 52,1 тис. га порівняно з 2013 роком. Втім, у 2019 році дещо змінився рейтинг 10 найбільших аграрних компаній за обсягом земельного банку. На сьогодні аграрні холдинги відіграють важливу роль у формуванні сільськогосподарського ринку України.

Частка агрохолдингів у загальному обсязі експорту є вищою, аніж інших сільськогосподарських підприємств у загальному виробництві цих культур (за винятком сої). У 2019 році обсяг валового виробництва сільськогосподарської продукції агрохолдингів дорівнював 55,9 млрд грн, що становить 22 % від

загального обсягу виробництва продукції в країні, що на 1 % менше показника 2016 року. Такі тенденції формують загрози для розвитку підприємницького сектора в рослинницькій галузі, оскільки унеможлиблюють використання землі малими та середніми аграрними підприємствами для ведення господарської діяльності, зокрема органічного землеробства.

Аграрний сектор характеризується тенденціями недостатньої ефективності господарювання, з огляду на зменшення кількості підприємств різних організаційно-правових форм господарювання. Протягом 2011–2019 років, відстежуємо зменшення їх загальної кількості на 3 857 од. . Як свідчать дані таблиці, фермерські господарства до 2015 року мали тенденцію зниження їх чисельності, однак у 2017 році їх кількість зросла і стала найбільшою за аналізований період. Різке скорочення було характерним для державних підприємств у 2017 році порівняно з 2011 роком.

Тенденція до скорочення спостерігається й у приватних підприємствах та кооперативах, проте чисельність господарських підприємств зростає, хоч і незначними темпами. Цікавим є також і те, що станом на 1 січня 2019 року налічували майже 34 тис. фермерських господарств, у власності та користуванні яких було 4,4 млн га сільськогосподарських угідь, у тому числі 4,3 млн га ріллі. Причому у 2013 році відбулося подальше укрупнення фермерських господарств: на одне господарство в середньому припадало 108 га сільськогосподарських угідь (на 1,7 % більше, ніж у попередньому році) та 105 га ріллі (на 1,5 % більше) . Це свідчить про наявність деструктивних впливів на функціонування фермерських господарств, які сьогодні виступають пріоритетною організаційно-правовою формою для ведення органічного землеробства, джерелом формування підприємницької діяльності та посилення конкурентного середовища на аграрному ринку.

Загрозливим для забезпечення економічної безпеки держави є зосередження сільськогосподарських угідь у користуванні одного власника. На 1 листопада 2019 року в Україні налічувалося 20 355 сільськогосподарських підприємств з площею сільськогосподарських угідь до 50 га, що становить 50,5

% їх загальної кількості, і які використовували 505,3 тис. га сільськогосподарських угідь. Тим часом, у 307 сільськогосподарських підприємствах, які склали 0,7 % у їх загальній кількості, використовували понад 7 000 га сільськогосподарських угідь. Відповідно на такі підприємства припадало 25,2 % загальної площі сільськогосподарських угідь .

Отже, дослідження параметрів розвитку аграрної структури в Україні дає підстави відзначити її особливості, які характеризуються переорієнтацією в структурі виробництва продукції сільського господарства на особисті селянські господарства та значним подібненням землекористування сільськогосподарських підприємств. Україна має високий рівень освоєності земельного фонду та розораності сільськогосподарських угідь.

За розораністю займає перше місце у світі, що в середньому становить 78,2 %. Надмірна розораність призводить до збільшення площі еродованих сільськогосподарських угідь, яких у нашій державі вже близько 15 млн га. Саме тому у разі нераціонального використання орних земель поширюються процеси деградації ґрунтів, поверхня яких зазнає ерозії, перезволоження, підвищується кислотність тощо. Наявні тенденції потребують оптимізації земельного фонду України, зокрема вжиття конкретних заходів щодо вилучення з інтенсивного обробітку деградованих і малопродуктивних земель. До таких земель сільськогосподарські угіддя, що мають низьку родючість та господарське використання яких за призначенням стало сьогодні економічно неефективним.

Одними з визначальних у формуванні ресурсних передумов забезпечення економічної безпеки держави є рівень ефективності використання сільськогосподарських угідь в аграрному секторі, який характеризує коефіцієнт розораності. Проведений аналіз регіонів за площею сільськогосподарських угідь та рівнем розораності показує, що найбільші площі сільськогосподарських угідь мають Одеська (6,1 % від загальної площі сільськогосподарських угідь України), Дніпропетровська (6,0 %), Харківська (6,0 %), Запорізька (5,8 %), Вінницька (5,0 %) та Полтавська (5,0 %) області. Однак рівень розораності для цих регіонів не є найвищим (рис. 2.3).

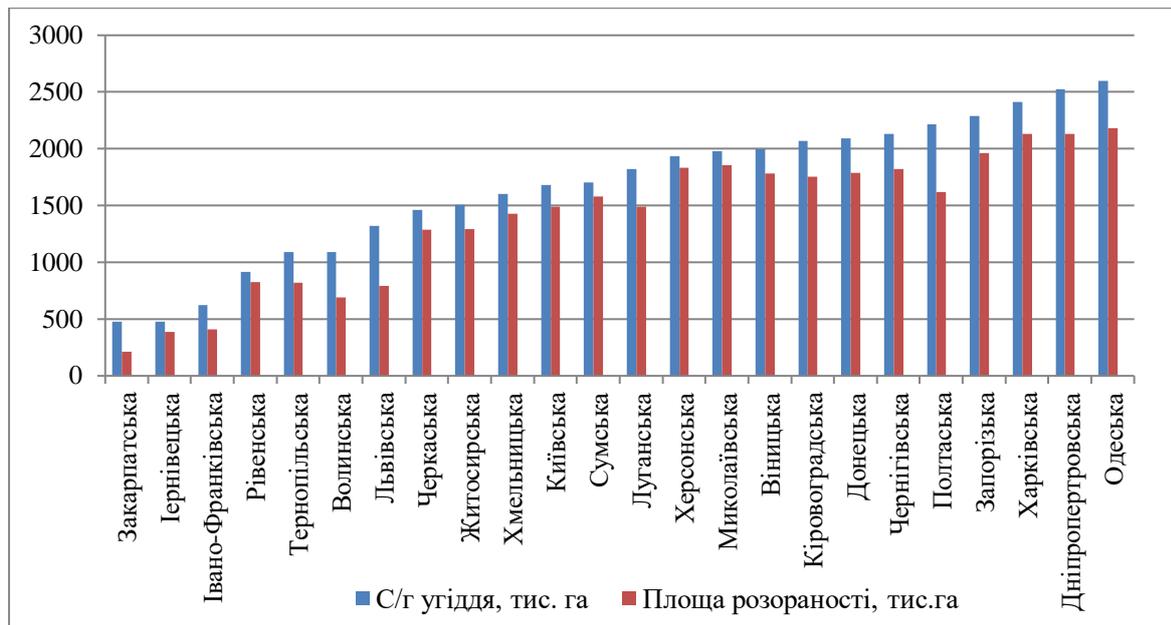

Рисунок 2.3 – Площа сільськогосподарських угідь та рівень розораності за регіонами України (станом на 01.01.2019 року)[Створено на основі даних державної служби статистики України]

Варто зазначити, що ефективність використання сільськогосподарських угідь суттєво відрізняється в розрізі адміністративних областей України, про що свідчать отримані результати їх статистичного групування. Найменші розміри сільськогосподарських угідь та відповідно, найнижчий коефіцієнт розораності на початку 2018 року спостерігалися в трьох адміністративних областях, зокрема, Закарпатській, Чернівецькій, Івано-Франківській, які традиційно спеціалізуються на виробництві аграрної продукції. При цьому, в Полтавській, Запорізькій, Харківській, Дніпропетровській, Одеській областях України рівень розораності є найвищим і дорівнює 82,3 %. Іншими словами, зі збільшенням площ сільськогосподарських угідь по регіонах зростає ефективність їхнього використання.

Оцінюючи розподіл з погляду географічного розташування регіонів, доцільно наголосити, що південні та південно-східні регіони спеціалізуються на вирощуванні зернових культур. Західні та центральні області володіють значним земельним потенціалом, який зі збільшенням площ під сівбу

сільськогосподарських культур допоможе наростити обсяги валової продукції сільського господарства. Зважаючи на наростаючі виклики глобального середовища, зумовлені лібералізацію аграрного ринку, та дефіцит продовольства у світі, недостатніми є наявні темпи нарощення обсягів виробництва валової продукції сільського господарства України у 2011–2019 роках .

Упродовж останніх років сільське господарство як пріоритетна галузь аграрного сектора економіки України характеризується позитивною динамікою. Зниження обсягів виробництва валової продукції сільського господарства у 2012 році відбулося завдяки рослинницькій галузі внаслідок зменшення валових зборів основних сільськогосподарських культур. У 2015 році порівняно з 2014 роком обсяг валової продукції сільського господарства України скоротився на 4,8 % і становив 239 467,3 млн грн. Таке незначне зменшення відбулося внаслідок скорочення обсягів продукції рослинництва, вартісний показник якої зменшився із 177 707,9 млн грн у 2014 році до 168 439,0 млн грн у 2015 році, так і продукції тваринництва – із 73 719,3 млн грн до 71 028,3 млн грн відповідно . Щодо зниження обсягів виробництва валової продукції у 2016 році, то переважно це зумовлено окупацією частини території України Російською Федерацією та веденням бойових дій.

За 2011–2019 роки виробництво валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств зросло на 81 882 млн грн або на 43,7 %, в тому числі обсяги виробництва продукції рослинництва зросли на 78 066,7 млн грн або на 64,7 %, а тваринництва – на 3 815,3 млн грн або на 5,71 % . Аналіз динаміки вищезазначеного показника у 2019 році порівняно із 2018 роком показує зростання обсягів валової продукції сільського господарства на 8,1 %, що пов'язано зі збільшенням обсягів валової продукції рослинництва на 10,7 % і продукції тваринництва – на 1,5 %. Незважаючи на це, сільське господарство характеризується тенденціями недостатньої ефективності господарювання, з огляду на наявний природно-ресурсний потенціал вітчизняних сільських територій (рис. 2.4).

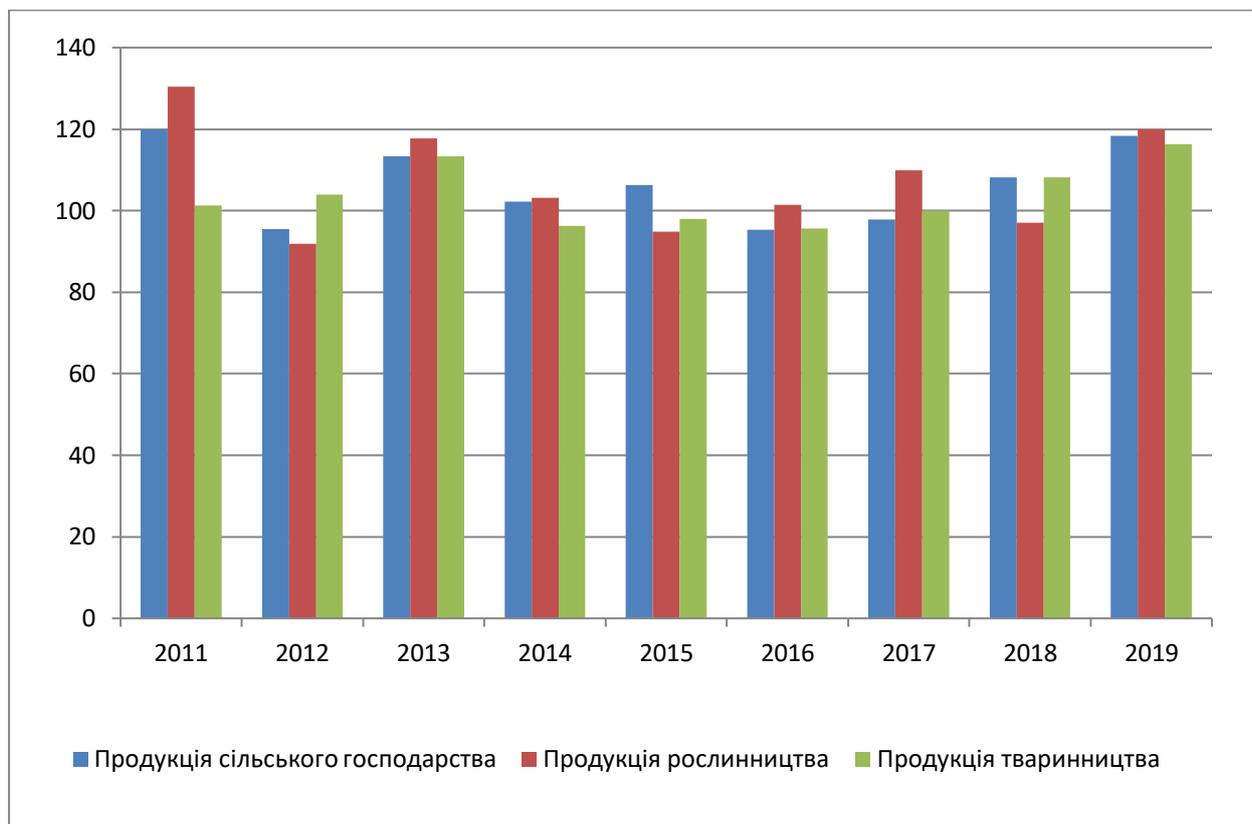

Рисунок 2.4 – Динаміка індексів виробництва продукції сільського господарства в Україні у 2011–2019 роках, у % до попереднього року
 [Створено на основі даних державної служби статистики України]

Показники індексів виробництва аграрної продукції у 2011–2019 роках ілюструють піки зростання обсягів виробництва продукції сільського господарства у 2011 та 2013 роках, обумовлені значним зростанням обсягів виробництва продукції рослинництва. Водночас, у 2012, 2014–2015 та 2017 роки характеризувалися спадом обсягів виробництва у галузі, що є свідченням нестабільності її функціонування.

Отже, аграрний сектор економіки володіє потужним ресурсним резервом стабілізації руйнівних процесів функціонування економіки, вирівнювання диспропорцій просторового і галузевого розвитку та зміцнення національної економічної безпеки держави. За досліджуваний період структура виробництва валової продукції сільського господарства за категоріями господарств

змінилася, тобто в останні роки спостерігається тенденція домінування сільськогосподарських підприємств.

У 2011 році питома вага виробництва аграрної продукції складала 48,3 % у сільськогосподарських підприємствах і 51,7 % – у господарствах населення, то у 2019 році збільшилася частка сільськогосподарських підприємств до 58,8 % і відповідно зменшилася у господарствах населення (41,2 %), тобто підприємства стають основними виробниками сільськогосподарської продукції. Господарства населення у 2019 році виробили 37,2 % продукції рослинництва і 55,5 % продукції тваринництва. Зазначимо, що діяльність сільськогосподарських підприємств більшою мірою зосереджена на виробництві продукції рослинництва, обсяги якої у 2019 році в 3,7 раза були більшими за виробництво продукції тваринництва. У господарствах населення також спостерігається значна перевага продукції рослинництва над продукцією тваринництва, але лише в 2 раза.

В умовах євроінтеграції, незважаючи на посилення ризиків ведення підприємницької діяльності, аграрний сектор економіки України залишається привабливим для потенційних інвесторів, про що свідчить зростання обсягу капітальних інвестицій у сільське господарство у 2018 році – 66,1 млрд грн або 11,4 % загального обсягу інвестицій в економіку держави.

Аграрний сектор в Україні формувався і за участю іноземного капіталу, з використанням іноземної техніки і технологій. За міжнародним поділом праці вітчизняний аграрний сектор набуває характеристик постачальника сільськогосподарської сировини низького ступеня переробки – насіння соняшникового, зерна або борошна та насіння ріпаку. На цей час, збільшується розрив між ефективністю сільського господарства України і розвинених країн. Це вважаємо негативною макроекономічною передумовою активізації інвестиційної діяльності в аналізованому галузевому комплексі.

Відповідно, значні перспективи криються в поєднанні інвестиційної активності та створення виробничих потужностей із переробки сільськогосподарської продукції з метою виведення на ринки продукції

кінцевого споживання з високою часткою доданої вартості. У 2018 році обсяги прямих інвестицій у сільське господарство досягли 578,6 млн дол. США (1,8 % загального обсягу). Але негативним є те, що за оцінками експертів, відтік іноземних інвестицій з аграрного сектора України у 2014–2017 роках склав до 500 млн дол. США і тенденція щодо їх повернення не простежується .

Важливим джерелом забезпечення економічної безпеки та інструментом макроекономічної стабілізації національної економіки є нарощення експортних потужностей вітчизняного аграрного сектора економіки і продуктів харчової промисловості, обсяги виробництва яких сьогодні перевищують можливості внутрішнього споживчого ринку. У 2018 році його обсяг склав 18,6 млрд дол. США, що становило 39,3 % у загальній структурі товарного експорту України (рис. 3.5).

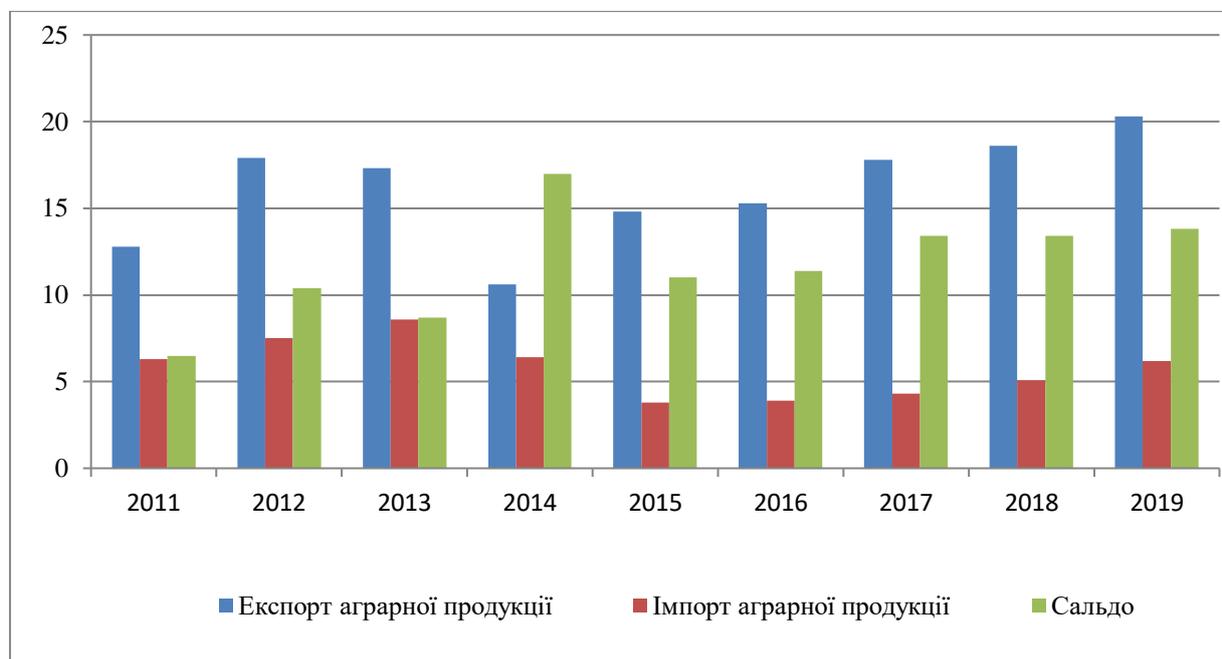

Рисунок 2.5 – Динаміка зовнішньої торгівлі України аграрною продукцією у 2011-2019 роках, млрд дол. США [Створено на основі даних державної служби статистики України]

Тенденції дослідження зовнішньої торгівлі України продукцією аграрного сектора економіки характеризуються зростанням її обсягів експорту

та імпорту. Якщо у 2011 році обсяг експорту становив 9,9 млрд дол. США, а імпорту 4,1 млрд дол. США, то у 2019 році відбулося зростання обсягу експорту на 87,9 % (18,6 млрд дол. США) та імпорту – на 24,4 % (5,1 млрд дол. США). Відповідно, це зумовило зростання й експортно-імпортного сальда: від 5,8 млрд дол. США у 2011 році до 13,5 млрд дол. США у 2019 році . Варто зазначити, що товарна структура експорту вітчизняного аграрного сектора економіки здебільшого є сировинно-спрямованою та характеризується галузевим дисбалансом співвідношення рослинницької й тваринницької продукції.

Зокрема, у розрізі товарних груп протягом 2019 року було експортовано живих тварин і продуктів тваринного походження на суму 1,2 млрд дол. США (6,5 % у загальній структурі експорту продукції аграрного сектора), продуктів рослинного походження – 9,9 млрд дол. США (53,2 %), жирів та олії тваринного або рослинного походження – 4,5 млрд дол. США (24,2 %), готових продуктів харчування – 3,0 млрд дол. США (16,1 %) .

Зовнішньоекономічна діяльність аграрного сектора виступає важливою складовою в умовах реалізації угоди про асоціацію між Україною та ЄС та створення зони вільної торгівлі. Саме тому упродовж 2019 року у структурі експорту значна частина аграрної продукції припадає на країни Європейського Союзу. Обсяг торгівлі товарами досягнув 20,2 млрд дол. США, або 41,1 % від загального обсягу торгівлі України. У 2019 році експорт аграрної продукції до країн ЄС становив 6,1 млрд дол. США проти 2,4 млрд дол. США – імпорту . Проте з ЄС зберігається від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі продукцією, що значною мірою пов'язане з невідповідністю вітчизняної продукції європейським стандартам, нижчою якістю, а також обмеженням доступу на ринки окремих товарів. При цьому вітчизняні експортери аграрної продукції переважно заповнюють лише 7 тарифних квот до країн ЄС із 37, переважно сировинних.

Для інших товарів переробної промисловості квоти не заповнені. Враховуючи це, саме галузі переробної промисловості повинні забезпечити

зростання експорту аграрної продукції, що посилить вплив на забезпечення економічної безпеки держави. Значної уваги заслуговує те, що протягом усіх років незалежності аграрний сектор країни – це єдиний сектор економіки, що має тільки позитивне зовнішньоторговельне сальдо. Географія експорту аграрної продукції за останні десятиріччя значно розширилася.

Сьогодні вітчизняні продовольчі товари експортуються в усі континенти планети. Аналіз експорту продукції вітчизняного аграрного сектора показує, що економічні трансформації та створення умов для швидкої диверсифікації експорту значно змінять його географічну структуру та обсяги. Зазначимо, що найбільша їх питома вага аграрного експорту припадає на країни Європи та Азії.

Варто зазначити, що за сучасних умов виробничий потенціал рослинницької галузі суттєво перевищує експортний потенціал тваринництва, яке перебуває ще у стані депресії. Аналіз зовнішньої торгівлі України показує, що експорт продукції аграрного сектора характеризується незначною кількістю статей експорту. Вітчизняні виробники аграрної продукції продають на світовому ринку майже 100 % виробленої соняшникової олії, а також значна частка припадає на зернові та зернобобові культури. Натомість вирощені овочі та фрукти споживають на внутрішньому ринку України.

Аналіз динаміки експорту продукції тваринництва України показує, що у 2011 році було експортовано 48 тис. т м'яса та м'ясопродуктів відповідно, при внутрішньому річному фонді їх споживання близько 2,4 млн тонн. У 2019 році обсяг експорту м'яса та м'ясопродуктів зріс у сім разів і дорівнював 399 тис. тонн.

Сформовані тенденції експорту продукції тваринництва за аналізований період зумовлені зростанням обсягів її виробництва. Враховуючи трудомісткість тваринницької галузі, що демотивує виробників аграрної продукції вкладати кошти у розвиток тваринництва з метою нарощування його експорту. Крім того, сучасна технологічна база обмежує можливості аграрних виробників фінансувати розвиток конкурентоспроможного тваринництва. В

умовах реалізації Угоди про асоціацію з ЄС для України з'являться нові можливості на збільшення обсягу експортних поставок до країн-членів ЄС.

Варто зазначити, що у 2019 році у географічній структурі експорту вітчизняної аграрної продукції на усі країни ЄС припадало менше 50 %. Зокрема, в ЄС було експортовано лише 18,7 % вітчизняних жирів та олій, 36,3 % зернових культур. При цьому, у 2017 році основними торговельними партнерами України з найбільшою часткою аграрного експорту були Німеччина, Франція, Нідерланди, Італія, Іспанія, Великобританія та Польща. Так, 85 % експорту м'яса та субпродуктів на європейський ринок спрямовується до Німеччини та Нідерландів, 75 % вітчизняного експорту риби та ракоподібних припадає на Францію та Німеччину, 80 % експорту за статтею «молоко та молокопродукти, яйця і мед» спрямовується у Німеччину, Польщу (23,2 %), Францію та Іспанію; дві третини експорту овочів іде на ринки Великобританії, Польщі (19,7 %), Нідерландів та Італії; близько 60 % експорту плодів і горіхів акумулюється в Польщі (18,8 %), Франції, Німеччині, Італії та Нідерландах; 75 % у структурі експорту припадає на зернові культури до Іспанії, Італії, Нідерландів та Великобританії.

Що стосується структури експорту вітчизняних олійних культур, а також жирів та олій рослинного походження до країн ЄС, то основний її обсяг у 2017 році був здійснений в такі країни, як Нідерланди (14,8 % олійних культур), Франція (13,9 % олійних культур), Італія (21 % жирів та олій; 9,1 % – олійних культур), Іспанія (23,6 % жирів та олій; 3,7 % – олійних культур), Польща (21 % олійних культур), та Німеччина (21 % олійних культур), Великобританія (8,8 % жирів та олій; 0,4 % – олійних культур) .

Загалом, реформування аграрного сектора економіки сприяло розвитку багатоукладності виробництва на селі на основі поєднання нових сільськогосподарських підприємств та інших форм господарювання ринкового типу, побудованих на основі приватної власності на землю та майно, забезпечило можливість функціонування індивідуальної, сімейної і колективної форм організації праці. Крім того, аграрний сектор як важливий складник

вітчизняної економіки навіть за нинішніх складних умов (військових дій на сході країни та неминучого в цьому зв'язку економічного спаду) має значний потенціал зростання, який ще більше розкриватиметься в умовах дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Водночас, протягом останніх років в аграрному секторі сформувалася модель сировинного характеру, яка не відповідає ані внутрішнім потребам населення у якісних, безпечних і доступних продуктах харчування, ані тенденціям світового продовольчого ринку (де постійно зростає попит і ціна на продукцію тваринництва й готову продукцію харчової промисловості, натомість ціни на зернові та зернобобові культури знижуються).

Отже, аграрний сектор є важливою складовою національної економіки, його подальший розвиток та зростання ролі в системі економічної безпеки держави залежать від покращення макроекономічних характеристик як умови активізації через галузеві та регіональні особливості його функціонування основних складових системи забезпечення економічної безпеки держави. Визначені макроекономічні характеристики є лише передумовами забезпечення економічної безпеки України. Для достатнього функціонування і розвитку цього структуро-функціонального сектора економіки важливе значення має дослідження його галузевих та регіональних особливостей функціонування, що є предметом наступного підрозділу дослідження.

2.2. Організаційно-правові основи функціонування підприємства ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» створене відповідно до Цивільного кодексу України, Закони України «Про господарські товариства» та інших нормативно-правових актів України. Місцезнаходження ТОВ «Агрофірма ім. Довженка»: Україна, 38030, Полтавська область, с. Яреськи, вул. Козацький шлях, буд. 29.

У своїй діяльності ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» керується діючим законодавством України та Статутом. Зміни і доповнення до Статуту можуть

вноситись за рішенням вищого органу товариства і підлягають реєстрації в установленому порядку у відповідних органах державної реєстрації.

Товариство набуває статусу юридичної особи з моменту його державної реєстрації, має відокремлене майно, самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші рахунки в банківських установах, круглі печатки штампи, фірмові бланки зі своїм найменуванням та інші атрибути.

У складі ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» працює 8 виробничих підрозділів, а саме: ВП «Агро-Маяк» (директор Олексій Коростиленко), ВП «Балясне» (директор Володимир Шаповал), ВП «Гоголеве» (директор Анатолій Легейда), ВП «Золота гора» (директор Віктор Микитченко), ВП «Орданівка» (директор Віктор Юрченко), ВП ім. Шевченка (директор Петро Хоменко), ВП «Шишацька» (директор Іван Панасенко), ВП «Шишацький комбикормовий завод» (директор Володимир Соляник). У кожного виробничого підрозділу своя історія, але всі разом – дружна, велика родина, яка щоденно працює на спільний результат.

ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» успішно розвиває рослинницьку галузь. Стратегічними культурами в агрофірмі є цукровий буряк і соя, та окрім них вирощує озиму пшеницю, ячмінь, кукурудзу, соняшник.

Одним із пріоритетних напрямків роботи агрофірми є галузь тваринництва, зокрема молочний бізнес. На сьогодні майже всі ферми агрофірми реконструйовані, встановлено сучасне обладнання, створені належні умови для персоналу. Щороку підвищується продуктивність тварин та покращується якість молока. Загалом, у агрофірмі ім. Довженка утримується 13,5 тисяч голів великої рогатої худоби, з них майже 7 тисяч дійних корів, які утримуються на 12 молочнотоварних фермах. Нині агрофірма виробляє 50% молока агропромхолдингу АСТАРТА та 13% молока Полтавщини. Продукт, що реалізує агрофірма, йде «екстра» та вищим ґатунком.

Агрофірма ім. Довженка з часу свого заснування постійно співпрацює із сільськими радами, де орендує землі. У рамках соціального партнерства надає матеріальну допомогу школам, дитячим садочкам, лікарням, будинкам

культури. Не залишаються поза увагою і самодіяльні художні колективи, спортивні команди, талановита сільська молодь. Загалом за усі роки роботи агрофірма ім. Довженка спрямувала майже 20 млн. гривень на підтримку соціальної сфери сіл на території своєї присутності. Найбільший соціальний проект, який реалізувала агрофірма ім. Довженка – це капітальний ремонт однієї амбулаторії сімейної медицини та шести фельдшерсько-акушерських пунктів у 2016 році на Шишаччині, загальною вартістю 4 млн.грн.

Підприємство не збирається збавляти темпу розвитку, адже головне кредо колективу агрофірми ім.Довженка: «Прагнути неможливого, щоб досягати максимального».

Економіка України демонструє певні ознаки, характерні ринкам, які розвиваються. Правова, податкова та регуляторна системи продовжують розвиватися та зазнають впливу частих змін і можливості різних тлумачень.

Умови, в яких працює Компанія, мають істотний вплив на діяльність та фінансовий стан Компанії. Керівництво вживає необхідні заходи для забезпечення стабільної діяльності Компанії. Проте майбутні наслідки поточної економічної ситуації складно спрогнозувати, і поточні очікування та оцінки керівництва можуть відрізнятись від фактичних результатів.

На фінансові результати діяльності вплинули такі фактори як коливання курсу валют та ринкова вартість продукції, товарів та послуг. На виробничі показники впливають кліматичні умови виробництва.

Компанія дотримується парадигми, що основа успіху бізнесу – це люди. Компанія поважає права людини і недопускає дискримінації з політичних, релігійних, національних, гендерних, статевих чи інших мотивів. Ми надаємо рівні можливості у працевлаштуванні, професійному й особистісному зростанні всім співробітникам.Принциповим для компанії є невикористання дитячої праці.

Ефективність управління підприємством в сучасних умовах багато в чому залежить від сформованої організаційної структури управління. Організаційна

структура управління відображає зв'язки між підрозділами, органами управління тощо.

ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» має лінійно-функціональну організаційну структуру управління. Такий вибір організаційної структури управління є характерним для підприємств, що виробляють однотипну продукцію масового виробництва. Саме таким і є досліджуване товариство.

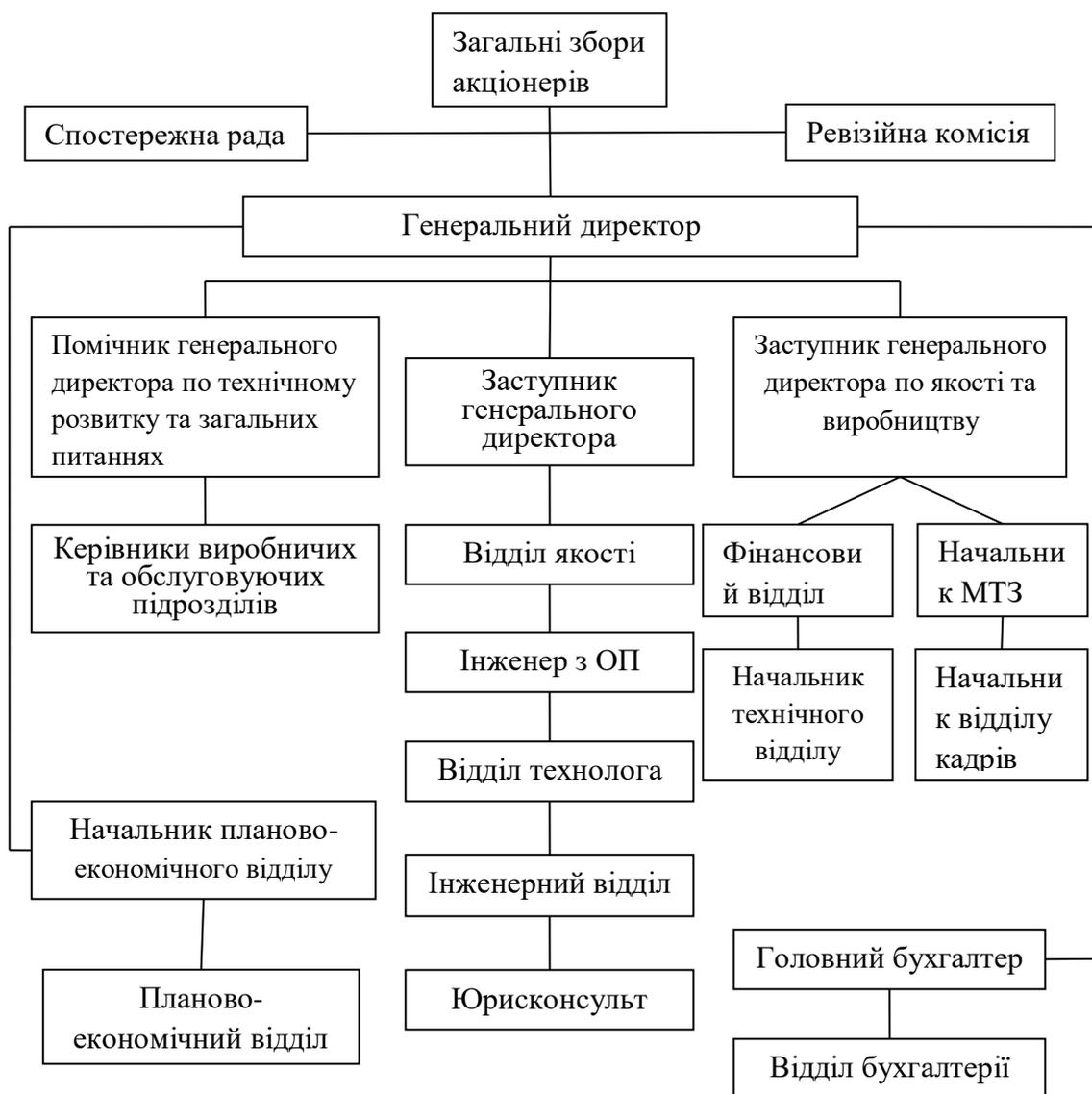

Рисунок 2.6 – Організаційна структура підприємства. [Створено на основі даних підприємства]

Питання організації праці та умови оплати на підприємстві врегульовані у відповідності до чинного законодавства України з праці, Кадровою Політикою

компанії, Політикою оплати праці, Політикою зпреміювання співробітників, Соціальною Програмою, Колективними договорами, Правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Кодекс корпоративної етики визначає основні принципи культури відносин в компанії: відкритість, толерантність, повагу до людини. В компанії діють Кадрова політика, Соціальна політика, Політика оплати праці.

На підприємстві холдингу укладені колективні договори, які підтримують ці політики та регламентують взаємовідносини між роботодавцем і трудовим колективом. Компанія забезпечує роботою людей з інвалідністю та тих, яких відносять до «групи ризику».

У 2019 році показники чисельності персоналу становили:

– Середньооблікова чисельність штатних працівників, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштування відповідно до законодавства 416 осіб

– Середньооблікова чисельність штатних працівників, яким відповідно до законодавства встановлена інвалідність 65 осіб

Ці співробітники мають рівні права і можливості.

Компанія з повагою ставиться до вагітних жінок: зберігає робочі місця на період відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами та догляду за дитиною до 3-х років.

Компанія поважає право співробітників на приєднання або неприєднання до трудових профспілок, членство у професійних організаціях за їх вибором, а також право на захист своїх колективних інтересів.

Компанія робить внески в обов'язкові та добровільні соціальні програми. Фінансування соціальних програм приносить користь всьому суспільству і зазвичай не обмежуються лише працівниками. Керівництво очікує, що Компанія буде продовжувати фінансувати соціальні програми і в найближчому майбутньому. Ці витрати відображаються в періоді їх понесення.

Питання організації праці та умови оплати на підприємстві врегульовані у відповідності до чинного законодавства України з праці, Кадровою Політикою

компанії, Політикою оплати праці, Політикою з преміювання співробітників, Соціальною Програмою, Колективними договорами, Правилами внутрішнього трудового розпорядку. Вони обумовлюють виплати співробітникам усіх рівнів, зміни окладів, перелік і розміри соціальних виплат, в тому числі матеріальної допомоги у випадках хвороби співробітника, необхідності оперативного втручання, при народженні дітей та вступі у шлюб, позик на житло, лікування та навчання співробітників. Матеріальна винагорода співробітників складається з компенсаційних виплат і включає виплату заробітної плати, що складається з тарифної частини, премій, виплат, гарантованих законодавством, і соціальний пакет.

Традиційно щороку компанія реалізує програми підвищення кваліфікації агрономів, інженерів та механізаторів із залученням провідних експертів. Працівники виробничих професій відвідують зовнішні спеціалізовані курси, зокрема за стандартами якості, охорони праці та техніки безпеки на виробничих підприємствах. Керівники і фахівці компанії обов'язково підвищують кваліфікацію у зовнішніх семінарах і тренінгах за професіями, беруть участь у спеціалізованих конференціях, форумах, виставках. Щороку співробітники беруть участь в Оцінці досягнень і розвитку персоналу. Співробітники отримують оцінку власної ефективності і компетенціями. Система оцінки діє з 2010 року і розвивається відповідно до вимог бізнесу – переглядається актуальність компетенцій, додаються сучасні методики та інструменти оцінювання. За результатами щорічної оцінки для працівників формуються Плани професійного розвитку, в яких особлива увага приділяється навчальним заходам, що допомагають співробітнику підвищувати рівень компетенцій.

2.3. Аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності підприємств

Аналіз діяльності підприємства поширюється на досить широке коло показників, які розкривають суть економічних явищ з кількісного чи якісного боку

в абсолютних або відносних величинах. Рушійні сили, умови та причини, які визначають той чи інший показник, називаються факторами. Для вивчення їх дій та впливу на показники, що піддаються аналізу, їх необхідно певним чином класифікувати.

Принципи класифікації факторів у фінансово-господарському аналізі аналогічні тим, які лежать в основі класифікації аналітичних задач. За своїм змістом усі фактори, які вивчаються у фінансово-економічному аналізі, можна розділити на:

- виробничо-економічні;
- соціально-економічні.

Перші – виражають умови, які забезпечують підприємницьку діяльність з точки зору організації виробничого процесу, раціонального використання ресурсів, залучених підприємством для своєї діяльності .

Соціально-економічні фактори – це рушійна сила підвищення ефективності роботи підприємства, які закладені у самих учасниках виробництва.

Фінансова звітність згідно з П(С)БО – це бухгалтерська звітність, що відображає фінансовий та економічний стан підприємства і результати його діяльності за звітний період. Фінансова звітність складається з: форми №1 «Баланс», форми №2 «Звіт про фінансові результати», форми №3 «Звіт про рух грошових коштів», форми №4 «Звіт про власний капітал», форми №5 «Примітки до річної фінансової звітності», примітки до звітів.

Позаоблікова інформація, на відміну від нормативної, планової й облікової, має позасистемний характер. Її призначення полягає у тому, щоб доповнити недостатні дані для проведення дослідження. Потреба в ній виникає, як правило, за необхідності поглиблення економічного аналізу і визначення конкретних причин зміни показників, які вивчаються.

Метою аналізу економіко-фінансових показників є оцінка фінансового стану підприємства на визначену дату, або за певний період, та аналіз показників діяльності підприємства для виявлення резервів їх покращення.

Для розрахунків фінансово – економічних показників було використано дані фінансового, статистичного та оперативного обліку підприємства за 2013-2015 рр.:

- форма №1 – «Баланс» (Звіт про фінансовий стан);
- форма №2 – «Звіт про фінансові результати» (звіт про сукупний дохід);
- форма 1-ПВ «Звіт із праці» (додатки А, Б, В).

Розрахунок економічних та фінансових показників діяльності підприємства наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Економічні та фінансові показники діяльності ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017-2019 роки

№	Показники	Одиниці виміру	Рік			Відхилення			
			2017	2018	2019	Третій до першого		Третій до другого	
						Абсолютн е	Темп приросту, %	Абсолютн е	Темп приросту, %
1	2	3	6	7	8	9=8-6	10=8/6*100	11=8-7	12=8/7*100
1. КАПІТАЛ ТА РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА									
1.1	Середня вартість сукупного капіталу	тис. грн.	2635446,5	3225086	3801925	1166478,5	144,26	576839	117,89
1.2	Середня вартість власного капіталу	тис. грн.	1699993	2185451	2503908	803915	147,29	318457	114,57
1.3	Основні засоби								
1.3.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	517248	1063957	915523	398275	177,00	-148434	86,05
1.3.2	знос на кінець року	тис. грн.	218833	36339	165745	-53088	75,74	129406	456,11
1.3.3	середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	473923,5	790602,5	989740	515816,5	208,84	199137,5	125,19
1.4	Нематеріальні активи								
1.4.1	за первинною вартістю на кінець року	тис. грн.	14586	18299	24457	9871	167,67	6158	133,65
1.4.2	знос (накопичена амортизація) на кінець року	тис. грн.	676	1100	1839	1163	272,04	739	167,18
1.4.3	середня вартість нематеріальних активів	тис. грн.	12978,5	16442,5	21378	8399,5	164,72	4935,5	130,02
1.5	Оборотні активи								
1.5.1	усього на кінець року	тис. грн.	1929439	1830828	1721856	-207583	89,24	-108972	94,05
1.5.2	дебіторська заборгованість на кінець року	тис. грн.	1141703	936548	1106661	-35042	96,93	170113	118,16

1.5.3	Запаси на кінець року	тис. грн.	1521721	1487257	1288808	-232913	84,69	-198449	86,66
1.5.4	Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	тис. грн.	6295	2513	45607	39312	724,50	43094	1814,84
1.5.5	Середні залишки оборотних засобів	тис. грн.	2162292,5	1880133,5	1776342	-385950,5	82,15	-103791,5	94,48
1.6	Середньооблікова чисельність								
1.6.1	середньооблікова чисельність працівників	чол.	1518	1497	1475	-43	97,17	-22	98,53
1.6.2	середньооблікова чисельність робітників	чол.	1232	1165	1121	-111	90,99	-44	96,22
2. ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ									
2.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	тис. грн.	2137445	1732862	791554	-1345891	37,03	-941308	45,68
2.2	Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	2137445	1732862	791554	-1345891	37,03	-941308	45,68
2.3	Обсяг виробництва продукції	тис. грн.	2137445	1732862	791554	-1345891	37,03	-941308	45,68
2.4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн.	421080	547844	665849	244769	158,13	118005	121,54
2.5	Валовий прибуток (збиток)	тис. грн.	716365	282139	-25705	-742070	-3,59	-307844	-9,11
2.6	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	тис. грн.	403428	409652	147132	-256296	36,47	-262520	35,92
2.7	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	тис. грн.	239182	241329	54361	-184821	22,73	-186968	22,53
2.8	Чистий прибуток (збиток)	тис. грн.	361110	52987	54368	-306742	15,06	1381	102,61
2.9	Фонд оплати праці усіх працівників	тис. грн.	274239	297062	326891	52652	119,20	29829	110,04
2.10	Фонд робочого часу	люд-години	5533968	7127043	9567414	4033446	172,89	2440371	134,24
3. Показники ефективності використання ресурсів									
3.1	Продуктивність праці одного працівника	тис. грн. / особа	1408,07	1157,56	536,65	-871,42	38,11	-620,91	46,36

3.2	Продуктивність праці одного робітника	тис. грн. / особа	1734,94	1487,44	706,11	-1028,82	40,70	-781,32	47,47
3.3	Рівень оплати праці за людино-годину	тис. грн. / люд-год	0,05	0,04	0,03	-0,02	68,95	-0,01	81,97
3.4	Середньомісячна заробітна плата одного працівника	тис. грн..	15,05	16,54	18,47	3,41	122,67	1,93	111,68
3.5	Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року		0,42	0,03	0,18	-0,24	42,79	0,15	530,06
3.6	Фондовіддача	грн./ грн.	4,13	1,63	0,86	-3,27	20,92	-0,76	53,08
3.7	Фондоозброєність праці працівників	тис.грн./ чол.	312,20	528,12	671,01	358,81	214,93	142,89	127,06
3.8	Коефіцієнт обіговості оборотних засобів	обороти	0,99	0,92	0,45	-0,54	45,08	-0,48	48,35
3.9	Середній період обороту оборотних засобів	дні	364,18	390,60	807,88	443,70	221,83	417,29	206,83
3.10	Коефіцієнт обіговості активів	грн./ грн.	0,81	0,54	0,21	-0,60	25,67	-0,33	38,75
3.11	Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	обороти	5,72	2,95	1,18	-4,55	20,55	-1,77	39,93
3.12	Середній період обороту дебіторської заборгованості	дні	62,91	122,24	306,12	243,20	486,57	183,88	250,43
3.13	Коефіцієнт обіговості запасів	обороти	2,81	2,33	1,23	-1,58	43,73	-1,10	52,71
3.14	Середній період зберігання запасів	дні	128,15	154,49	293,08	164,93	228,70	138,59	189,71
3.15	Тривалість операційного циклу	дні	191,06	276,73	599,19	408,13	313,61	322,47	216,53
4. ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ									
4.1	Рентабельність продажу	%	11,19	13,93	6,87	-4,32	61,37	-7,06	49,31
4.2	Рентабельність активів	%	9,08	7,48	1,43	-7,65	15,75	-6,05	19,11
4.3	Рентабельність власного капіталу	%	21,24	2,42	2,17	-19,07	10,22	-0,25	89,56

Отже, розрахувавши економічні та фінансові показники діяльності ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» можна спостерігати зріст середньої вартості сукупного та власного капіталів, який представлений на рисунку 2.1.

Рисунок 2.7 – Динаміка середньої вартості сукупного та власного капіталів на ТОВ «Агрофірма ім. Довженка»

Загальна вартість оборотних активів на кінець 2019 р. становила 1721856 тис. грн., що на 207583 тис. грн. або на 11,72% менше в порівнянні з 2018 р. У порівнянні з 2017 роком загальна вартість оборотних активів знизилась на 108972 тис. грн. або на 5,95%.

Також можемо спостерігати зпад дебіторської заборгованості, так як у 2019 р. порівняно з 2017 вона скоротилась з 1141703 тис.грн. до 1106661 тис.грн – на35042тис. грн. або на 3,07%, а порівняно з 2018 роком з даними в вигляді 936548 – навпаки можна спостерігати зріст в 2019 році відповідно на 170113 тис.грн. або на18,16%.

Щодо середніх залишків оборотних засобів, можемо зазначити, що вони мали тенденцію до спаду протягом останніх 3 років, і у 2019 р. у порівнянні з 2017 та 2018 рр. зменшення становило 385950,5 тис. грн. та

103791,5 тис. грн. відповідно. Темпи зростання середніх залишків оборотних засобів становлять 7,85% та 5,52% відповідно у порівнянні з 2018 р. та 2017 р. Динаміку середньорічної вартості основних засобів та середніх залишків оборотних засобів ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» зображено на рисунку 2.2.

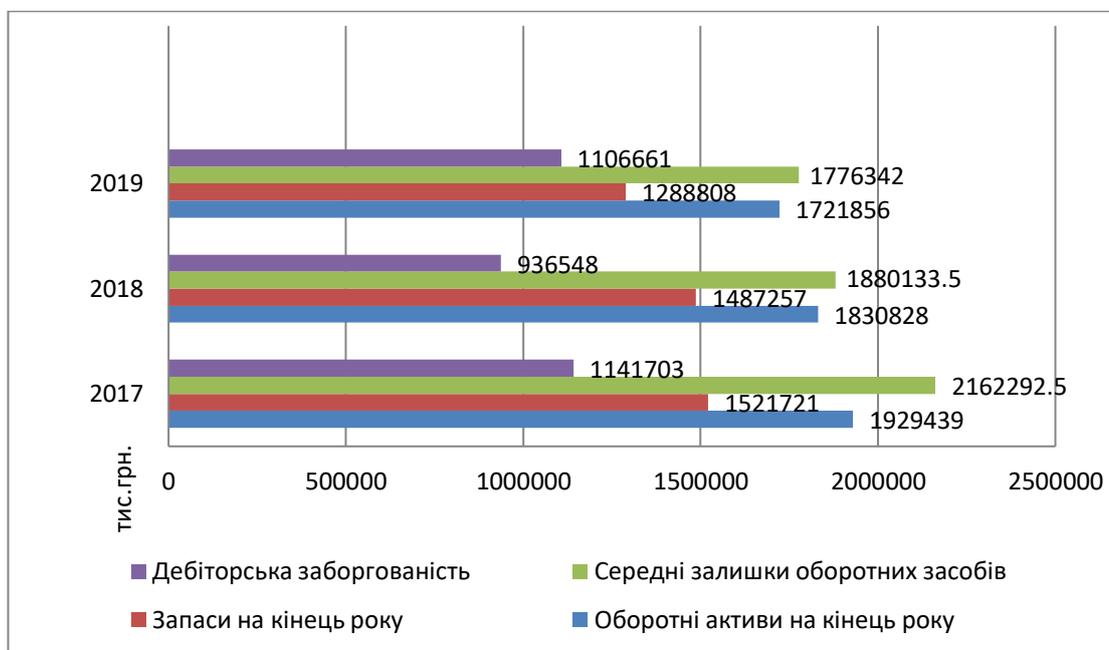

Рисунок 2.8 – Динаміка вартості оборотних активів, запасів та середніх залишків оборотних засобів ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Протягом аналізованого періоду відбувається скорочення середньооблікової кількості працівників з 1518 осіб у 2017 р. до 1475 осіб в 2019р. Дані зміни можемо спостерігати на рисунку 2.3.

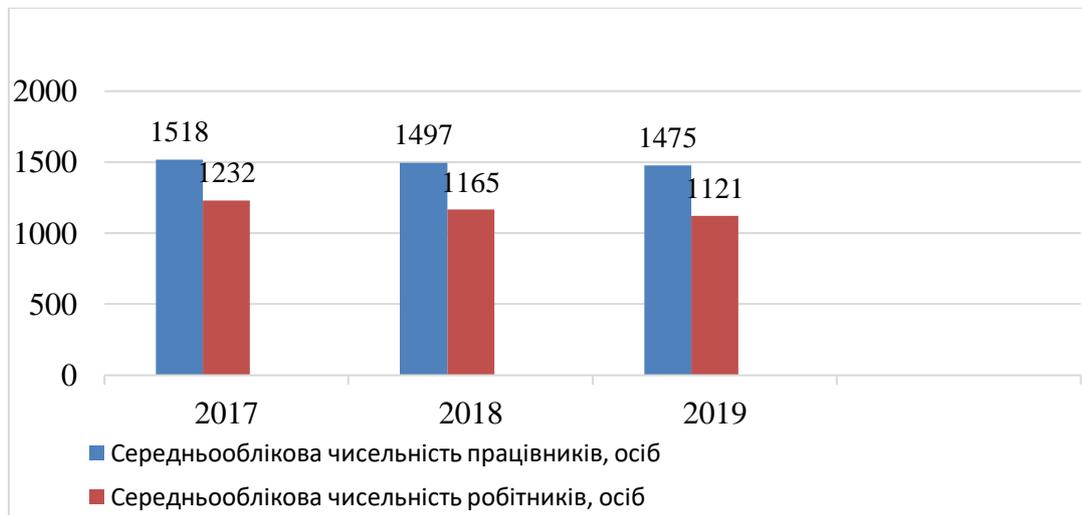

Рисунок 2.9 – Динаміка середньооблікової кількості працівників та робітників ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Аналізуючи чистий дохід (виручка) від реалізації продукції протягом 2017-2019 років спостерігається спад показників. В 2017 році чистий дохід становив 2137445 тис. грн., а в 2019 році 791554 тис. грн. Можна побачити як в 2019 році дохід знизився на 1345891 тис. грн. Що є негативним для підприємства. Основною причиною, що зумовлена зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт та послуг.

Щодо собівартості продукції, то даний показник зріс у 2019 р. порівнянні з 2017 р. на 244769 тис. грн. (58,13%) у порівнянні з 2018 р. – спостерігався зріст на 118005 тис. грн. (21,54%). Динаміку чистого доходу та собівартості реалізованої продукції ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» представлено на рисунку 2.4.

Рисунок 2.10 – Динаміка чистого доходу та собівартості реалізованої продукції ТОВ «Агрофірма ім. Довженка»

Внаслідок зменшення обсягів вирощування протягом 2017-2019 рр. відбулося зменшення валового прибутку, який у 2019 р. склав -25705 тис. грн., що на 742070 тис. грн. менше від 2017 р. та на 307844 тис. грн. менше у порівнянні з 2018 р. Зменшення валового прибутку відбулося за рахунок скорочення чистого доходу від реалізації продукції. Графічно динаміка валового прибутку наведена на рисунку 2.5.

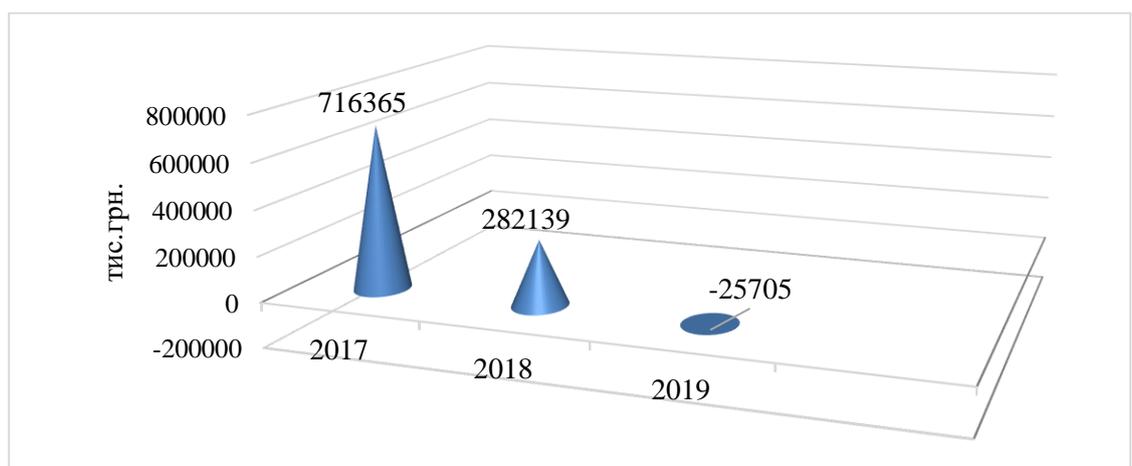

Рисунок 2.11 – Динаміка валового прибутку ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017–2019 рр.

Якщо в 2017 році розмір чистого прибутку у 2017 році склав 361110 тис.грн., у 2019 рік спостерігався збиток в розмірі 306742 тис.грн., а в 2018 році також спостерігається спад на 286968 тис. грн. або на 77,47%. Графічно динаміка чистого прибутку наведена на рисунку 2.6.

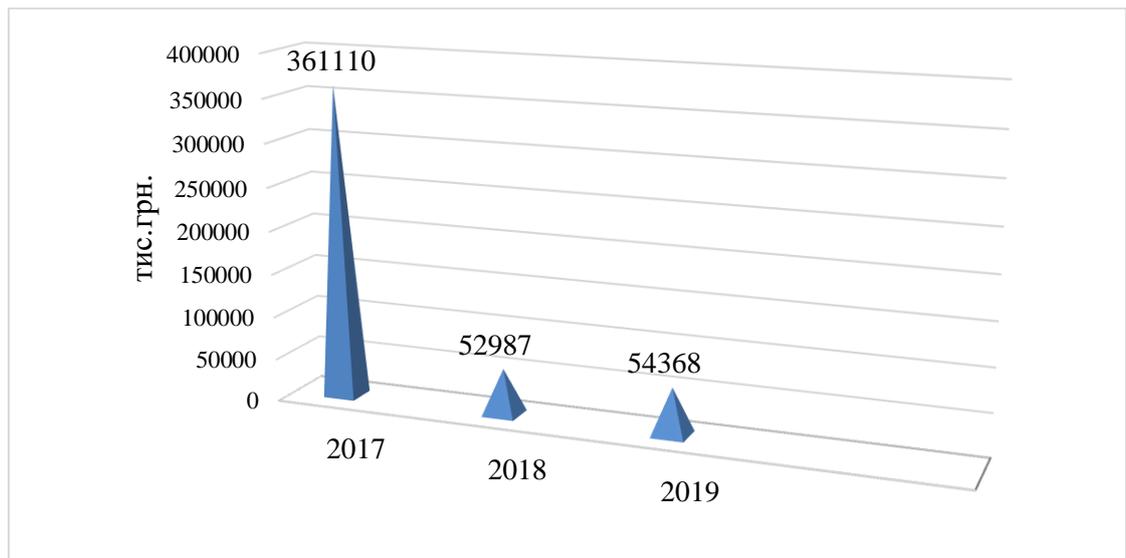

Рисунок 2.12 – Динаміка чистого прибутку (збитку) ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Протягом 2017-2019 рр. відбулося поступове зростання фонду оплати праці працівників. Його значення у 2019 р. становило 3256891 тис. грн., що на 52652 тис. грн. або на 19,2% більше від 2017 р. та на 29829 тис. грн. або на 10,04% – порівняно з 2018 р. Зростання фонду оплати праці свідчить про зростання заробітної плати працівників. Це є позитивним, за умов високої заробітної плати прагнення працівників до забезпечення високої продуктивності роботи значно вища. Графічно динаміка фонду оплати праці працівників за 2017-2019 роки наведена на рисунку 2.7.

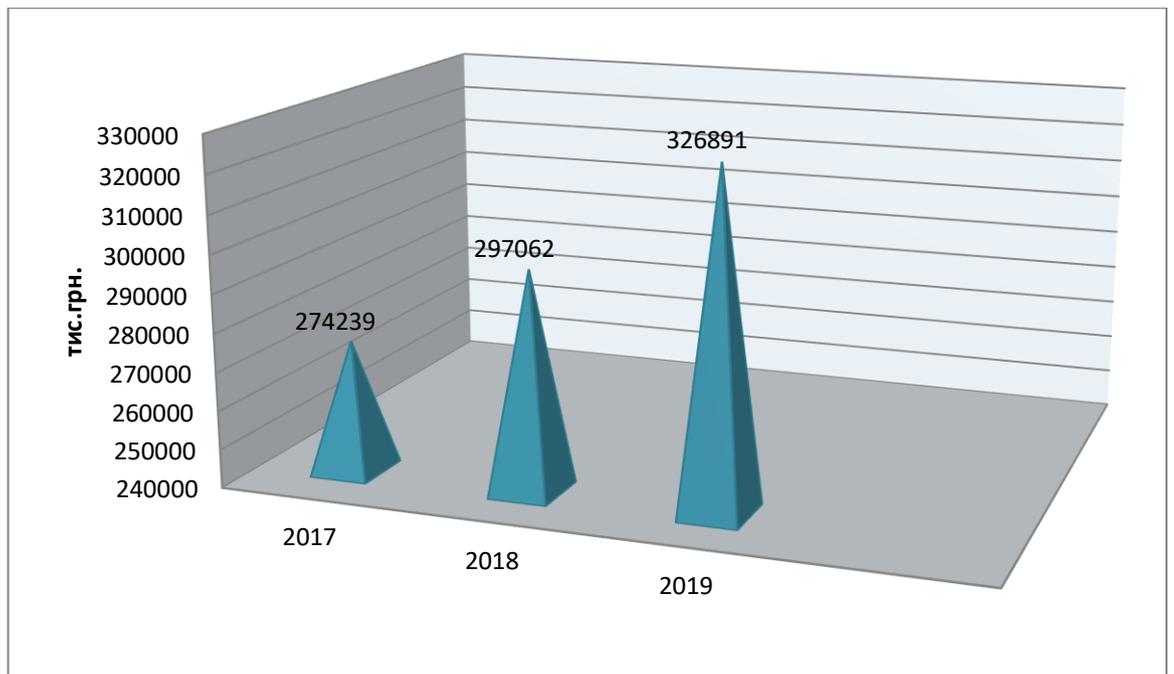

Рисунок 2.13 – Динаміка фонду оплати праці працівників
ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Динаміку продуктивності праці одного робітника та одного працівника ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» можемо спостерігати на рисунку 2.8.

Продуктивність праці працівників у 2017 році склала 1408,07 тис. грн., у 2018 році – 1157,56 тис. грн., у 2019 році – 536,65 тис. грн. У 2019 році порівняно з 2017 роком продуктивність праці працівників знизилась на 874,42 тис. грн. або на 61,89%, порівняно з 2018 роком – знизилась на 620,91 тис. грн. або на 53,64%.

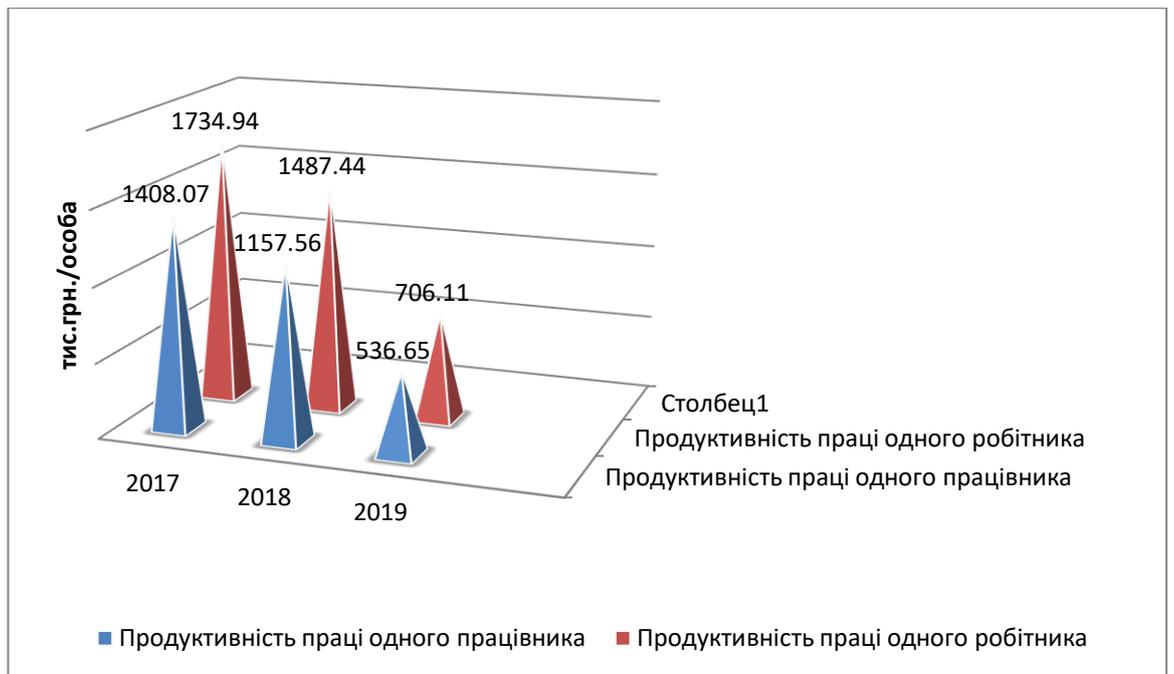

Рисунок 2.14 – Динаміка продуктивності праці одного робітника та одного працівника ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017-2019 рр.

Основною причиною, що зумовлена зменшення продуктивності праці працівників було скорочення обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт та послуг в 2019 році зменшення обсягів заготівлі цукрових буряків внаслідок скорочення площі їх посівів та урожайності в сировинній зоні підприємства.

Розрахований показник фондівіддачі свідчить про те, що у 2019 році на одну гривню основних фондів припадало 0,86 грн./грн. виробленої продукції, відповідно порівнюючи даний рік з 2017 роком відбувається зниження даного показника на 3,27 грн./грн. або на 79,18%. Це свідчить про зниження ефективності виробництва, та в певній мірі недостатність капіталовкладень в підприємство, а отже для підвищення даного показника ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» повинно ефективніше використовувати наявні основні фонди та розглянути можливий план капіталовкладень у підприємство у 2020 році.

Аналіз коефіцієнта фондоозброєності праці працівників підприємства показує, що на кінець 2019 році на одного працівника підприємства

припадало 617,01 тис. грн. основних фондів, при цьому присутня позитивна тенденція збільшення цього показника протягом аналізованого періоду з 312,20 тис. грн. у 2017 році, а отже це свідчить про те, що основних фондів на підприємстві достатньо.

Щодо ефективності оборотних засобів, то коефіцієнт обіговості оборотних засобів у 2019 р порівняно з 2017 роком зменшився з 0,99 грн./грн. до 0,45 грн./грн. в 2018 році коефіцієнт становив на 0,92 грн./грн. Динаміка фондівіддачі та коефіцієнта обіговості оборотних фондів показана на рисунку 2.9.

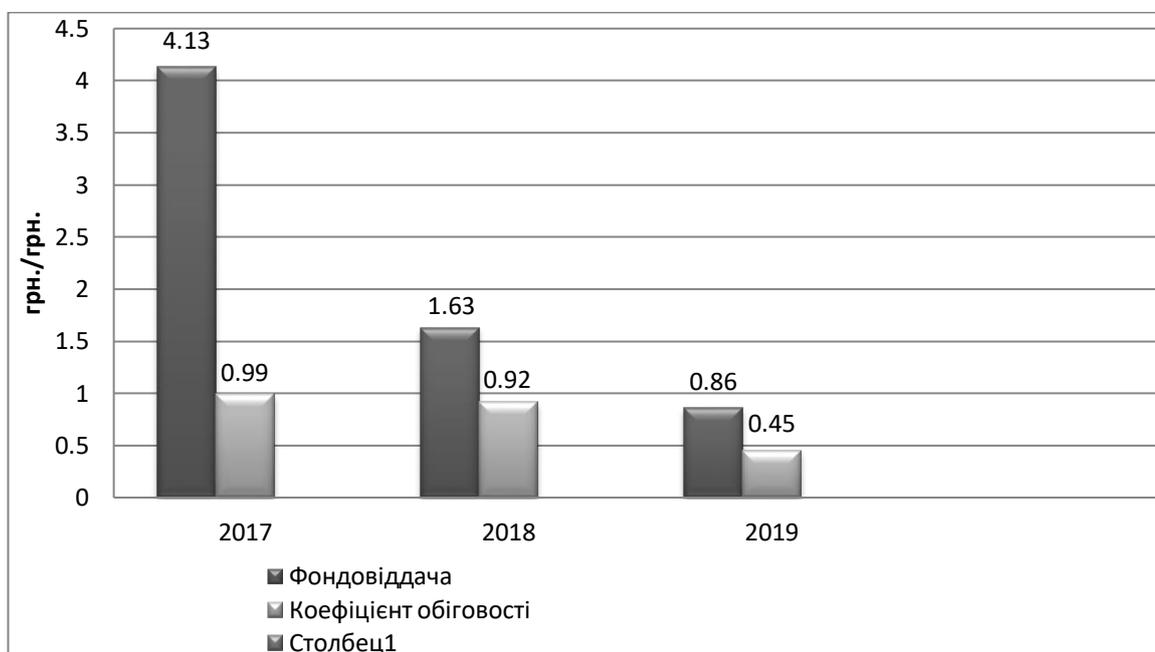

Рисунок 2.15 – Динаміка фондівіддачі та коефіцієнта обіговості ТОВ «Агрофірма ім. Довженка»

Функціонування підприємства залежить від його здатності приносити необхідний прибуток. Показники, що представлені у вигляді різноманітних відношень прибутку і вкладеного капіталу практично не залежить від інфляції і мають назву коефіцієнтів рентабельності. Їх економічний зміст проявляється в тому, що вони характеризують прибуток, що одержують з кожної гривні засобів, вкладених у підприємство.

Аналізуючи показники рентабельності ТОВ «Агрофірма ім. Довженка», можемо зазначити, що рентабельність сукупного капіталу (активів) була найбільшою у 2018 р. (13,93%), а найменшою – у 2019 р. 6,87%; показник рентабельності власного капіталу був найбільшим у 2017 р. (9,08 %), а найменшим – у 2019р. (1,43 %); рентабельність продажу була найбільшою у 2017 р. (21,24%), а найменшою – у 2019 р. (2,17%).

Динаміка показників рентабельності ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» наведена на рисунку 2.10.

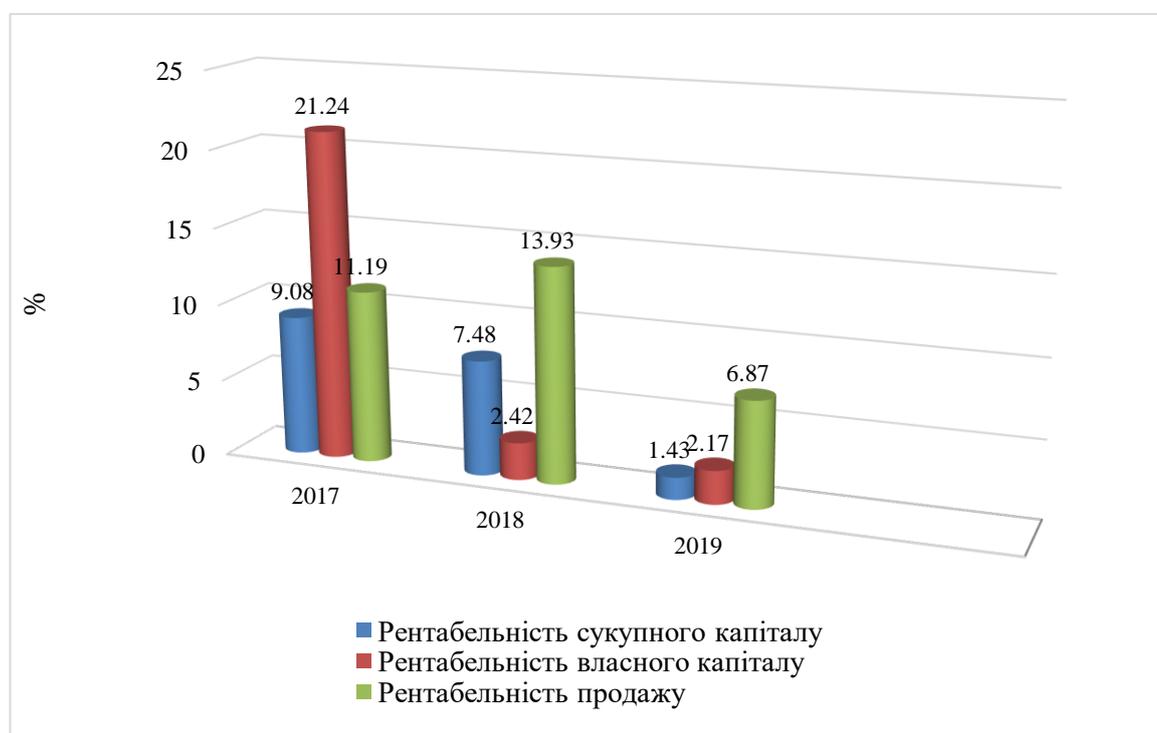

Рисунок 2.16 – Динаміка показників рентабельності ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017-2019 роки

Отже, проаналізувавши фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2017-2019 роки можемо стверджувати, що товариство на даний момент не має стабільного фінансового становища. Більшість фінансово-економічних показників діяльності досліджуваного товариства мають негативні тенденції. ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» необхідно розвиватися у напрямі зміцнення сировинної бази і як наслідок збільшення обсягів та ефективності виробництва.

2.4. Стан охорони праці на підприємстві

Згідно з законодавством роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці.

Належна організація охорони праці, яка відповідає вимогам нормативно-правових актів, є основним заходом профілактики та запобігання виробничому травматизму й професійній захворюваності.

Основним законодавчим актом, який регулює організацію охорони праці на підприємстві, є Закон України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ (далі – Закон). Його дія поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб, що відповідно до законодавства використовують найману працю, та на всіх працюючих.

Охорона праці – це чинна (що діє на підставі відповідних законодавчих та інших нормативних актів) система соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, які забезпечують збереження здоров'я і працездатність людини під час праці.

Система управління охороною праці (СУОП) – це частина загальної системи управління організацією, яка сприяє запобіганню нещасним випадкам та професійним захворюванням на виробництві, а також небезпеки для третіх осіб, що виникають у процесі господарювання, і включає в себе комплекс взаємопов'язаних заходів спрямованих на виконання вимог законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці.

Головна мета управління охороною праці ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» є створення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці, покращення виробничого побуту, запобігання травматизму та профзахворювань.

Суб'єктом управління в СУОП на ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» в цілому є керівник, в цехах на виробничих дільницях і в службах – керівники відповідних структурних підрозділів і служб. Організаційно-методичну роботу по управлінню охороною праці, підготовку управлінських рішень і контроль за їх своєчасною реалізацією здійснює служба охорони праці підприємства, яка підпорядкована безпосередньо керівнику підприємства.

Об'єктом управління в СУОП є діяльність структурних підрозділів та служб підприємства по забезпеченню безпечних і здорових умов праці на робочих місцях, виробничих дільницях, цехах та підприємства в цілому. Охорона праці ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» базується на законодавчих, директивних і нормативно-технічних документах.

До основних принципів функціонування управління охороною праці на ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» :

- **забезпечення безпеки технологічних процесів, виробничого обладнання, інструментів, будівель і споруд;**
- **виконання трудової і технологічної дисципліни працівниками підприємства;**
- **діяльність органів управління охороною праці підприємства спільна з метою виконання заходів по створенню безпечних і здорових умов праці;**
- **обов'язкова економічна зацікавленість роботодавця і працівника у поліпшенні безпечних і нешкідливих умов праці.**

Планування працезохоронних заходів на державному підприємстві ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» здійснюється у три етапи:

- 1-й етап – перспективне планування (період більше одного року) ;
- 2-й етап – поточне (річне);
- 3-й етап – оперативне планування (місячне, декадне);

Перспективне планування – комплексний план поліпшення умов, охорони праці та санітарно-оздоровчих заходів, які є складовою частиною планів економічного і соціального розвитку підприємства.

Перспективне планування на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» включає найбільш важливі, трудомісткі і довгострокові заходи, виконання яких, як правило, вимагає спільної роботи кількох підрозділів підприємства. Можливість виконання заходів перспективного плану повинна бути підтверджена обґрунтованим розрахунком необхідного матеріально-технічного забезпечення і фінансових витрат з зазначенням джерел фінансування.

Поточне (річне) планування – це плани заходів з охорони праці, що включаються в угоди з охорони праці для укладання колективних договорів.

Оперативне (квартальне, місячне) планування включає роботи з охорони праці здійснюються за підсумками контролю стану охорони праці в структурних підрозділах і на підприємстві в цілому. Оперативні заходи щодо усунення виявлених недоліків зазначаються безпосередньо у наказі по ТОВ «Агрофірма ім. Довженка», який видається за підсумками контролю, або у плані заходів, як додатку до наказу.

Фінансування заходів з охорони праці на підприємстві здійснюється на основі положень Закону України «Про охорону праці» (стаття 19), згідно угоди, яка прикладається до колективного договору. В цьому договорі наводиться перелік конкретних заходів, об'єкт на якому вони здійснюються, їх об'єм, грошова сума, відповідальні за виконання робіт.

Заходи з охорони праці мають бути забезпечені проектно-кошторисно-конструкторською та іншою технічною документацією, фінансуванням і матеріальними ресурсами. На підприємстві ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» використовують найману працю, тому витрати на охорону праці повинні становити не менше 0,5 % від суми фонду оплати праці на підприємстві.

Виходячи з цієї нормативної величини на підприємстві виділяються кошти на поліпшення умов праці, таблиця 2.4.

Таблиця 2.4. – Аналіз коштів, які виділялися на поліпшення умов праці на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у 2017-2019рр.

Плановий рік	Фонд оплати праці, тис. грн.	Виділені кошти на поліпшення умов праці, тис. грн.
2017	274239	9598,36
2018	297062	10374,16
2019	326891	11362,87

Тобто витрати на охорону праці у період 2017-2018 рік збільшились на:

$$\frac{10374,16 - 9598,36}{9598,36} * 100 = 8,08\%$$

Витрати на охорону праці в період 2018-2019 рік збільшились на:

$$\frac{11362,87 - 10374,16}{10374,16} * 100 = 9,53\%$$

Рисунок 2.8. – Фінансування охорони праці на ТОВ «Агрофірма
«ім.Довженка»

Згідно зі ст. 15 Закону служба охорони праці обов'язково повинна бути створена на підприємстві з кількістю працюючих 50 і більше осіб відповідно до Типового положення про службу охорони праці, затвердженого наказом Держкомітету з нагляду за охороною праці від 15.11.2004 № 255. На підставі цього документа також має бути розроблено Положення про службу охорони праці цього підприємства, визначено структуру такої служби, її чисельність, основні завдання, функції та права її працівників .

На ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» постійно працює кількість працівників, що перевищує 50 осіб, зокрема у 2019 р. середньооблікова чисельність працівників складала 1475 осіб, то на товаристві створена служба охорони праці. В дану службу входить один працівник, а саме – інженер з охорони праці (ОП).

Мета служби охорони праці ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» – забезпечити безпеку праці, зберегти здоров'я та працездатність працівників.

Служба охорони праці комплектується інженерами відповідної спеціальності, професіоналами з питань гігієни праці, юристами у сфері охорони праці. Обмеження: обов'язкова вища освіта, стаж роботи на виробництві не менше 3 років. СОП підкоряється безпосередньо керівнику підприємства. За своїм посадовим положенням і умовами оплати праці керівник і фахівці служби прирівнюються до керівників і фахівців основних виробничо-технічних служб підприємства.

На підприємстві ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» працює більш ніж 50 робітників, тому організована служба охорони праці (рисунок 1).

Рисунок 2.9 – Схема відділу охорони праці на підприємстві

Так як на підприємстві ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» середньооблікова чисельність працівників склала:

- у 2017 році – 1518 чол.;
- у 2018 році – 1497 чол.;
- у 2019 році – 1475 чол.

то згідно положення тут передбачається один штатний співробітник.

Служба охорони праці ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» проводить оперативно-методичне керівництво роботою з охорони праці, разом з керівниками виробничих підрозділів складає комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та навколишнього середовища, бере участь у розслідуванні нещасних випадків та аварій, контролює дотримання чинного законодавства з питань охорони праці, а також має право представляти господарство в державних та громадських установах при розгляді питань охорони праці, перевіряти стан безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на об'єктах господарства

видавати керівникам перевіреного об'єкта обов'язковий для виконання припис, надсилати керівникові господарства подання про притягнення до відповідальності керівників, які порушують вимоги щодо охорони праці. Інженер по охороні працізначається і звільняється з посади за наказом керівництва підприємства з узгодженням керівного органу з числа осіб, які мають вищу освіту.

Служба охорони праці ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» має право:

- вносити на розгляд керівництва підприємства пропозиції по вдосконаленню роботи, пов'язаної з обов'язками, що передбачені цією інструкцією, вносити зауваження щодо діяльності працівників підприємства, пропонувати варіанти усунення недоліків, наявних в діяльності підприємства;

- ознайомлюватися з проектами рішень керівництва підприємства, що стосуються його діяльності;

- вимагати та отримувати особисто або за дорученням безпосередньо керівника у керівників структурних підрозділів та фахівців інформацію та документи, необхідні для виконання його посадових обов'язків;

- вимагати від керівництва підприємства сприяння у виконанні своїх посадових обов'язків.

- залучати фахівців усіх структурних підрозділів до виконання покладених на нього завдань;

Працівники служби охорони праці ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» несуть персональну відповідальність за:

- невідповідність ухвалених ними рішень вимогам чинного законодавства з охорони праці;

- невиконання своїх функціональних обов'язків;

- невчасність підготовки і недостовірність статистичних звітів з охорони праці;

- низьку якість проведеного ними розслідування нещасних випадків на виробництві.

На ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» широко впроваджуються інтенсивні технології, високоефективні машини і механізми, зростає рівень електрифікації та хімізації, що супроводжується появою додаткових небезпечних та шкідливих факторів, які негативно впливають на здоров'я й безпеку працівників досліджуваного товариства. Поява таких факторів формує додаткові труднощі в створенні здорових та безпечних умов праці. В сільськогосподарському виробництві кожен працівник щоденно зустрічається з машинами, механізмами, електродвигунами і приладами. Від умов праці залежить її продуктивність, збереження життя і здоров'я працюючих.

На ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є багато небезпек. Особливу увагу необхідно приділяти потенційно небезпечним (особливо небезпечним) об'єктам. Це такі об'єкти, робота з якими при порушенні вимог безпеки може призвести до травм або інших тяжких наслідків. Основними особливо небезпечними об'єктами в ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є:

- рухомі машини і механізми;
- напруга в електричній мережі;
- пестициди і мінеральні добрива;
- склади з запасами отрутохімікатів для сільського господарства;
- склади горюче мастильних матеріалів.

До найбільш поширених шкідливих факторів на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» відносяться гострі й хронічні отруєння пестицидами, свинцем, окисом вуглецю, сірководнем.

Впливу окису вуглецю в умовах діяльності досліджуваного підприємства підлягають трактористи, комбайнери, водії вантажних машин, робітники ремонтно-механічної майстерні, робітники служби машинно-тракторного парку та робітники господарської служби.

Аналіз виробничого травматизму та професійної захворюваності дозволяє виявити причини і визначити закономірності їх виникнення. На основі такої інформації розробляються заходи та засоби щодо

профілактики виробничого травматизму і професійної захворюваності. Для аналізу виробничого травматизму застосовують такі основні методи: статистичний, топографічний, монографічний, економічний, метод анкетування, метод експертних оцінок. Виробничий травматизм – явище, що характеризується сукупністю виробничих травм. Виробнича травма – травма, отримана працівником на виробництві й викликана недотриманням вимог безпеки праці. До травматизму на виробництві ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» належать:

- нещасні випадки;
- професійні захворювання;
- професійні отруєння.

Нещасний випадок на виробництві – це обмежений у часі або раптовий вплив на працівника небезпечного фактора виробничого середовища чи середовища помешкання, який відбувся в процесі виконання ним трудових обов'язків чи завдань керівника робіт і внаслідок якого заподіяна шкода його здоров'ю або настала смерть.

Розслідування нещасних випадків проводиться з метою з'ясування їх обставин, причин, визначення класифікації нещасних випадків за зв'язком із виробництвом і типом відповідальності. На підставі результатів розслідування розробляються заходи щодо запобігання подібним випадкам, а також із вирішення питань соціального захисту потерпілих.

До професійних захворювань належать ті, що виникають у результаті професійної діяльності захворілих і зумовлюються винятково чи переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, що пов'язані з роботою (перелік професійних захворювань затверджується Кабінетом Міністрів України).

Основним нормативним актом, що регламентує порядок та види навчання, а також форми перевірки знань з охорони праці є НПАОП 0.00-4.12-05 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці». Даний нормативний документ спрямований

на реалізацію на підприємствах системи безперервного навчання з питань охорони праці, яке проводиться з працівниками в процесі трудової діяльності. Організацію навчання та перевірки знань з питань охорони праці працівників, у т. ч. під час професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації на підприємстві, здійснюють працівники служби кадрів або інші спеціалісти, яким роботодавець доручає організацію цієї роботи .

Усі працівники під час влаштування на роботу та періодично повинні проходити на підприємстві інструктажі з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також з правил поведінки та дій у разі виникнення аварійних ситуацій, пожеж і стихійних лих.

Вступний інструктаж проводить спеціаліст з охорони праці, а первинний – безпосередній керівник ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» . Надалі з працівниками проводяться повторні інструктажі (раз на квартал при виконанні робіт підвищеної небезпеки або раз на півріччя), позапланові інструктажі (при зміні правил охорони праці, зміни в обладнанні або при порушенні працівником правил охорони праці) та цільові (при разових роботах, не пов'язаних зі спеціальністю тощо). Інформація про проведення інструктажів вноситься до відповідного журналу та завіряється підписами як того, кого інструктували, так і того, хто інструктував. Навчання і перевірка знань з питань охорони праці. Працівники, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою або там, де є потреба у професійному доборі, щороку на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» проходять навчання і перевірку знань з питань охорони праці. Навчання з питань охорони праці таких працівників проводиться як безпосередньо на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» , так і іншим суб'єктом господарювання, що займається таким навчанням. Перевірку знань працівників з питань охорони праці здійснює відповідна комісія ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» , склад якої затверджується керівником

підприємства. Також ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу) та періодичних (протягом трудової діяльності) медоглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі. Також ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» зобов'язаний проводити щорічний обов'язковий медогляд осіб віком до 21 року.

Основні вимоги до обладнання робочих місць і умов праці. В даній роботі розглядається робота планово-економічного підрозділу ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка», основними видами діяльності тут являється робота з технікою для виробництва с/г продукції.

Робоче місце — це місце постійного або тимчасового перебування працівника в процесі трудової діяльності. Правильна організація робочих місць сприяє усуненню загального дискомфорту, зменшенню втомлюваності працівника, підвищенню його продуктивності. Проведені дослідження показують, що при раціональній організації робочих місць продуктивність праці зростає на 15—25%.

У даному прикладі буде представлено робочі місця відділу бухгалтерії. Конструкція будівлі – цегляні стіни з внутрішньої штукатуркою в 2 цегли. Довжина = 14 м, ширина = 10,5 м, висота = 2,70 м. Площа приміщення становить 147 м², об'єм складає 396,9 м³. У приміщенні працює 6 людини – 4 бухгалтера, 2 помічника бухгалтера і 1 головний бухгалтер. Відповідно площа на одного працівника становить 21 м², об'єм – 56,7 м³, дані цифри повністю відповідають нормативним та оптимальним значенням, що зазначені у різноманітних державних нормативних актах і т.і.

В наявності у працівників відділу бухгалтерії є 7 стаціонарних комп'ютера і 1 багатофункціональний пристрій (БФП), а також 7 ламп розжарювання, потужністю 100 Вт.

Стіни та стеля приміщення обклеяні шпалерами світло білого кольору,

а підлога вкрита світло жовтим лінолеумом.

Температура повітря у приміщенні в теплу пору року складає близько 23 °С, а у холодний період – 21 °С, при нормативних значеннях 23-25 °С та 20-22 °С. Вологість повітря, за орієнтовними підрахунками становить 55 %, що також відповідає у повній мірі нормативному значенню.

У приміщенні знаходиться три трьохстулкових вікон, що виходять на Південь. Розміри вікон 1,25 x 1,9 м. На вікнах розміщені жалюзі. Вікна добре освітлені та вільно пропускають сонячне проміння. Столи працівників відділу бухгалтерії розташовані біля вікон. Приміщення недостатньо освітлене за допомогою природного освітлення. ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» не може забезпечити нормальні умови зорової діяльності. У зв'язку з тим, що приміщення недостатньо оснащено природним світлом, товариство вдається до штучного освітлення. Для цього для цього на стелі приміщення розміщені 4 світильника.

Джерелами виникнення шуму для відділу бухгалтерії є офісна техніка. Рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на підприємстві становлять 50 дБа, що відповідає допустимому рівню звукового тиску та звуку згідно з ДСН 3.3.6.037-99. Рівень звукового тиску в дБ в октавних смугах з середньо геометричними частотами становить приблизно 50-60 Гц, що також відповідає нормі.

Робочі місця працівників відділу бухгалтерії забезпечені робочими столами та стільцями, шафами, засобами зв'язку та комп'ютерами, в кількості, необхідній для кожного працівника.

Основні вимоги до робочого місця при роботі з ПК та ВДТ. При розміщенні робочих місць з персональними комп'ютерами відстань між робочими столами з відеомоніторами (у напрямі тилу поверхні одного відеомонітора і екрану іншого відеомонітора) повинно бути не менше 2,0 м, а відстань між бічними поверхнями відеомоніторів – не менше 1,2 м. Робочі місця з персональними комп'ютерами в приміщеннях з джерелами шкідливих виробничих факторів розміщуються в ізольованих кабінах з

організованим повітрообміном. При виконанні творчої роботи, що вимагає значного розумового напруження або високої концентрації уваги, робочі місця з персональними комп'ютерами рекомендується ізолювати один від одного перегородками висотою 1,5-2,0 м.

Екран відеомонітора повинен знаходитися від очей користувача на відстані 600-700 мм, але не ближче 500 мм з урахуванням розмірів алфавітно-цифрових знаків і символів. Конструкція робочого столу повинна забезпечувати оптимальне розміщення на робочій поверхні використовуваного обладнання з урахуванням його кількості і конструктивних особливостей, характеру виконуваної роботи. При цьому допускається використання робочих столів різних конструкцій, що відповідають сучасним вимогам ергономіки. Поверхня робочого столу повинна мати коефіцієнт відбиття 0,5-0,7.

Висота робочої поверхні столу для дорослих користувачів повинна регулюватися в межах 680-800 мм, при відсутності такої можливості висота робочої поверхні столу повинна складати 725 мм. Модульними розмірами робочої поверхні столу для ПК, на підставі яких повинні розраховуватися конструктивні розміри, слід вважати: ширину – 800, 1000, 1200 і 1400 мм, глибину – 800 і 1000 мм при нерегульованій його висоті, рівній 725 мм. Робочий стіл повинен мати простір для ніг висотою не менше 600 мм, шириною – не менше 500 мм, глибиною на рівні колін – не менше 450 мм, на рівні витягнутої ноги – не менше 650 мм. Конструкція робочого стільця (крісла) повинна забезпечувати підтримку раціональної робочої пози під час роботи на персональному комп'ютері, дозволяти змінювати позу з метою зниження статичного напруження м'язів шейноплечевої області і спини для попередження розвитку втоми. Тип робочого стільця (крісла) слід вибирати з урахуванням зростання користувача, характеру та тривалості роботи з ПК. Робочий стілець (крісло) повинен бути підйомно-поворотним, регульованим по висоті і кутам нахилу сидіння і спинки, а також відстані спинки від переднього краю сидіння, при цьому регулювання кожного параметра

повинні бути незалежною, легко здійснюваної мати надійну фіксацію.

Поверхня сидіння, спинки та інших елементів стільця (крісла) повинна бути напівм'якої, з нековзним, слабо електризується і повітропроникним покриттям, що забезпечує легке очищення від забруднень.

Забезпечення пожежної безпеки на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» покладається на його керівника. В свою чергу, наказом по підприємству він визначає обов'язки працівників щодо забезпечення пожежної безпеки на ділянках підприємства.

З метою забезпечення належної пожежної безпеки на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» здійснюються наступні заходи: – проводять позаплановий інструктаж з пожежної безпеки з обов'язковим записом у журналі реєстрації інструктажів. – проводять ревізію технічного стану та укомплектування електрощитових; – забезпечують свої структурні підрозділи необхідною нормативною кількістю первинних засобів пожежогасіння.

ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» забезпечене первинними засобами пожежогасіння, вогнегасниками, ящиками з піском, бочками з водою, покривалами з теплоізоляційного негорючого полотна, грубововняної тканини повсті, пожежними відрами, совковими лопатами, пожежним інструментом (гаками, ломачами, сокирами тощо), які використовуються для локалізації і ліквідації пожеж у їх початковій стадії розвитку. Також приміщення досліджуваного товариства оснащено пожежною сигналізацією.

Оцінка економічної ефективності СУОП

Визначення соціальної ефективності заходів для охорони праці на підприємстві із загальною (середньообліковою) кількістю працюючих 1474 чоловік на підставі:

- кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів 24 ,після проведення заходів 22;
- чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм до проведення норм 18 , після 16;
- кількість випадків травматизму до проведення заходів 5 , після 2;

- кількість днів непрацездатності через травматизм до проведення заходів 51, після 42;
- кількість працівників, що звільнилися до проведення заходів 6, після 2;

Розв'язання:

Визначимо скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва:

$$\Delta K = \frac{P_1 - P_2}{K_3} \times 100, \%$$

$$\Delta K = \frac{24 - 22}{737} \times 100 = 0,27 \%$$

де P_1, P_2 - кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм до і після проведення заходів;

$K_3 = N/2 = 1474/2 = 737$ - загальна кількість робочих місць (працюють у дві зміни, так як на $P_1 = 24$ припадає $N_1 = 48$ чол.

Визначаємо скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta Ч = \frac{N_1 - N_2}{N} \times 100, \%$$

$$\Delta Ч = \frac{48 - 24}{1474} \times 100 = 1,62\%$$

де N_1, N_2 - чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після здійснення заходу, чол.;

N - річна середньооблікова чисельність працівників, чол.

Зменшення коефіцієнта частоти травматизму

$$\Delta K_{ч} = \frac{T_1 - T_2}{N} \times 100$$

$$\Delta K_{ч} = \frac{5 - 2}{1474} \times 100 = 0,2$$

де T_1, T_2 - кількість випадків травматизму відповідно до і після проведення заходу.

Визначимо скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці.

$$\Delta Ч_n = \frac{З_1 - З_2}{N} \times 100$$

$$\Delta Ч_n = \frac{6 - 2}{1475} \times 100 = 0,27$$

Розрахунок річної економії від зменшення рівня захворюваності на підставі наступних даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів 1592, після проведення заходів 1439;
- річна середньооблікова чисельність робітників 1474, чоловік;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника промислово-виробничого персоналу 169, грн.;
- вартість річної товарної продукції підприємства 21,5, млн. грн.;
- середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу 1453, чол.;
- середньорічна заробітна плата одного працівника разом із відрахуваннями на соцстрахування $З_p = 20000$ грн.;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності $З = 175$ грн.

Розв'язання:

– Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності (аналогічно травматизму) за певний час:

$$\Delta Д = \frac{Д_1 - Д_2}{100} \times Ч_з, \text{ люд.-днів.}$$

$$\Delta Д = \frac{1592 - 1439}{100} \times 1474 = 2255 \text{ люд.-днів}$$

де $Д_1, Д_2$ – кількість днів непрацездатності через хвороби чи травматизм на 100 працюючих відповідно до і після проведення заходів.

– Зростання продуктивності праці:

$$\Delta W = \frac{\Delta D \times Z_v}{P_n} \times 100\% ,$$

$$\Delta W = \frac{2255 \times 169}{21500000} \times 100\% = 1.77$$

де Z_v – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово – виробничого персоналу;

P_n – вартість річної товарної продукції підприємства.

– Річна економія зарплати за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму:

$$E_z = \frac{\Delta W \times Z_p}{100} \times \mathcal{C}_{cp}, \text{ грн.}$$

$$E_z = \frac{1,77 \times 20000}{100} \times 1453 = 514362 \text{ грн}$$

де \mathcal{C}_{cp} – середньорічна чисельність промислово – виробничого персоналу;

Z_p – заробітна плата одного працівника з відрахуваннями на соцстрахування.

– Економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності:

$$E_{cc} = \Delta D \times \Pi_d, \text{ грн.}$$

$$E_{cc} = 2255 \times 175 = 394625 \text{ грн}$$

де Π_d – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності

– Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму):

$$E_{pz(t)} = E_z + E_c + E_{cc}, \text{ грн.}$$

$$E_{pz(t)} = 394625 + 514362 = 908987 \text{ грн}$$

Провівши розрахунки та проаналізувавши діяльність ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» можемо зробити наступні висновки:

- 1) На підприємстві створена і ефективно функціонує система управління охороною праці;
- 2) У службу з охорони праці на підприємстві входить два фахових спеціаліста;
- 3) За період з 2017 по 2019 роки витрати на працезохоронні заходи збільшились на 4,63% у 2018 році та на 3,64% у 2019 році.
- 4) Нещасних випадків на підприємстві за три звітні роки виявлено не було;
- 5) Можна відзначити, що у структурі планово-економічних відділів підприємства, облаштування робочих місць і умов праці відповідає вимогам норм і виду виконуваної роботи.

2.5 Висновок

Аграрний сектор є важливою складовою національної економіки, стратегічну роль якого обґрунтовано внеском у формування продовольчої безпеки та незалежності держави, розвитком внутрішнього і зовнішнього аграрного ринків та нарощування експортного потенціалу України. Ефективне функціонування структурно-функціональних параметрів аграрного сектора економіки є не лише основою забезпечення збалансованості економічної, соціальної та екологічної сфер держави, але й підвищення рівня добробуту сільського населення, формування його зайнятості.

Аграрний сектор стає пріоритетним видом економічної діяльності. За підсумками господарювання у 2019 році, частка аграрного сектора економіки в загальній структурі валового внутрішнього продукту (ВВП) України становила 13 %. Частина сільського господарства України стабільно зростає .

В даний час аграрний сектор України відіграє ключову роль в економіці країни , і є дуже важливим для звичайних громадян.

Об'єктом для дослідження було обрано підприємство ТОВ «Агрофірма ім. Довженка». Під час дослідження було виявлено, що товариство на даний момент не має стабільного фінансового становища. Більшість фінансово-економічних показників діяльності досліджуваного товариства мають негативні тенденції. ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» необхідно розвиватися у напрямі зміцнення сировинної бази і як наслідок збільшення обсягів та ефективності виробництва.

Стосовно функціонування служби охорони праці на ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» можна зробити висновки :

- 1) На підприємстві створена і ефективно функціонує система управління охороною праці;
- 2) У службу з охорони праці на підприємстві входить два фахових спеціаліста;
- 3) За період з 2017 по 2019 роки витрати на працезохоронні заходи збільшились на 4,63% у 2018 році та на 3,64% у 2019 році.
- 4) Нещасних випадків на підприємстві за три звітні роки виявлено не було;
- 5) Можна відзначити, що у структурі планово-економічних відділів підприємства, облаштування робочих місць і умов праці відповідає вимогам норм і виду виконуваної роботи.

Розділ 3. Виробнича програма підприємства та стан її реалізації на підприємстві ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

3.1. Оцінка виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є сільськогосподарським підприємством. В сільськогосподарській галузі ключове значення для ефективності діяльності підприємства має сформована виробнича програма. Попит та ціни на сільськогосподарську продукцію підприємства є різні. Тому необхідно підприємству на основі детального маркетингового дослідження та здійснення прогнозування змін зовнішнього середовища розробляти власну виробничу програму.

Ускладнення для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є те що, сільськогосподарська продукція має сезонний характер . Потрібно ретельно та правильно створити виробничу програму , немає права на помилку . У виробничій програмі ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» необхідно визначити площі сільськогосподарських угідь та кількість посіву різних культур, вирухувати можливу урожайність з 1 га землі, вирахувати можливий обсяг виробництва: окремо по кожному виду продукції та загальний . Прогнозувати та моніторити можливі погодні умови.Тому що сільськогосподарська галузь дуже залежна від погодніх умов .Погодні умови можуть відобразитися як позитивно , так і негативно .

Для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» , постає дуже важливе завдання щодо формування найкращої виробничої програми. Перш за все необхідно провести аналіз виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка».

У таблиці 3.1 проведемо аналіз виконання виробничого плану за асортиментом.

Таблиця 3.1 – Виконання плану за асортиментом ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у 2019

№	Найменування товару	Обсяг виробництва, тис. грн.		Виконання плану, %
		План	Факт	
	Продукція рослинництва:	854554	828690,9	96,97
1	Пшениця	142351,2	136346,6	95,78
2	Кукурудза	227382,6	218678,5	96,17
3	Ячмінь	17347,1	16264,8	93,76
4	Овес	5213,4	5166,8	99,1
5	Культури зернобобові сушені	2782,2	2748,3	98,78
6	Боби сої	80244,1	79492,6	99,06
7	Насіння соняшнику	95391,7	93074,9	97,57
8	Буряк цукровий фабричний	283841,7	276918,4	97,56
	Продукція тваринництва	407876,5	391757,9	96,04
9	Жива маса приросту тварин від відгодівлі та нагулу	99345,2	95031,4	95,65
10	Утому числі великої рогатої худоби	99344,7	95030,2	95,65
11	Молоко від сільськогосподарських тварин усіх видів, сире	308278,3	296487,5	96,17
12	Мед натуральний	253	239	94,46

Розрахункові дані таблиці 3.1 свідчать про те, що ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є спеціалізованим господарством. Так яка виготовляє різну продукцію, головними продукціями, є пшениця та кукурудза і цукровий буряк. В галузі тваринництва, ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» займається розведенням великої рогатої худоби молочного напрямку та виробництвом меду. Треба зазначити, що невиконання плану в 2019 р. ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» було по усім асортиментним продуктам ТОВ. Разом виконання виробничого плану на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» в 2019 р. склало 96,5 %. Найменша відповідність фактичних обсягів виробництва плановим стало ячменю, виконання плану за даним видом продукції склало 93,76 %. План по виробництву овесу у 2019 р. виконано на 99,1 %.

На рисунку 3.1 треба навести фактичні та планові обсяги виробництва продукції ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у 2019 р. .

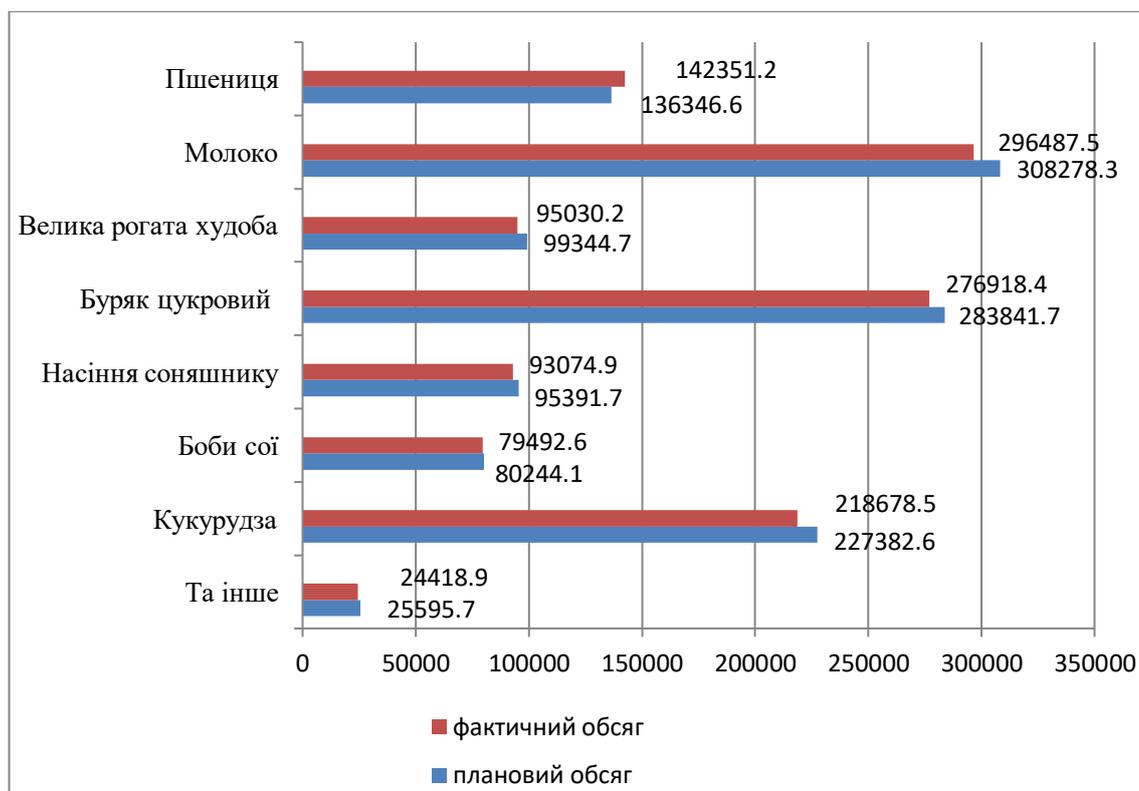

Рисунок 3.1 – Фактичні та планові обсяги виробництва продукції ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

Дані рисунка 3.1 показують не виконання плану виробництва по усім видам продукції рослинництва та тваринництва . На основі проведеного аналізу можемо констатувати, що на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у 2019 р. фактичні результати виробництва продукції не відповідають плановим показникам. Причини цього може бути багато . Однією з головних причин може бути складена завищена виробнича програма. Це відбувається у тих випадках, коли відділ агрономії та планові служби ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» формують виробничі програми із високим очікуванням. Інші причини не виконання виробничої програми є фактори зовнішнього середовища. Зазвичай це несприятливі погодні умови. Тому, критичні погодні умови, засушливе літо, чинять негативний вплив на врожайність зернових та інших сільськогосподарських культур. Вплив на результати господарчої діяльності підприємства робить номенклатура, структура виробництва і реалізації продукції. Здійснено оцінку виконання плану за номенклатурою виконується за допомогою показника ступеню виконання плану за асортиментом продукції, він розраховується за формулою:

(формула 3.1)

$$K_{вп} = \frac{Q_{ф}}{Q_{п}} * 100 \%,$$

де $K_{вп}$ – ступень виконання плану за асортиментом продукції;

$Q_{ф}$ – обсяг фактично виробленої продукції, але не вищий, ніж за планом.

$Q_{п}$ – обсяг продукції за планом.

За допомогою даних , маємо:

$$K_{вп} = \frac{1220448,8}{1262430,5} * 100 \% = 96,67\%$$

З даних розрахунків ми бачимо, що виробнича програма ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» була виконана лише на 96,67 % . В зв'язку з тим

що на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» не було виконано план по випуску продукції, тому виконання плану за асортиментом збігається з відсотком виконання плану. Не виконання плану скоріше всього було спричинено зовнішніми та внутрішніми чинниками, а саме: несприятливими погодними умовами, зміною кон'юнктури ринку, простоями технічних засобів, недоліками в системі управління та ін.

Треба зазначити, що оптимізація виробничої програми підприємства є одним зі способів підвищення ефективності роботи ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка». Вибір оптимального портфелю заощадить ресурси для розвитку інших напрямків і покращить компактність досліджуваного підприємства. При оптимальній оптимізації можливе значне збільшення прибутку при незмінній або меншій кількості продуктів, що випускаються. Для формування виробничої програми та її удосконалення керівництву ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» доцільно використовувати АВС-аналіз. АВС-аналіз – це метод підвищення ефективності та результативності виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка». Головна мета АВС-аналізу є виділення найбільш перспективних товарів, які приносять максимальний розмір прибутку для підприємства. АВС-аналіз є одним з найбільш вживаних методів для формування і оптимізації виробничої програми підприємства. АВС-аналіз ґрунтується на принципі Парето. Принципи Парето – це 20% товарних позицій можуть приносити 80% прибутку підприємства, а 80% товарних позицій приносять лише 20% прибутку (виручки). За допомогою АВС-аналізу можливо визначити більш прибуткові асортиментні позиції, на які варто звернути більше уваги. При АВС-аналізі продукцію доцільно розділити на три групи: А, В і С:

позиції А – це більш дохідні для підприємства асортиментні позиції, які приносять близько 80% прибутку;

позиції В – це менш дохідні позиції, які приносять підприємству близько 15% прибутку;

позиції С приносять підприємству тільки 5% прибутку.

Проводимо ABC-аналіз для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка». Для цього з даних таблиці 3.1 визначаємо частку виручки за кожним товаром в загальній сумі виручки. Дані по ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» беремо за 2019 р. Проведемо ABC-аналіз для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» (таблиця 3.2) Дані по виручці за кожною товарною позицією підприємства беремо за 2019 р.

Таблиця 3.2 – ABC-аналіз ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

№	Найменування товару	Виручка, тис.грн.	Частка виручки,%	Накопич ена частка, %	Група
1	Кукурудза	401461,6	24,52	24,52	А
2	Буряк цукровий	350658,8	21,35	45,87	А
3	Молоко	287261,9	17,4	63,27	А
4	Пшениця	221808,4	13,42	76,69	Б
5	Насіння соняшнику	112338,3	6,8	83,49	Б
6	Жива маса приросту тварин від відгодівлі та нагулу	97179,4	5,9	89,39	Б
7	Боби сої	93115,9	5,7	95,09	Б
8	Овес	41975,4	2,53	97,62	С
9	Ячмінь	30667,3	1,91	99,59	С
10	Зернобобові	7471,8	0,4	99,99	С
11	Мед	206,2	0,01	100	С

Терба провести розрахунки для визначення потенціалу ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» щодо вирощування та виробництва нових видів

сільськогосподарських культур. Для цього потрібно зробити послідовні розрахунки (таблиця 3.3)

Таблиця 3.3 – Показники оцінки основних фондів ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» 2017-2019 роки

Показники	2017	2018	2019	Зростання,%	
				2019/2017	2019/2018
1.Фондомісткість	0,45	0,39	0,28	62,2	71,79
2.Фондоозброєність	312,2	528,12	671,01	214,93	127,06
3. Коефіцієнт вартості основних фондів в активах підприємства	0,05	0,04	0,03	68,95	81,97
4.Коефіцієнт зносу	0,42	0,03	0,18	122,67	111,68
5.Коефіцієнт придатності	0,81	0,54	0,21	25,67	38,75
6.Фондовіддача,грн.	4,13	1,63	0,86	20,92	53,08
7.Рентабельність, %	9,8	7,48	1,43	15,75	19,11

Згідно даних розрахунків можливо зробити висновок про те, що основні засоби ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» протягом 2017-2019 рр. загалом використовуються не досить ефективно. Це підтверджують розраховані показники.

Фондомісткість має тенденцію до зниження, що є позитивним явищем у діяльності підприємства. Так у 2017 році цей показник становив 0,45 і до 2019 року знизився до 0,28. Зниження коефіцієнта фондомісткості відбувається за рахунок більш низьких темпів росту вартості основних

засобів порівняно з темпами росту вартості валової продукції. Фондоозброєність з кожним роком змінювалась, у 2018 р. становила 528,12, а в 2019 збільшилося до 671,01. Коефіцієнт вартості основних фондів в ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» не відповідає нормативному значенню, в кожному році є меншим від 0,5. Показників оцінки стану основних засобів за 3 роки всі коефіцієнти відповідають нормативним значенням.

Зменшення фондівдачі основних виробничих фондів вказує на зменшення ефективності використання, що є негативним чинником. Показник помітно зменшується з 2017 року 4,13 і до 2019 року становив 0,86. Зменшення відбулося за рахунок збільшення середньорічної вартості основних засобів з одного боку, та зменшення виручки від реалізації з іншого. Рентабельність основних засобів є досить низькою та в кожному наступному періоді зменшується, а саме з 2017 по 2019 рік вона зменшилася з 9,8 до 1,43. Це вказує на неефективне використання активів, що приймають участь у процесі формування доходу.

Отже, три продукти забезпечують ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» 63,27 % всієї виручки. Вони відносяться до групи А, так як користуються найбільшим попитом. Товари групи Б забезпечують 13,42 % всієї виручки товариства. У сумі товари групи А і Б дають товариству 76,69 % виручки. Товари з груп А і Б забезпечують основний товарообіг ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка», тому вони повинні бути постійно в наявності, таким товарам необхідно приділяти першочергову увагу. Відповідно це стосується кукурудзи, цукровий буряк, молоко, пшениця, соняшник, Жива маса тварин від відгодівлі та нагулу та боби сої. Група С є менш економічно вигідними. Тому для даних товарів товаристві слід застосовувати спрощені методи планування, обліку і контролю. Основну ж увагу зосередити на виробництві найбільш доходних товарів групи А і Б. Проведений аналіз дозволив виявити, що ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» займається вирощуванням досить широкого асортименту сільськогосподарської продукції.

На основі розрахованих показників ефективності використання основних засобів, можна зробити висновок про те, що підприємство не досить ефективно використовує основні засоби. Головною проблемою для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є низький рівень забезпеченості основними засобами, що не сприяє виконанню встановлених виробничою програмою нормативів виробництва окремої продукції. Тому для подальшого зростання обсягів виробництва продукції для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» необхідним є оновлення частини основних фондів. На основі проведеного аналізу можна констатувати, що на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» виробнича програма не виконується на 100 %. У 2019 р. відсоток виконання виробничої програми склав всього 96,67 %. Значний вплив на виконання виробничої програми мають зовнішні фактори, такі як кон'юнктура сільськогосподарського ринку та погодні умови. По продукції рослинництва та тваринництва ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у 2019 р. не виконало жодного завдання встановленого виробничою програмою.

3.2. Основні фактори покращення виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

На основі даних таблиці 3.4 можливо визначити вплив факторів, що спричинили зміни обсягу випуску продукції за наступними групами:

- 1) забезпеченість підприємства основними виробничими фондами та ефективність їх використання;
- 2) забезпеченість підприємства трудовими ресурсами й ефективність їх використання;
- 3) забезпеченість підприємства сировиною і матеріалами та ефективність їх використання.

Таблиця 3.4 – Вихідні дані для аналізу обсягу випуску продукції ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

Показник	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення, (3-2)	% виконання, (3/2*100)
1	2	3	4	5
1.Обсяг виробленої продукції, робіт та послуг, Q, тис.грн.	1732862	791554	-941308	45,68
2.Середньоспискова чисельність робітників, ЧР, осіб	1165	1121	-44	96,22
3.Середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік, Д, днів	261	261	0	100
4.Середня тривалість робочого дня, Т, год.	8	8	0	100
5. Середньорічна продуктивність праці одного робітника, тис.грн./особу, ППріч, (п.1/п.2)	1487,44	706,11	-781,32	47,47
6. Середньоденна продуктивність праці одного робітника, тис.грн/ люд-дн., ППден, (п.5/п.3), (п.1/п.2/п.3)	5,69	2,7	-2,99	47,45
7. Середньогодинна продуктивність праці одного робітника, тис.грн/люд-год., ППгод, (п.6/п.4), (п.1/п.2/п.3/п.4)	0,71	0,34	-0,37	47,88
8. Середньорічна вартість основних виробничих фондів,	1066534	920386	-146148	86,29

ОФ, тис.грн				
-------------	--	--	--	--

Показник	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення, (3-2)	% виконання, (3/2*100)
9. Середньорічна вартість активної частини основних виробничих фондів, ОФакт, тис.грн	231117,9	210400,25	-20717,65	91,03
10. Питома вага активної частини основних виробничих фондів у загальній їх вартості, ПВакт% ((п.9/п.8)*100)	21,67	22,86	+1,19	105,49
11. Фондовіддача, ФВ, грн/грн (п.1/п.8)	1,63	0,86	-0,76	53,08
12. Фондовіддача активної частини, ФВакт, грн./грн. (п.1/п.9)	7,49	3,76	-3,72	50,2
13. Вартість витрачених матеріалів, ВМ, тис.грн.	1015457,13	378447,48	-637009,65	37,27
14. Матеріаломісткість, ММ, грн. (п.13/п.1)	0,586	0,478	-0,1	81,56

Згідно таблиці 3.3 обсяг виробленої продукції на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» зменшився на 941308 тис. грн. або на 54,32 %. Середньоспискова чисельність робітників в 2019 р. зменшилася на 44 особи і складала 1121 чоловік. Середня кількість відпрацьованих днів одним робітником була незмінною і у 2018-2019 рр. складала 261 день. Середня тривалість робочого дня була сталою і складала 8 годин. Середньорічна

продуктивність одного робітника в 2019 р. складала 706,11 тис. грн., що менше на 781,32 тис.грн./особу від 2019 р. або на 52,53 %. Середньоденна продуктивність праці одного робітника в 2019 р. зменшилась на 2,99 тис.грн/люд-дн. або на 52,55 % і становила 2,7 тис.грн/ люд-дн. Середньогодинна продуктивність праці одного робітника в 2019 р. склала 0,34 тис.грн/люд-год., що на 0,37 тис.грн/люд-год. або на 52,12 % менше за 2018 р.

Середньорічна вартість основних виробничих фондів у 2019 р. склала 920386 тис. грн., що на 146148 тис. грн. або на 13,71 % менше від 2018 р.. Відповідно середньорічна вартість активної частини основних виробничих фондів склала в 2019 р. – 210400,25 тис. грн., що на 20717,65 тис. грн. менше від 2018 р. або на 8,97 % менше від попереднього року. Водночас питома вага активної частини основних виробничих фондів у загальній їх вартості в 2019 р. склала 22,86 %, що на 1,19 % більше від 2018 р. Фондовіддача в 2019 р. склала 0,86 грн/грн, що на 0,76 грн/грн або на 46,92 % менше за 2018 р. Це свідчить про неефективне використання основних засобів на досліджуваному підприємстві. Фондовіддача активної частини також зменшилась у 2019 р. на 3,72 грн./грн. або на 49,8 % і складала 3,76 грн./грн. Вартість витрачених матеріалів у 2019 р. складала 378447,48 тис. грн., що на 637009,65 тис. грн. менше від 2018 р.. Наслідки цих зменшень ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» нераціональне використання матеріалів та інших ресурсів. Відповідно матеріаломісткість в 2019 р. зменшилась на 0,1 грн або на 18,44 % і складала 0,478 грн.

Факторна модель 1:

(формула 3.2)

$$Q = ЧР * ППріч,$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис.грн.;

ЧР – середньооблікова чисельність робітників, осіб;

ППріч – середньорічна продуктивність праці одного робітника, тис.грн./особу.

$$Q_{2018} = 1165 * 1487,44 = 1732862 \text{ тис. грн.}$$

$$Q_{2019} = 1121 * 706,11 = 791554 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку використовується метод скоригованого показника.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок скоригованого показника:

(формула 3.3)

$$Q^{СК} = ЧР_1 * ПП_{річ 0} ,$$

де ЧР – середньооблікова чисельність робітників за звітний рік;

ППріч. – продуктивність праці одного робітника за попередній рік.

$$Q^{СК} = 1121 * 1487,44 = 1667420,24 \text{ тис. грн.}$$

2. Розрахунок впливу факторів: визначення впливу зміни середньооблікової чисельності робітників на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.4)

$$\Delta Q_{ЧР} = Q^{СК} - Q_0 ,$$

де Q_0 – обсяг виробленої продукції за попередній рік.

$$\Delta Q_{ЧР} = 1667420,24 - 1732862 = -65441,76 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни продуктивності праці одного робітника на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.5)

$$\Delta Q_{ППріч} = Q_1 - Q^{СК} ,$$

де Q_1 – обсяг випуску продукції звітного року.

$$\Delta Q_{ППріч} = 791554 - 1667420,24 = -875866,24 \text{ тис. грн.}$$

3. Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{ЧР} \pm \Delta Q_{ППріч} .$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 .$$

$$-941308 = -65441,76 - 875866,24$$

$$-941308 = 791554 - 1732862$$

Факторна модель 2:

(формула 3.6)

$$Q = ЧР * Д * ПП_{ден}$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис.грн;

ЧР – середньооблікова чисельність робітників, осіб;

Д – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік, днів;

ПП_{ден.} – середньоденна продуктивність праці одного робітника, тис.грн./люд-дн.

$$Q_{2018} = 1165 * 261 * 5,69 = 1730129,85 \text{ тис. грн.}$$

$$Q_{2019} = 1121 * 261 * 2,7 = 789968,7 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку використовується метод абсолютних різниць.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньооблікової чисельності робітників на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.7)

$$\Delta Q_{ЧР} = (ЧР_1 - ЧР_0) * Д_0 * ПП_{ден.0}$$

де ЧР₁ – середньооблікова чисельність робітників звітного року;

ЧР₀ – середньооблікова чисельність робітників попереднього року;

Д₀ – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за попередній рік;

ПП_{ден.0} – середньоденна продуктивність праці одного робітника за попередній рік.

$$\Delta Q_{ЧР} = (1121 - 1165) * 261 * 5,69 = -65343,96 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни середньої кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.8)

$$\Delta Q_{Д} = ЧР_1 * (Д_1 - Д_0) * ПП_{ден.0}$$

де ЧР₁ – середньооблікова чисельність робітників звітного року;

Д₁ – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за звітний рік;

Д₀ – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за попередній рік;

ПП_{ден.0} – середньоденна продуктивність праці одного робітника попереднього року.

$$\Delta Q_D = 1121 * (261 - 261) * 5,69 = 0 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни середньоденної продуктивності праці одного робітника на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.9)

$$\Delta Q_{ПП_{ден}} = ЧР_1 * Д_1 * (ПП_{ден.1} - ПП_{ден.0})$$

де ЧР₁ – середньооблікова чисельність робітників звітного року;

Д₁ – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за звітний рік;

ПП_{ден.1} – середньоденна продуктивність праці одного робітника звітного року;

ПП_{ден.0} – середньоденна продуктивність праці одного робітника попереднього року.

$$\Delta Q_{ПП_{ден}} = 1121 * 261 * (2,7 - 5,69) = -874817,19 \text{ тис. грн.}$$

2. Перевірка розрахунків:

(формула 3.10)

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{ЧР} \pm \Delta Q_D \pm \Delta Q_{ПП_{ден}}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 .$$

де Q₀ – обсяг випуску продукції попереднього року;

Q₁ – обсяг випуску продукції звітного року.

$$-941308 = -65443,96 + 0 + -874953,19$$

$$-941308 = 791554 - 1732862$$

Факторна модель 3:

(формула 3.11)

$$Q = ЧР * Д * Т * ПП_{\text{год.}}$$

де Q – обсяг виробленої продукції,
робіт, послуг, тис.грн;

ЧР – середньооблікова чисельність робітників, осіб;

Д – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік,
днів;

Т – середня тривалість робочого дня, год; ПП_{год.} – середньогодинна
продуктивність праці одного робітника, тис.грн./люд-год.

ПП_{год.} – середньогодинна продуктивність праці одного робітника,
тис.грн./люд-год.

$$Q_{2018} = 1165 * 261 * 8 * 0,71 = 1727089,2 \text{ тис. грн.}$$

$$Q_{2019} = 1121 * 261 * 8 * 0,34 = 795820,32 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку використовується метод ланцюгових підстановок.
Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок умовних показників:

(формула 3.12)

$$Q^I = ЧР_1 * Д_0 * Т_0 * ПП_{\text{год}0};$$

$$Q^{II} = ЧР_1 * Д_1 * Т_0 * ПП_{\text{год}0};$$

$$Q^{III} = ЧР_1 * Д_1 * Т_1 * ПП_{\text{год}0}$$

де Q^I , Q^{II} та Q^{III} – перший, другий та третій умовні показники (завжди
на один менше ніж факторів, що включені у факторну модель);

ЧР₁ – середньооблікова чисельність робітників звітного року;

Д₀ – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за
попередній рік, дні;

Д₁ – середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за
звітний рік, дні;

Т₀ – середня тривалість робочого дня за попередній рік, год;

Т₁ – середня тривалість робочого дня за звітний рік, год;

$\Pi\Pi_{\text{год}0}$ – середньогодинна продуктивність праці одного робітника за попередній рік, тис.грн./люд-год.

$$Q^I = 1121 * 261 * 8 * 0,71 = 1661860,08 \text{ тис. грн.}$$

$$Q^{II} = 1121 * 261 * 8 * 0,71 = 1661860,08 \text{ тис. грн.}$$

$$Q^{III} = 1121 * 261 * 8 * 0,71 = 1661860,08 \text{ тис. грн.}$$

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньооблікової чисельності робітників на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.13)

$$\Delta Q_{\text{чр}} = Q^I - Q_0,$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року.

$$\Delta Q_{\text{чр}} = 1661860,08 - 1727089,2 = -65229,12 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни середньої кількості відпрацьованих днів одним робітником за рік на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.14)

$$\Delta Q_{\text{д}} = Q^{II} - Q^I,$$

$$\Delta Q_{\text{д}} = 1661860,08 - 1661860,08 = 0 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни середньої тривалості робочого дня на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.15)

$$\Delta Q_{\text{т}} = Q^{III} - Q^{II},$$

$$\Delta Q_{\text{т}} = 1661860,08 - 1661860,08 = 0 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни середньогодинної продуктивності праці одного робітника на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.16)

$$- \Delta Q_{\text{ППгод.}} = Q^I - Q^{III},$$

де Q^I – обсяг випуску продукції звітнього року.

$$\Delta Q_{\text{ППгод.}} = 795820,32 - 1661860,08 = -866039,76 \text{ тис. грн.}$$

3. Перевірка розрахунків:

(формула 3.17)

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{\text{чр}} \pm \Delta Q_{\text{д}} \pm \Delta Q_{\text{т}} \pm \Delta Q_{\text{ППГод.}}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 .$$

$$-931268,88 = -65229,12 + 0 + 0 - 866039,76$$

$$-931268,88 = 795820,32 - 1727089,2$$

Факторна модель 4:

(формула 3.18)

$$Q = \text{ОФ} * \text{ФВ} ,$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис.грн;

ОФ – середня вартість основних виробничих фондів, тис.грн;

ФВ – фондівіддача, грн./грн.

$$Q_{2018} = 1066534 * 1,63 = 1738450,42 \text{ тис. грн.}$$

$$Q_{2019} = 920386 * 0,86 = 791531,96 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку використовується метод скоригованого показника.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок скоригованого показника:

(формула 3.19)

$$Q^{\text{ск}} = \text{ОФ}_1 * \text{ФВ}_0 ,$$

де ОФ₁ – середня вартість основних виробничих фондів звітнього року, тис.грн;

ФВ₀ – фондівіддача за попередній рік, грн./грн.

$$Q^{\text{ск}} = 920386 * 1,63 = 1500229,18 \text{ тис. грн.}$$

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньої вартості основних виробничих фондів на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.20)

$$\Delta Q_{\text{ОФ}} = Q^{\text{СК}} - Q_0 ,$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року.

$$\Delta Q_{\text{ОФ}} = 1500229,18 - 1738450,42 = -238221,24 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни фондівіддачі на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.21)

$$\Delta Q_{\text{ФВ}} = Q_1 - Q^{\text{СК}} ,$$

де Q_1 – обсяг випуску продукції звітнього року.

$$\Delta Q_{\text{ФВ}} = 791554 - 1500229,18 = -708675,18 \text{ тис. грн.}$$

3. Перевірка розрахунків:

(формула 3.22)

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{\text{ОФ}} \pm \Delta Q_{\text{ФВ}}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 .$$

$$-931268,88 = -238221,24 - 708675,18$$

$$-931268,88 = 791554 - 1738450,42$$

Факторна модель 5:

(формула 3.23)

$$Q = \text{ОФ} * \text{ПВ}_{\text{акт.}} * \text{ФВ}_{\text{акт.}}$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис.грн;

ОФ – середня вартість основних виробничих фондів, тис.грн;

$\text{ПВ}_{\text{акт}}$ – питома вага активної частини у загальній вартості основних виробничих фондів;

$\text{ФВ}_{\text{акт}}$ – фондівіддача активної частини основних виробничих фондів, грн./грн.

$$Q_{2018} = 1066534 * 0,2167 * 7,49 = 1732691,03 \text{ тис. грн.}$$

$$Q_{2019} = 920386 * 0,2286 * 3,76 = 791104,902 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку використовується метод ланцюгових підстановок.

Методика проведення факторного аналізу

1. Розрахунок умовних показників:

(формула 3.24)

$$Q^I = OF_1 * PV_{акт.0} * F_{акт.0};$$

$$Q^{II} = OF_1 * PV_{акт.1} * F_{акт.0}$$

де Q^I та Q^{II} – перший та другий умовні показники (завжди на один менше, ніж факторів);

OF_1 – середня вартість основних виробничих фондів звітного року;

$PV_{акт.0}$ – питома вага активної частини у загальній вартості основних виробничих фондів попереднього року;

$PV_{акт.1}$ – питома вага активної частини у загальній вартості основних виробничих фондів звітного року;

$F_{акт.0}$ – фондівіддача активної частини основних виробничих фондів попереднього року.

$$Q^I = 920386 * 0,2167 * 7,49 = 1493862,87 \text{ тис. грн.}$$

$$Q^{II} = 920386 * 0,2286 * 7,49 = 1575897,8 \text{ тис. грн.}$$

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни середньої вартості основних виробничих фондів на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.25)

$$\Delta Q_{OF} = Q^I - Q_0,$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року.

$$\Delta Q_{OF} = 1493862,87 - 1732691,03 = -238828,16 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни питомої ваги активної частини у загальній вартості основних виробничих фондів на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.26)

$$\Delta Q_{\text{ПВакт}} = Q^{\text{II}} - Q^{\text{I}},$$

$$\Delta Q_{\text{ПВакт}} = 1575897,8 - 1493862,87 = 82034,93 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни фондівдачі активної частини основних виробничих фондів на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.27)

$$\Delta Q_{\text{ФВакт.}} = Q^{\text{I}} - Q^{\text{II}},$$

де Q^{I} – обсяг випуску продукції звітнього року.

$$\Delta Q_{\text{ФВакт.}} = 791104,90 - 1575897,8 = -784792,89 \text{ тис. грн.}$$

3. Перевірка розрахунків:

(формула 3.28)

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{\text{ОФ}} \pm \Delta Q_{\text{ПВакт.}} \pm \Delta Q_{\text{ФВакт.}}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 .$$

$$-941586,12 = -238828,16 + 82034,93 - 784792,89$$

$$-941586,12 = 791104,90 - 1732691,03$$

Факторна модель б:

(формула 3.29)

$$Q = \text{МВ} / \text{ММ} ,$$

де Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис./грн;

МВ – матеріальні витрати, тис.грн;

ММ – матеріаломісткість продукції, грн./грн.

$$Q_{2018} = 1015457,13 / 0,586 = 1732862 \text{ тис. грн.}$$

$$Q_{2019} = 378447,48 / 0,478 = 791731,13 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку використовується метод скоригованого показника.

Методика проведення факторного аналізу:

1. Розрахунок скоригованого показника:

(формула 3.30)

$$Q_{ск} = MB_1 / MM_0 ,$$

де MB_1 – матеріальні витрати звітного року;

MM_0 – матеріаломісткість продукції попереднього року.

$$Q^{ск} = 378447,48 / 0,586 = 645814,81 \text{ тис. грн.}$$

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни матеріальних витрат на зміну обсягу виробництва продукції:

(формула 3.31)

$$\Delta Q_{MB} = Q^{ск} - Q_0 ,$$

де Q_0 – обсяг випуску продукції попереднього року.

$$\Delta Q_{MB} = 645814,81 - 1732862 = -1087047,19 \text{ тис. грн.}$$

- визначення впливу зміни матеріаломісткості продукції на зміну обсягу виробництва продукції:

$\Delta Q_{MM} = Q_1 - Q_{ск}$, де Q_1 – обсяг випуску продукції звітного року.

$$\Delta Q_{MM} = 791731,13 - 645814,81 = 145916,32 \text{ тис. грн.}$$

3. Перевірка розрахунків:

(формула 3.32)

$$\pm \Delta Q = \pm \Delta Q_{MB} \pm \Delta Q_{MM}$$

$$\pm \Delta Q = Q_1 - Q_0 .$$

$$-941130,87 = -1087047,19 + 145916,32$$

$$-941130,87 = 791731,13 - 1732862$$

На збільшення обсягів виробництва продукції ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» позитивно вплинуло збільшення питомої ваги активної частини основних виробничих фондів у загальній їх вартості на 1,19 % . Завдяки зменшенню матеріаломісткості на 0,1 грн. підприємство домоглось зростання обсягу виробництва на + 145916,32 тис. грн. , більше позитивних чинників немає , і це є дуже збитково для підприємства.

Для узагальнення впливу факторів складаємо таблицю 3.5.

Таблиця 3.5 – Узагальнення впливу факторів на зміну обсягу випуску продукції ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

№	Фактори	Сума впливу, тис. грн
1	Зменшення середньооблікової чисельності робітників на 44 особи (96,22%)	-65441,76
2	Стала середня кількість відпрацьованих днів одним робітником за рік (261 днів)	0
3	Стала тривалість робочого дня (8 годин)	0
4	Зменшення середньорічної продуктивності праці одного робітника на 781,32 тис.грн /особу. (47,47%)	-875866,24
5	Зменшення середньоденної продуктивності праці одного робітника на 2,99 тис.грн/ люд-дн. (47,45 %)	-875866,24
6	Зменшення середньогодинної продуктивності праці одного робітника на 0,37 тис.грн/люд-год. (47,88 %)	-866039,76
7	Зменшення середньорічної вартості основних виробничих фондів на 146148 тис. грн. (86,29 %)	-238221,24
8	Збільшення питомої ваги активної частини основних виробничих фондів у загальній їх вартості на 1,19 % (105,49 %)	+ 82034,93

9	Зменшення фондівдачі на 0,76 грн./грн. (53,08 %)	- 708675,18
10	Зменшення фондівдачі активної частини основних засобів на 3,72 грн./грн. (50,2 %)	-784792,89
11	Зменшення вартості витрачених матеріалів на 637009,65 тис. грн. (37,27 %)	-1087047,19
12	Зменшення матеріаломісткості на 0,1 грн.(81,56%)	+ 145916,32
Усього		-5273999,25

Найбільшими негативними чинниками є зменшення вартості витрачених матеріалів на 637009,65 тис.грн. та зменшення середньоденної продуктивності праці одного робітника на 2,99 тис.грн/ люд-дн.

Отже за даними факторног аналізу було визначено , що ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» має резерви щодо зростання обсягів виробництва. Особливо керівництву ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» потрібно звернути увагу на придбання нових агротехнологій, тракторів, комбайнів тощо. Також важливо впровадити новітні ресурсозберігаючі технології, які зможуть забезпечити зменшення витрат. Також ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» потрібно змінити обсяги витрачених матеріалів, це позитивно вплине на зростання обсягів виробництва..

3.3. Оцінка ефективності запропонованих заходів.

У попередньому підрозділі встановлено, що основні резерви щодо виконання виробничої програми ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» лежать в основі впровадження сучасних агротехнологій, які зможуть забезпечити збір врожаю без втрат, здійснити моніторинг погодних умов, більш раціонально використовувати ресурси тощо. Саме впровадження інновацій може забезпечити покращення ефективності виробництва, збільшення якості продукції та її обсягів, а також прибутків товариства. Також впровадження

інновацій на товаристві забезпечить раціональне використання сільськогосподарської техніки, що дасть можливість зменшити витрати та підвищить ефективність виробництва. На нашу думку, перспективними напрямами інноваційно-інвестиційної діяльності досліджуваного товариства на основі вдосконалення процесу управління інвестиційними ризиками є: впровадження системи «точного землеробства»; впровадження науково-обґрунтованих сівозмін; застосування сучасних технологій обробітку ґрунту; оновлення машинно-тракторного парку; використання новітніх агрохімікатів, мінеральних добрив та пестицидів;

застосування сучасних інноваційних методів управління персоналом. Дані напрями інноваційно-інвестиційної діяльності дадуть можливість забезпечити підвищення ефективності діяльності і сприятимуть поліпшенню фінансового становища товариства. Під час даного дослідження встановлено, що найбільш перспективним напрямом інноваційно-інвестиційної діяльності на даному товаристві є впровадження системи «точного землеробства». Ця система забезпечує вирішення трьох основних задач – наявність своєчасної об'єктивної інформації, здатність приймати вірні управлінські рішення й можливість реалізувати ці рішення на практиці, що в сукупності зумовлюють успіх в умовах сучасного ринку. Використання «точного землеробства» на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» дозволить підвищити врожайність, зменшити собівартість, ефективніше використовувати ресурси. Зазначимо, що система «точного землеробства» – ресурсозберігаюча сукупність технологій, технічних засобів та інноваційна система прийняття рішень, спрямованих на управління параметрами родючості. Серед цих параметрів слід виділити: зміст органічної речовини; поживні елементи ґрунту; рельєф; наявність вологи в ґрунті; засміченість бур'янами; наявність шкідників та хвороб, що впливають на ріст рослин. За узагальненими даними, впровадження системи «точного землеробства» на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» зменшить потребу в добривах і засобах захисту рослин на 30-50 %, без значних додаткових витрат (тільки за рахунок перерозподілу і

більш точного їх внесення). Варто відмітити, що основним елементом системи «точного землеробства» є програмне забезпечення, яке дає можливість отримувати просторово-орієнтовані дані сільськогосподарських полів, а також здійснювати генерацію, оптимізацію і реалізацію агротехнічних заходів з урахуванням варіабельності характеристик в межах оброблюваного поля (рис 3.2).

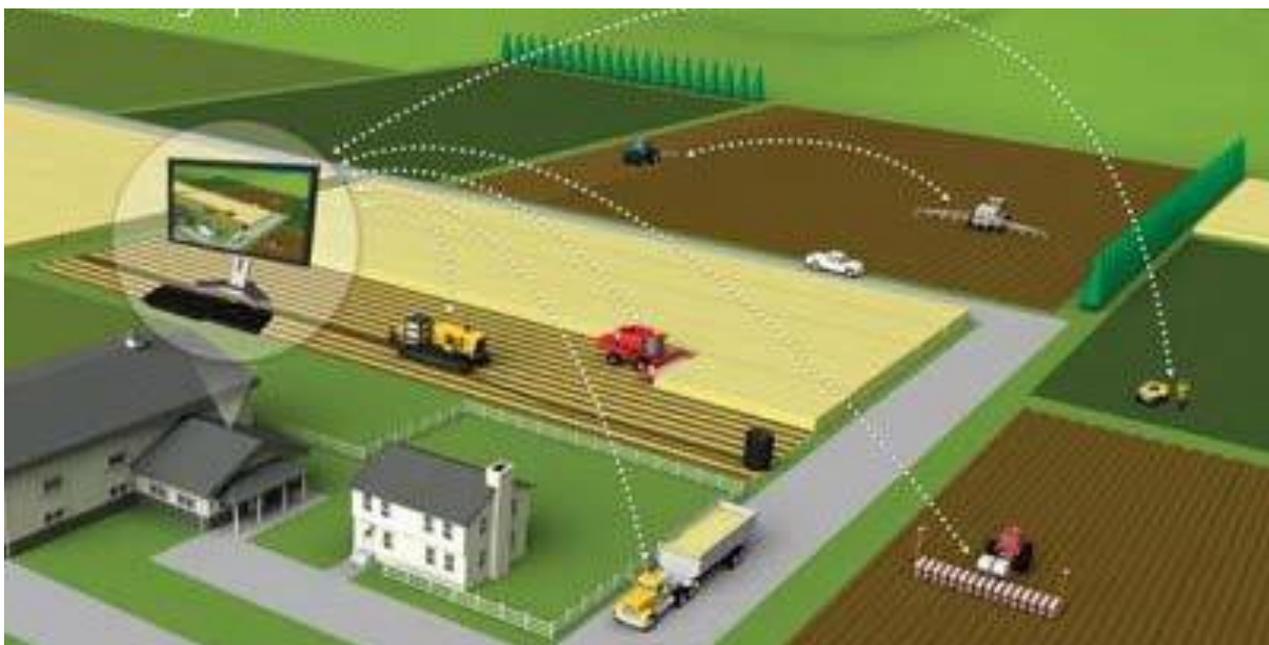

Рисунок 3.2 – Застосування системи «точного землеробства» на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

Впровадження системи «точного землеробства» дозволить ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» підвищити продуктивність і ефективність сільськогосподарської діяльності. Це досягається шляхом: створення наочної карти полів з точними посівними площами для польових областей; проведенням точного аналізу карт врожайності і ґрунтів; здійснення обґрунтованого планування внесення добрив і зрошування; оптимального вибору культур для посадки; моніторингу й розрахунку маршруту руху машин та ін. Слід зазначити, що сучасний ринок передбачає використання систем «точного землеробства» за допомогою різноманітного польового обладнання, програмних продуктів і сервісів. Польове обладнання для сільгоспвиробників й інноваційні рішення в області точного землеробства

допомагають максимально ефективно здійснювати свою діяльність за рахунок збільшення врожайності й оптимізації витрат. Інтегруючою основою даної системи є геоінформаційна підсистема (GIS), яка дозволяє знімати, зберігати та обробляти інформацію, яка характеризує стан полів. Геоінформаційна підсистема складається з трьох основних частин: атрибутивно-графічних просторових даних, апаратно-програмного забезпечення і набору програмних засобів. Саме за її допомогою ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» зможе отримувати багатопросторове зображення полів, відображати, редагувати, аналізувати отримані геологічні дані і створювати макети карт. За допомогою GIS на досліджуваному товаристві складатимуться карти продуктивності полів, за результатами збору урожаю, карти родючості ґрунтів, аналізуватимуться метеофактори спектральних зйомок тощо У GIS-проектах збираються та зберігаються всі можливі дані, які можуть впливати й характеризувати стан полів. Ця інформація дасть можливість головному агроному ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» точно вивчити особливості місцевості, аналізувати і скласти графік робіт для товариства. На основі карти родючості на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» можна буде створити карти економічної ефективності кожного поля з розрахунком рівня прибутковості. Це дозволить відразу після збирання врожаю прорахувати різні сценарії збуту продукції, зіставити витрати і прибуток. Слід зазначити, що найбільш популярною функцією системи «точного землеробства», для ведення сільського господарства, є оцінка просторової мінливості врожайності. На ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» вона здійснюватиметься шляхом порівнянь прогнозованої врожайності та отриманій по факту в різних точках конкретного поля. Також система «точного землеробства» дає можливість вивчити і врахувати в майбутньому фактори, які впливали на отриманий врожай. Для визначення координат положення комбайна під час збору на полі використовується система GPS. Отримані дані вносяться в спільну базу та аналізуються. При збиранні зерна з використанням датчика врожайності, поряд з основними даними

(врожайність, вологість, збір продукції та ін.), створюється карта рельєфу та ерозійної небезпеки поля. Слід зазначити, що технологію роботи системи «точного землеробства» можна розбити на три основні етапи: збирання інформації про господарство, поле, культури та ін.; аналіз інформації та прийняття рішень; виконання рішень. Розглянемо більш детально кожен із перерахованих етапів.

Перший етап пов'язаний з використанням: ґрунтових автоматичних пробовідбірників оснащених GPS-приймачами; геоінформаційних систем (ГІС) для складання просторово-орієнтованих електронних карт полів та карт врожайності обмолочуваних культур; дистанційних методів зондування, таких як аерофотознімання і супутникові знімки. Другий етап охоплює програмні продукти, призначені для аналізу зібраної інформації і приймання виробничих рішень, зокрема, програми розрахунку доз добрив. Саме від того, як будуть проаналізовані отримані дані – залежить цінність проведеної всієї роботи. Головна мета – це збільшення отриманого прибутку за врожай через краще розуміння природних і антропогенних факторів, що обумовлюють мінливість врожайності в межах одного поля. Через використання системи «точного землеробства» та залучення додаткової інформації про поле, встановлюється зв'язок між врожайністю та іншими характеристиками ділянки.

Третій етап – виконання агротехнологічних операцій, зокрема, диференційоване внесення рідких і твердих мінеральних добрив (стільки, скільки необхідно саме на даній ділянці поля), а також сівба. Слід зауважити, що в основі наукової концепції системи «точного землеробства» лежить уявлення про те, що в межах одного поля вміст мінеральних і органічних речовин, вологість, твердість ґрунтів, їх кислотність та ін. Для оцінки варіативності полів використовуються новітні технології, такі як агрохімічний аналіз ґрунту, спеціальні датчики, аерофотозйомка і супутникові знімки поверхні полів. Зібрані дані аналізують за допомогою спеціальної програми і на їх основі складають електронні карти полів. За

допомогою цих карт прораховується точна кількість добрив і посівного матеріалу, які потрібно внести в землю для отримання оптимальної економічної вигоди. Розглянемо, як саме буде здійснюватися розподіл добрив на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» при впровадженні системи «точного землеробства». Карта завдань, яка складена за допомогою програмного забезпечення, переноситься за допомогою чіп-карти на бортовий комп'ютер сільськогосподарської техніки, оснащеної GPS-приймачем і виконується задана операція. Наприклад, трактор оснащений бортовим комп'ютером, рухаючись по полю, за допомогою GPS-приймача визначає своє місце знаходження. Потім прочитує з чіп-карти дозу необхідних добрив, відповідну місцю знаходження і посилає відповідний сигнал на контролер-розподільника добрив (або обприскувача), який, отримавши сигнал, виставляє на розподільнику добрив потрібну дозу (рис. 3.3).

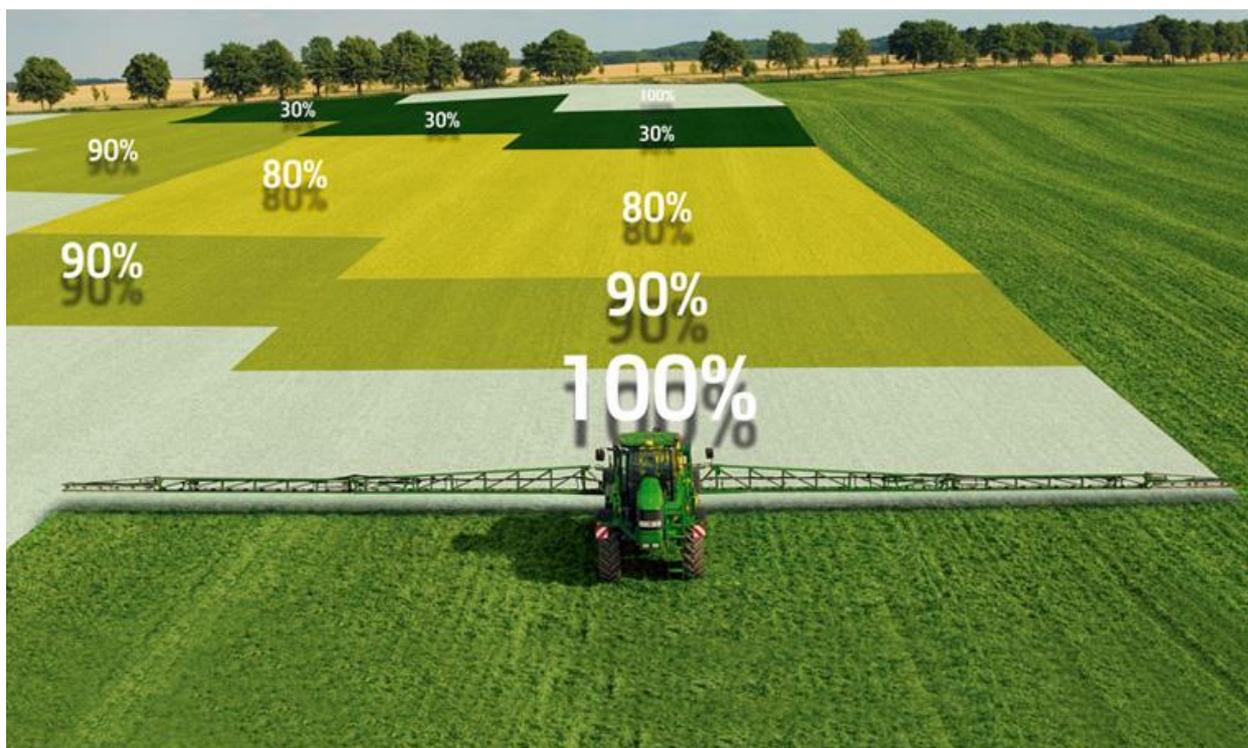

Рисунок 3.3 – Розподіл добрив на полі за допомогою системи «точного землеробства»

Отже, ключовим компонентом у складі системи «точного землеробства» на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» будуть GPS-приймачі (рис. 3.4). Слід зазначити, що на сьогоднішній момент деякі сільськогосподарські машини досліджуваного товариства вже оснащені GPS-приймачами, наприклад, комбайни John Deer, які раніше закупило товариство. Це досить важливо, адже ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» витратить менше коштів на купівлю даних приймачів.

Рисунок 3.4 – Кабіна комбайну John Deer, яка оснащена GPS-приймачем

Необхідно відмітити, що зарубіжними підприємцями підраховано, що в результаті застосування GPS-приймачів сільськогосподарське підприємство досягає економії у 50-60 євро на гектар. Головною метою впровадження системи «точного землеробства» на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є застосування диференційованого підходу до окремих ділянок поля. Адже відомо, що варіація родючості ґрунту і ступінь розвитку рослин усередині поля величезна. Це підтверджують зображення рослинності полів, отримані з космічних знімків, по яких за допомогою спеціальної програми будується цифрова карта схожості і розвитку рослин. Побачивши на ній проблемні зони, агроном ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» зможе виїхати вже

безпосередньо в ці зони, провести аналіз ґрунту і внести необхідні добрива диференційовано. За рахунок вищенаведеного на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» досягатиметься оптимізація живлення культур і вирівнювання рівнів врожайності відповідно до кожної з ділянок полів. Це забезпечить економію добрив, підвищення урожайності та якості сільськогосподарської продукції, а також створить умови для збереження навколишнього середовища. Крім того, зниження антропогенного навантаження на агробіоценози підвищить стійкість останніх, даючи змогу товариству отримати додатковий приріст урожаю за рахунок біологічних факторів. Впровадження системи «точного землеробства» дозволить ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» підвищити продуктивність і ефективність сільськогосподарської діяльності. Це досягається шляхом: - створення наочної карти полів з точними посівними площами для польових областей; - проведенням точного аналізу карт врожайності і ґрунтів; - здійснення обґрунтованого планування внесення добрив і зрошування; - оптимального вибору культур для посадки; - моніторингу й розрахунку маршруту руху машин та ін. Слід зазначити, що сучасний ринок передбачає використання систем «точного землеробства» за допомогою різноманітного польового обладнання, програмних продуктів і сервісів. Польове обладнання для сільгоспвиробників й інноваційні рішення в області точного землеробства допомагають максимально ефективно здійснювати свою діяльність за рахунок збільшення врожайності й оптимізації витрат. Як свідчить практика багатьох закордонних й вітчизняних сільськогосподарських підприємств на впровадження системи «точного землеробства» витрачаються досить великі кошти. Визначимо одноразові витрати, які потрібно здійснити ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» для впровадження у своїй діяльності системи «точного землеробства» (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6 – Витрати на впровадження системи «точного землеробства» на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

Назва	Кількість	Ціна, тис.грн.	Витрати разом тис.грн
Система паралельного водіння Trimble EZ-Guide 250	30	30	900

Назва	Кількість	Ціна, тис.грн.	Витрати разом тис.грн.
Система виміру поля	30	3,2	96
GPS-приймачі	60	1,5	120
Бортові комп'ютери	30	7	210
Сучасне комп'ютерне обладнання	6	20	120
Програмне забезпечення	1	500	1000
Разом	–	–	2446

Як бачимо, з таблиці 3.6 загальні одноразові витрати для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» внаслідок впровадження системи «точного землеробства» будуть становити 2446 тис. грн. Завдяки вивченню практичного досвіду застосування системи «точного землеробства» виявлено, що ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» , впроваджуючи дану систему, зможе по деяким показникам знизити витрати (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Оцінка ефективності впровадження системи «точного землеробства» на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка»

Показник	Фактичні показники Тис.грн	% збільшення, зменшення	Заплановані показники після впровадження тис.грн.
Витрати на насіння та посадковий матеріал	99940,4	-10	89946,36
Витрати на мінеральні добрива	106099	-15	90184,15
Витрати на пальне та мастильні матеріали	89104,6	-25	66828,45
Витрати на оплату праці	230608	+1	232914,1

Показник	Фактичні показники Тис.грн	% збільшення, зменшення	Заплановані показники після впровадження тис.грн
Відрахування на соціальні заходи	44677	+1	45123,77
Оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями	185932,3	+1	187791,62
Разом	756361,3	–	712788,45

Витрати на насіння та посадковий матеріал зменшаться на 10 % за рахунок раціонального розподілу добрива по полю та повернення в ґрунт з

поживними рештками основних елементів живлення. За рахунок відсутності перекриттів і загушення посівів в залежності від конфігурації поля ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» зможе зменшити витрати на насіння та посадковий матеріал на 10 %. За рахунок кращого розподілу по полю мінеральних добрив товариство зможе домогтися їх зниження на 15 %. GPS-приймачі забезпечать ТОВ ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» зменшення витрат пального і мастильних матеріалів на 25 %. Аналіз табл. 3.2 свідчить, що після впровадження запропонованих заходів, очікувана економія на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» становитиме (формула 3.33):

(формула 3.33)

$$E = \Sigma B_1 - \Sigma B_2,$$

де ΣB_1 – витрати на виготовлення продукції до впровадження системи «точного землеробства», тис. грн.;

ΣB_2 – плановані витрати на виготовлення продукції після впровадження системи «точного землеробства», тис. грн.

Розрахуємо очікувана економію підставивши необхідні дані у вищенаведену формулу: $E = 756361,3 - 712788,45 = 43572,85$ тис. грн. Отриманий показник економії є орієнтовним економічним ефектом за суб'єктивними підрахунками для підприємства з похибкою прогнозу, яка складає ± 1 %. Більш точне значення цього показника буде визначено після повного впровадження даної системи у виробничу діяльність ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка».

Економія на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» відбудеться за рахунок зменшення матеріальних витрат з 295144 тис. грн. до 246958,96 тис. грн. Водночас спостерігається незначне зростання витрат на оплату праці, що обумовлено залученням оплатою послуг стороннім організаціям за встановлення технічних засобів системи «точного землеробства».

Варто зазначити, що результатом впровадження системи «точного землеробства» на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» стане: мінімізація витрат на придбання засобів захисту рослин та добрив; підвищення урожайності; прогноз урожайності із точністю 90 % і вище; підвищення якості та екологічності продукції; підвищення родючості земель; зменшення впливу від сільськогосподарського виробництва на навколишнє середовище; можливість контролю змін середовища в реальному часі та оперативне реагування на ці зміни.

Слід зазначити, що необхідність впровадження системи «точного землеробства» повинен свідчити не лише економічний ефект, але ще й соціальний. ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у результаті впроваджуваних заходів отримає наступні соціальні ефекти: поліпшення іміджу та зміцнення репутації товариства; підвищення рівня задоволеності умовам та змістом праці, можливість самореалізації працівників; підвищення задоволеності споживачів; підвищення ефективності існуючої системи управління товариством.

Отже, ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» при впровадженні в своїй діяльності системи «точного землеробства» зможе зменшити витрати на 43572,85 тис. грн. При цьому одноразові витрати на впровадження даної системи становитимуть 2446 тис. грн. Загальний економічний ефект – 43572,85 тис. грн. Соціальний же ефект полягатиме у більшій мірі в поліпшенні іміджу та репутації товариства, підвищенні рівня задоволеності умовам та змістом праці, можливість самореалізації працівників, підвищенні задоволеності споживачів та підвищення ефективності існуючої системи управління товариством.

3.4 Висновок

ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є сільськогосподарським підприємством. В сільськогосподарській галузі ключове значення для

ефективності діяльності підприємства має сформована виробнича програма. ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є спеціалізованим господарством.

Підприємство не досить ефективно використовує основні засоби. Головною проблемою для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є низький рівень забезпеченості основними засобами, що не сприяє виконанню встановлених виробничою програмою нормативів виробництва окремої продукції. Тому для подальшого зростання обсягів виробництва продукції для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» необхідним є оновлення частини основних фондів.

На основі проведеного аналізу можна констатувати, що на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» виробнича програма не виконується на 100 %. У 2019 р. відсоток виконання виробничої програми склав всього 96,67 %. Значний вплив на виконання виробничої програми мають зовнішні фактори, такі як кон'юнктура сільськогосподарського ринку та погодні умови. По продукції рослинництва та тваринництва ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у 2019 р. не виконало жодного завдання встановленого виробничою програмою.

За даними факторного аналізу було визначено, що ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» має резерви щодо зростання обсягів виробництва. Потрібно звернути увагу на покращення технічної частини підприємства, а саме нових агротехнологій. Також треба розглянути шляхи підвищення урожайності сільськогосподарських культур. Ще ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» потрібно розглянути шляхи зменшення матеріальних витрат. Ці всі пропозиції приведуть до зростання обсягів виробництва, та збільшення прибутків.

Під час дослідження найбільш вигідних пропозицій, було обрано систему «точного землеробства». ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» при впровадженні в своїй діяльності системи «точного землеробства» зможе зменшити витрати на 43572,85 тис. грн. Соціальний же ефект полягатиме у більшій мірі в поліпшенні іміджу та репутації товариства, підвищення

рівня задоволеності умовам та змістом праці, можливість самореалізації працівників, підвищенні задоволеності споживачів та підвищення ефективності існуючої системи управління товариством.

Висновок

На основі досліджуваного матеріалу , можливо зробити висновки :

Виробнича програма - це система завдань з виробництва і доставки продукції споживачам у розгорнутому асортименті, відповідної якості та в установлені терміни згідно із договорами поставки.

Основним завданням виробничої програми є максимальне задоволення потреб споживачів у високоякісній продукції, яка випускається підприємствами при найкращому використанні їх ресурсів та отриманні максимального прибутку.

Для кожного підприємства особливо важливим є здійснення процесу планування виробничої програми підприємства. Найбільш раціональний підхід щодо планування виробничої програми підприємства повинен охоплювати такі етапи: формулювання цілей та завдань виробничої програми, аналіз виробничої діяльності підприємства, аналіз зовнішніх та внутрішніх можливостей підприємства, збалансування виробничих і ринкових можливостей підприємства, розробка альтернативних варіантів виробничої програми та їх оцінка, вибір оптимального варіанту виробничої програми підприємства.

Через послідовне проходження зазначених етапів можна домогтись ефективного планування виробничої програми підприємства. При цьому важливо забезпечувати постійний перегляд та удосконалення виробничої програми підприємства у відповідності до вимог та розвитку зовнішнього середовища.

Лише при наявності ефективної виробничої програми підприємство може бути конкурентоспроможним, здійснювати прибуткову діяльність та розвиватись.

Виробнича програма є важливою складовою будь-якого підприємства , від неї залежить успіх та прибутки підприємства , тому необхідно розумно розробити виробничу програму на підприємстві для нормального функціонування організації .

Об'єктом для дослідження було обрано підприємство ТОВ «Агрофірма ім. Довженка». Під час дослідження було виявлено, що товариство на даний момент не має стабільного фінансового становища. Більшість фінансово-економічних показників діяльності досліджуваного товариства мають негативні тенденції. ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» необхідно розвиватися у напрямі зміцнення сировинної бази і як наслідок збільшення обсягів та ефективності виробництва.

ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» є аграрним підприємством, тому було досліджено аграрний сектор у цілому.

Аграрний сектор є важливою складовою національної економіки, стратегічну роль якого обґрунтовано внеском у формування продовольчої безпеки та незалежності держави, розвитком внутрішнього і зовнішнього аграрного ринків та нарощування експортного потенціалу України. Ефективне функціонування структурно-функціональних параметрів аграрного сектора економіки є не лише основою забезпечення збалансованості економічної, соціальної та екологічної сфер держави, але й підвищення рівня добробуту сільського населення, формування його зайнятості.

Аграрний сектор стає пріоритетним видом економічної діяльності. За підсумками господарювання у 2019 році, частка аграрного сектора економіки в загальній структурі валового внутрішнього продукту (ВВП) України становила 13%. Часта сільського господарства України стабільно зростає.

В даний час аграрний сектор України відіграє ключову роль в економіці країни, і є дуже важливим для звичайних громадян.

На підприємстві ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» добре розвинута аграрна промисловість, у звітному році собівартість виробленої продукції рослинництва склало 885491,5 тис.грн. .

Агрофірма ім. Довженка успішно розвиває рослинницьку галузь. Стратегічними культурами в агрофірмі є цукровий буряк і соя, та окрім них вирощує озиму пшеницю, ячмінь, кукурудзу, соняшник.

Одним із пріоритетних напрямків роботи агрофірми є галузь тваринництва, зокрема молочний бізнес. На сьогодні майже всі ферми агрофірми реконструйовані, встановлено сучасне обладнання, створені належні умови для персоналу. Щороку підвищується продуктивність тварин та покращується якість молока. Загалом, у агрофірмі ім. Довженка утримується 13,5 тисяч голів великої рогатої худоби, з них майже 7 тисяч дійних корів, які утримуються на 12 молочнотоварних фермах. Нині агрофірма виробляє 50% молока агропромхолдингу АСТАРТА та 13% молока Полтавщини. Продукт, що реалізує агрофірма, йде «екстра» та вищим ґатунком.

Стосовно функціонування служби охорони праці на ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» можна зробити висновки :

- 1) На підприємстві створена і ефективно функціонує система управління охороною праці;
- 2) У службу з охорони праці на підприємстві входить два фахових спеціаліста;
- 3) За період з 2017 по 2019 роки витрати на працезохоронні заходи збільшились на 4,63% у 2018 році та на 3,64% у 2019 році.
- 4) Нещасних випадків на підприємстві за три звітні роки виявлено не було;
- 5) Можна відзначити, що у структурі планово-економічних відділів підприємства, облаштування робочих місць і умов праці відповідає вимогам норм і виду виконуваної роботи.

Підприємство не досить ефективно використовує основні засоби. Головною проблемою для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» є низький рівень забезпеченості основними засобами, що не сприяє виконанню встановлених виробничою програмою нормативів виробництва окремої продукції. Тому для подальшого зростання обсягів виробництва продукції для ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» необхідним є оновлення частини основних фондів.

На основі проведеного аналізу можна констатувати, що на ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» виробнича програма не виконується на 100 %. У 2019 р. відсоток виконання виробничої програми склав всього 96,67 %. Значний вплив на виконання виробничої програми мають зовнішні фактори, такі як кон'юнктура сільськогосподарського ринку та погодні умови. По продукції рослинництва та тваринництва ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» у 2019 р. не виконало жодного завдання встановленого виробничою програмою.

За даними факторног аналізу було визначено , що ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» має резерви щодо зростання обсягів виробництва. Потрібно звернути увагу на покращення технічної частини підприємства , а саме нових агротехнологій . Також треба розглянути шляхи підвищення урожайності сільськогосподарських культур . Ще ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» потрібно розглянути шляхи зменшення матеріальних витрат. Ці всі пропозиції приведуть до зростання обсягів виробництва , та збільшення прибутків.

Під час дослідження найбільш вигідних пропозицій , було обрано систему «точного землеробства» . ТОВ «Агрофірма «ім.Довженка» при впровадженні в своїй діяльності системи «точного землеробства» зможе зменшити витрати на 43572,85 тис. грн. . Соціальний же ефект полягатиме у більшій мірі в поліпшенні іміджу та репутації товариства, підвищення рівня задоволеності умовам та змістом праці, можливість самореалізації працівників, підвищенні задоволеності споживачів та підвищення ефективності існуючої системи управління товариством.

Отже, виробнича програма є важливою складовою будь якого підприємства , якщо виробнича програма неправильно складена , тоді підприємство збанкрутує . Виробнича програма займає ключову роль для отримання прибутку підприємства та нормального його функціонування . Тому підприємствам в першу чергу треба звертати увагу на виробничу програму , та створювати умови для покращення виробничої програми.

ГЛОСАРІЙ

1. Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, чи іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України (стаття 62) та іншими законами.

2. Статутний капітал – фіксована сума основного і оборотного капіталу підприємства. Він утворюється на момент його створення і перебуває в розпорядженні підприємства впродовж усього терміну його функціонування.

3. Статут підприємства – це зібрання обов'язкових правил, що регулюють його взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, а також індивідуальну діяльність.

4. Комерційне підприємство – підприємство, діяльність якого має комерційний характер, тобто пов'язана з отриманням прибутку.

5. Товариство з обмеженою відповідальністю – це товариство, статутний фонд якого поділений на частини, що визначені установчими документами. Його учасники несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства у межах свого внеску.

6. Внутрішнє середовище підприємства – це механізм життєдіяльності підприємства, що забезпечує його самовідтворення. Основними елементами внутрішнього середовища є: підприємець, місія підприємства, цілі підприємства, працівники, технології, ресурси, структура управління, результат діяльності підприємства тощо.

7. Зовнішнє середовище підприємства – це структурно-просторове оточення, яке складається з факторів впливу на функціонування

підприємства до якого належать: споживачі, постачальники, державні органи, конкуренти, профспілки.

8. Мікросередовище – це середовище прямого впливу на діяльність підприємства.

9. Макросередовище – його структурні елементи мають опосередкований вплив на діяльність підприємства.

10. Структура підприємства – це склад і співвідношення його внутрішніх ланок (цехів, ділянок, відділів, лабораторій та інших підрозділів), що становлять єдиний господарський об'єкт. Розрізняють загальну, виробничу й організаційну структури підприємства.

11. Загальна структура підприємства – це комплекс виробничих та обслуговуючих підрозділів, а також апарат управління підприємством.

12. Виробнича структура підприємства є формою організації виробничого процесу вона виражається в розмірі підприємства, кількості й складі цехів та служб, їх плануванні, а також у кількості планування виробничих ділянок та робочих місць усередині цехів.

13. Організаційна структура управління – це сукупність певним чином пов'язаних між собою управлінських ланок. Вона характеризується кількістю органів управління, порядком їхньої взаємодії та функціями, які вони виконують. Головне призначення організаційної структури – забезпечити ефективну діяльність управлінського персоналу.

14. Робоче місце – це частина виробничої площі, де робітник або група робітників виконують окремі операції з виготовлення продукції або обслуговування процесу виробництва.

15. Ринок – це система відносин між суб'єктами товарно-грошового обміну як взаємозв'язку між продавцями (виробниками) і покупцями (споживачами) через рух товарів (продуктів) і грошей.

16. Ринковий механізм – це система товарно-грошових відносин, яка забезпечує еквівалентний обмін продуктів (товарів, послуг), робочої сили, фінансових ресурсів та цінних паперів.

17. Підприємницька діяльність – це основа ринкових відносин, спрямована на задоволення потреб споживачів, та отримання за рахунок цього виробниками власних економічних вигод.

18. Власність – це право володіння майном та обов'язок нести витрати щодо його збереження, ремонту, господарської експлуатації, а також брати на себе ризик.

19. Партнерство – це стосунки між учасниками ринкових відносин, сутність яких полягає у пошуку взаємних домовленостей, дотримання принципу рівноправності, відсутності диктату.

20. Конкуренція – це форма взаємодії суб'єктів ринку, боротьба за найвигідніші умови вкладення капіталу, збільшення обсягів продажу, сутність чого зводиться до завоювання прихильності споживачів і є засобом виживання на ринку у довготерміновій перспективі.

21. Кон'юнктура ринку – зовнішній прояв внутрішнього стану економічної системи у певний період часу (від лат. conjurgi – сукупність умов, ситуація), що слугує для оцінки економічного стану, тенденції і перспектив розвитку конкретного ринку через зміну попиту, пропозиції та ціни.

22. Планування – є найважливішою функцією управління підприємством: це процес визначення цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період та способів досягнення таких цілей.

23. План підприємства – це завчасно розроблена система заходів, що передбачає зміст, взаємодію ресурсів, обсяги, методи, послідовність і строки виконання робіт. Об'єктом планування на підприємстві є його діяльність. Предметом планування на підприємстві є його ресурси.

24. Виробнича програма – це система планових завдань з виробництва і доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості та у встановлені строки згідно договорів поставок.

25. Натуральними показниками виробничої програми є обсяг продукції в натуральних одиницях по номенклатурі і асортименту.

26. Вартісними показниками виробничої програми є обсяги товарної, валової, реалізованої, чистої, умовно – чистої продукції, нормативної вартості обробітку, валового і внутрізаводського обороту, обсяг незавершеного виробництва.

27. Асортимент – це сукупність різновидів продукції кожного найменування, що різняться за відповідними техніко-економічними показниками (за типорозмірами, потужністю, продуктивністю, фасонами, моделями).

28. Номенклатура продукції – це перелік найменувань виробів, завдання з випуску яких передбачено планом виробництва продукції.

29. Продукція – це продукт праці, який появляється внаслідок взаємодії людини з засобами виробництва.

30. Валова продукція підприємства – вартість усіх готових виробів і напівфабрикатів, виготовлених у звітному періоді із свого матеріалу і матеріалу замовника за вирахуванням вартості готових виробів і напівфабрикатів спожитих у виробництві. Тобто валова продукція показує тільки кінцеву вартість вироблених товарів і не включає вартість виробів спожитих всередині підприємства.

31. Товарна продукція (обсяг продукції, послуг) – продукція вироблена для реалізації за межами підприємства. Можна визначити на основі валової продукції, для цього з валової продукції віднімається вартість незавершеного виробництва і напівфабрикатів.

32. Реалізована продукція – продукція відвантажена покупцям і оплачена ними в даному періоді. Реалізована продукція включає частину

вартість товарної продукції попереднього періоду, якщо оплата за неї проведена в поточному періоді. Тому обсяг реалізованої продукції за певний період може бути більше або менше обсягу товарної продукції за цей же період.

33. Кількісні показники виробничої програми – натуральні, умовнонатуральні, вартісні.

34. Якісні показники виробничої програми – сортність, марка, вміст корисного компонента, частка продукції, що відповідає світовим стандартам, частка експортної продукції.

35. Трудові ресурси – це частина працездатного населення, що за своїми віковими, фізичними, освітніми даними відповідає певній сфері діяльності.

36. Персонал підприємства – це сукупність найнятих працівників різних професійно-кваліфікаційних груп, зайнятих на підприємстві відповідно до штатного розкладу, а також працюючі власники організації, які одержують на підприємстві (фірмі) заробітну плату.

37. Робітники – це персонал безпосередньо зайнятий у процесі створення матеріальних цінностей, а також зайнятий ремонтом, переміщенням вантажів, перевезенням пасажирів, наданням матеріальних послуг та ін. Окрім того, до складу робітників включають двірників, прибиральниць, охоронців, кур'єрів, гардеробників.

38. Керівники – це працівники, що займають посади керівників підприємств та їхніх структурних підрозділів. До них належать директори (генеральні директори), начальники, завідувачі, керуючі, виконроби, майстри на підприємствах, у структурних одиницях та підрозділах; головні спеціалісти (головний бухгалтер, головний інженер, головний механік тощо), а також заступники перелічених керівників.

39. Інвестиції – усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності з метою досягнення соціально-економічного ефекту.

40. Термін окупності інвестицій – показник ефективності інвестицій, що характеризує термін, за який вони повністю окуповуються.

41. Техніко-технологічна база – це сукупність засобів виробництва, інструментів та допоміжних виробництв, що забезпечують виготовлення профільної продукції підприємства.

42. Виробничий процес – сукупність взаємопов'язаних процесів праці та природних процесів, у результаті яких вихідні матеріали перетворюються на готову продукцію.

43. Спеціалізація – поділ традиційних та формування нових галузей суспільного виробництва.

44. Витрати підприємства – собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) і витрати, пов'язані з оперативною діяльністю підприємства, що поділяються на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

45. Дохід – виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

46. Чистий дохід – визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції відповідних податків, зборів.

47. Чистий прибуток – враховує у своєму складі суму прибутку від звичайної діяльності після оподаткування з врахуванням сальдо надзвичайних доходів і витрат після сплати законодавчо встановлених податків; залишається у розпорядженні підприємства.

48. Рентабельність – відносний показник ефективності роботи підприємства, котрий обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів).

49. Виробнича структура підприємства – склад цехів та служб, що реалізують виробничий процес виготовлення продукції, форми їх взаємозв'язків.

50. Охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. (Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 №2694-12.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов О.Г. Планування і контроль на підприємстві: Навч. Посібник / О.Г. Баранов. – Севастополь: СевНТУ, 2012. – 219 с.
2. Блонська В.І. Вдосконалення планування у стратегічному управлінні розвитком підприємства / В.І. Блонська // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. пр. – Львів: НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.1. – С. 114-119.
3. Бурковський А.П. Виробнича діяльність промислового підприємства (на матеріалах ТДВ Кам'янець-Подільського електромеханічного заводу) / А.П. Бурковський // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2013. – Вип. 8. – С. 169-174.
4. Васильців Т.Г. Удосконалення системи управління виробничою програмою підприємства із урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища / Т.Г. Васильців, І.Ю. Шупер // Науковий вісник : Зб. наук.-техн. праць Нац. лісотехн. ун-у України. – Львів, 2008. – Вип. 18.1. – С. 190-194.
5. Войнаренко М.П. Інноваційний розвиток промислових підприємств: аналіз та оцінки: монографія / М.П. Войнаренко, А.В. Череп, Л.Г. Олейнікова, О.Г. Череп. – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 444 с.
6. Габор С.С. Ефективність, як економічна категорія / С.С. Габор, В.С. Габор // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7(33). – С. 14-17.
7. Герасимчук В.Г. Економіка та організація виробництва: Підручник / За ред. В.Г. Герасимчук, А. Е. Розенплентер. – К.: Знання, 2007. – 678 с.
8. Гетьман О.О. Економіка підприємства: навч. Посіб. / О.О. Гетьман. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
9. Гончар М.Ф. Формування механізмів розроблення та прийняття управлінських рішень у сфері виробництва продукції машинобудівних

підприємств / М. Ф. Гончар // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2010. – № 682. – С. 309-317.

10. Горбонос Ф. Удосконалення інструментарію діагностики виробничої програми підприємства / Ф. Горбонос // Traektori Nauki = Path of Science. – 2017. – Vol. 3, No 12. – P. 68-78.

11. Гречко А. Оцінка ефективності виробничої діяльності / А. Гречко // Фінанси України. – 2015. – № 6. – С. 22-1.

12. Гречко А.В. Економічне обґрунтування заходів з підвищення ефективності управління виробничою діяльністю підприємства на прикладі ДП «Антонов» / А.В. Гречко // International Journal of Innovative Technologies in Economy. – 2017. – Vol. 1. – P. 47-51.

13. Гринчуцький В. І. Формування виробничої програми підприємства: маркетинговий аспект: монографія / Валерій Іванович Гринчуцький, Тетяна Ігорівна Сабецька. – Тернопіль: 2014. – 225 с.

14. Гринчуцький В.І. Формування виробничої програми підприємства: маркетинговий аспект: монографія / В.І. Гринчуцький,. — Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 225 с.

15. Довба І.В. Особливості оптимізації управління бізнес-процесами підприємства та методи їх удосконалення / І.В. Довба, С.Ю. Сойма // Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет. – Вип. 6. – 2016. – С. 130-133.

16. Дьяченко Н.К. Особливості оптимізації виробничої програми аграрного підприємства / Н.К. Дьяченко, В.В. Гусак // Агросвіт. – 2018. – № 6. – С. 62-66.

17. Єгупов Ю. А. Параметри виробничої програми сучасного промислового підприємства / Ю. А Єгупов // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 7. – С. 134-147.

18. Єгупов Ю. Розвиток підходів до формування виробничої програми підприємства / Ю. Єгупов // Інноваційна економіка. – 2016. – № 3-4. – С. 50-56.

19. Єгупов Ю.А. Параметри виробничої програми сучасного промислового підприємства / Ю.А Єгупов // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 7. – С. 134-147.

20. Єгупов Ю.А. *Форми і горизонт планування виробничої програми промислового підприємства* / Ю.А. Єгупов // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 2. – С. 243-249.

21. Єпіфанова І.Ю. Фінансове планування діяльності вітчизняних підприємств за показниками рентабельності / І.Ю. Єпіфанова // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний. – 2016. – Том 23. – № 2. – С. 45-50.

22. Збарський В.К. Управління розвитком малих сільськогосподарських підприємств / В.К. Збарський // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. – № 1. – С. 108-115.

23. *Капінос Г.І. Операційний менеджмент: навч. посіб.* / Г.І. Капінос, І.В. Бабій. – Київ: ЦУЛ, 2013. – 352 с.

24. Карпенко І.І. Оптимізація виробничої програми підприємства за нечітко заданих обмежень / І. І. Карпенко // Управління розвитком складних систем. – 2014. – Вип. 20(1). – С. 170-173.

25. Карпенко Н.В. Маркетингова діяльність підприємств: сучасний зміст [монографія] / Н.В. Карпенко. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 252 с.

26. Косянчук Т.Ф. Результативність діяльності підприємства та її діагностика [Текст] / Т.Ф. Косянчук, Ю.Г. Галкіна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 3, Т. 1. – С. 121-124.

27. Косянчук Т.Ф. Результативність діяльності підприємства та її діагностика. [Електронний ресурс]. / Т.Ф. Косянчук, Ю.Г. Галкіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. №3, Т.1. – С. 121-124.

28. Кравченко О.А. Забезпечення результативності і ефективності

виробничої діяльності підприємства / О.А. Кравченко, В.В. Ільницький, О.І. Ульяновський // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 3. – С. 29-35.

29. Кугук І.О. Управління виробничо-господарською діяльністю промислового підприємства: теоретичний аспект / І.О. Кугук // Агросвіт. – 2010. – № 3. – С. 29-32.

30. Куперман В.В. Оптимізація виробничої програми промислового підприємства: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / В. В. Куперман. – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2012. – 19 с.

31. Лисенко М.С. Фінансове планування як основа забезпечення фінансової безпеки підприємств / М.С. Лисенко // Науково-технічна інформація. – 2009. – № 4. – С. 15-18.

32. Лігоненко Л.О. Фінанси підприємства: підручник / Л.О. Лігоненко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 491 с.

33. Максимова О.С. Оптимізація виробничої програми підприємств гірничо-металургійного комплексу / Олена Сергіївна Максимова, Сергій Володимирович Максимов, Ганна Володимирівна Темченко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2016. – Том 23. – № 2. – С. 93-101.

34. Максимова, О. С. Оптимізація виробничої програми підприємств гірничо-металургійного комплексу / Олена Сергіївна Максимова, Сергій Володимирович Максимов, Ганна Володимирівна Темченко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного

економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 23. – № 2. – С. 93-101.

35. Малік Л.М. Методичні підходи до управління виробничою діяльністю сільськогосподарських підприємств / Л.М. Малік // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 4. – С. 62-69.

36. Марцин В.С. Особливості планування в ринкових умовах господарювання / В.С. Марцин // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №5. – С. 97-108.

37. Надточій С. І. Прогнозування та планування (бюджетування) грошових потоків підприємства як складові елементи системи управління ними / С.І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – №11. – С. 65-69.

38. Онищенко В.О. Управління проектами. Теорія і практика / В.О. Онищенко, О.В. Редкін. – Полтава: ПолтНТУ, 2008. – 164 с.

39. Орликовський М. Новітні концепції управління ефективністю діяльності сучасних підприємств / М. Орликовський // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – С. 18-23.

40. Орлов В.В. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства / В.В. Орлов // Управління розвитком. – 2013. – № 12. – С. 11-13.

41. Отенко В. Формування аналітичного інструментарію оцінки ефективності діяльності підприємства / В. Отенко // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2013. – № 5. – С. 230-237.

42. Петрович Й.М. Економіка виробничого підприємства: Навчальний посібник / Й. М. Петрович. – Київ: Знання, 2001. – 405 с.

43. Погорелов С.М. Сучасні підходи до формування виробничої програми підприємства / С.М. Погорелов, В.А. Кучинський // Вестник Нац. техн. ун-та «ХПИ»: сб. науч. тр. Темат. вып. : Технический прогресс и эффективность производства. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2009. – № 5. – С. 170-176.

44. Пономаренко Є. Аналіз динаміки формування виробничої програми машинобудівного підприємства в умовах ринкової економіки // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 49. – С. 266-268.

45. Сабецька Т.І. Теоретико-прикладні аспекти визначення оптимального рівня реалізації продукції в процесі формування виробничої програми підприємства / Т. І. Сабецька // Економіка та держава. – 2014. – № 6. – С. 45-50.

46. Самуельсон П. Економіка: підручник / П. Самуельсон. – Львів: Світ, 1993. – 493 с.

47. Спільник, І. В. Аналіз виробничо-збутової діяльності у підвищенні конкурентоспроможності підприємства [Текст] / Ірина Володимирівна Спільник, Ольга Михайлівна Загородна // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 17. – № 2. – С. 106-120.

48. Стец І.І. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник / І.І. Стец. — Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 674 с.

49. Хаджинова О.В. Планування виробничої програми на забезпечення беззбиткової діяльності підприємств / О.В. Хаджинова // Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property. – 2017. – Вип. 16. – С. 78-90.

50. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан; [пер. с нем.; под ред. Л. Г. Головача, М. Л. Лукашевича]. – М.: Финансы и статистика, 1997.

51. Хасси Д. Стратегия и планирование: руководство менеджера / Д. Хасси. – СПб.: ИД «Питер», 2001. – 384 с.

52. Чинник А.К. Моделювання бізнес-процесів як спосіб пошуку шляхів вдосконалення бізнес-діяльності / А.К. Чинник // Система обробки інформації. – 2010. – № 2. – С. 218-221.

53. Чорна Л.О. Виробнича програма. проблеми організації / Л.О. Чорна, О.М. Чумак, Н.Ю. Чорна. // Ефективна економіка. – 2010. – № 10. – С. 54-62.
54. Шляга О.В. Шляхи підвищення ефективності роботи підприємства / О.В. Шляга, М.В. Гальцев // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – № 7. – Р. 66-75.
55. Явдак М.Ю. Організація планування виробництва нової продукції машинобудівного підприємства / М.Ю.Явдак // Бізнес Інформ. – 2012. – № 9. – С. 225-229.
56. Янковий О.Г. Вдосконалення планування на підприємстві за допомогою математико-статистичних методів прогнозування / О.Г. Янковий, О.Л. Гура // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1(91). – С. 229-238.
57. Ястремська О.М. Планування діяльності підприємства: Навч. Посібник / О.М. Ястремська. – Харків: ХНЕУ, 2011. – 172 с.
58. Ястремська О.М. Якість формування фінансової стратегії підприємства / О.М. Ястремська // Фінанси України. – 2012. – №6. – С. 121-128.
59. Гукалюк А. Ф., Сенишин О. С. Моделювання процесу розробки оптимальної виробничої програми / А. Ф. Гукалюк, О. С. Сенишин // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9. – С. 204–211.
60. Бондарчук М., Воляник Г., Курило О. Структурування витрат підприємства, як невід’ємна складова при розробленні його виробничої програми. Економіка: реалії часу, 2015. 1(17), с. 73–77.
61. Горбонос Ф., Скриньковський Р., Процюк Т., Огірко І. Дослідження формування виробничої програми підприємства. Trajectoriâ Nauki = PathofScience. 2017. Vol. 3, No 12. Ст. 4015-4022.
62. Євсєєва І., Москаленко, В. Планування виробничої програми на молокопереробних підприємствах. Агросвіт, 2013. №23, с.34–37.
63. Зінь Е.А., Турченко М.О. Планування діяльності підприємства: Підручник. – К.: Професіонал, 2004. – 320 с.

64. Іваненко Л., Рустамов Г., Зубарев С. Використання оптимізаційних економіко-математичних моделей в плануванні виробничої програми промислового підприємства. Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону, 2011. №1, с. 173–181.

65. Іщук С. Методи визначення оптимальних виробничих програм за фінансовими критеріями розвитку підприємства. Економіка і прогнозування, 2006. № 4. С.123–132.

66. Карапетян Е. Т. Аналіз формування та виконання виробничої програми в умовах ринкових відносин: дис. ... кандидата екон. наук : 08.06.04 / Карапетян Едуард Томікович. – Тернопіль, 2001. – 227 с.

67. Масленіков О.Ю. Оптимізація виробничої програми підприємства / О. Ю. Масленіков, С. І. Савуляк // Науковий вісник НЛТУ України : Зб. наук.- техн. праць. – Львів, 2010. – Вип. 20.2. – С. 264–266.

68. Миханько В.Г. Моделювання планування виробничої програми підприємства / В. Г. Миханько // Моделі управління в ринковій економіці: Сб. науч. тр.; Донецький нац. ун-т. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – Вып. 11. – С. 164–176.

69. Мостовий С., Чекаліна Е., Сікетіна Н. Обґрунтування виробничої програми підприємства в ринкових умовах. Вісник НТУ «ХП», 2010. №56, с. 101–103.

70. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / За заг. ред. В. Є. Москалюка. – К. : КНЕУ, 2005. – 384 с.